

NÄKYMÄTÖN SUKUPUOLI

Kehitysmaiden naisten representaatiot
STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaan uutisissa

Mari Fisk

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2010

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä – Author Mari Fisk	
Työn nimi – Title Näkymätön sukupuoli – kehitysmaiden naisten representaatiot STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaanuutisissa	
Oppiaine – Subject Journalistiikka	Työn laji – Level Pro gradu –työ
Aika – Month and year Maaliskuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 135 + liitteet yht. 7 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan ulkomaanuutisissa esiintyviä kehitysmaiden naisia. Tarkoituksena on hahmottaa ja jäsentää ne esitystavat, joilla ulkomaanuutiset rakentavat tulkintaa kehitysmaiden naisista.</p> <p>Kehitysmaajournalismia on tutkittu viime vuosina monista näkökulmista, mutta jostain syystä huomio on kiinnittynyt sukupuoleen vain pintapuolisesti. Koska sukupuolten välinen epätasa-arvo on yksi kehitysmaiden tilanteeseen keskeisesti vaikuttava tekijä, on syytä tarkastella, millaisia representaatioita joukkoviestimet sukupuolista rakentavat. Onko sukupuolten välisen eriarvoisuuden ja median tarjoamien representaatioiden välillä yhteys?</p> <p>Aineistonani ovat STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaanuutiset kuukauden ajalta. Varsinainen tutkimusprosessi jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä työvaiheessa metodina on määrällinen sisällönerittely, jossa tarkastelen yleisellä tasolla uutisten sisältöä ja toimijoita. Toinen työvaihe pohjautuu tyypittelyyn. Tutkin diskursiivisen ja semioottisen analyysin keinoin, millaisia naistyyppisiä uutiset kehitysmaiden naisista rakentavat.</p> <p>Työn lopussa pohdin, mitkä seikat vaikuttavat kehitysmaiden naisille rakentuvien representaatioiden syntyyn. Uutiseen vaikuttavat paitsi journalistisessa työprosessissa tehdyt ratkaisut, myös uutisen sijoituspaikka eli sen kulttuurinen ympäristö.</p> <p>Osoitan, että kehitysmaiden naiset jäävät ulkomaanuutisissa useimmiten näkymättömiksi. Tulokset osoittavat lisäksi, että jutuissa esiintyvät naiset saavat uutisen diskurssissa pääasiassa toissijaisen roolin.</p> <p>Työn viimeisessä, pohdiskelevassa loppuluvussa kyseenalaistan ja kritisoin uutistyön lainalaisuuksia. Ulkomaantoimitusten työ perustuu suurelta osin kiireeseen ja rutiiniin, joka heijastuu aihe- ja näkökulmavalintoihin. Tehdyt ratkaisut vaikuttavat journalismin laatuun - hyvässä ja pahassa. Journalismi vahvistaa ja kierrättää vallitsevia stereotyyppioita, mutta sillä on myös mahdollisuus haastaa niitä. Hyvän journalismin kannalta on perusteltua kyseenalaistaa median toimintamalleja ja kysyä, voisiko asiat esittää toisin.</p>	
Asiasanat – Keywords Representaatio, kehitysmaa, kehitysmaajournalismi, ulkomaanuutisointi, feministinen tutkimus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Työn rakenne ja tutkimusmenetelmä.....	4
1.2 Aikaisempi tutkimus.....	6
2 FORMAATTINA ULKOMAANUUTINEN	7
2.1 Tutkimuskohteena ulkomaanuutiset.....	7
2.1.1 Ulkomaanuutisista ja niiden tehtävästä.....	7
2.1.2 Varhainen tutkimus.....	9
2.2 Suomalainen ulkomaanuutisointi.....	10
2.2.1 Mistä ulkomaanuutiset kertovat?.....	10
2.2.2 Kirjeenvaihtajalta, uutistoimistosta vai yhteistoimituksesta?.....	11
2.2.3 Ulkomaanuutiset tässä tutkimuksessa.....	13
2.3 Uutisten luotettavuus ja valta.....	13
3 REPRESENTAATIOIT UUTISTEKSTISSÄ	15
3.1 Representaatioita käsittämässä.....	15
3.1.1 Mikä representaatio on?.....	15
3.1.2 Representaatioiden jäsentäminen.....	16
3.2 Representaatiotutkimus.....	17
3.3 Representaatioiden syitä ja seurauksia.....	17
3.4 Representaatiot uutisissa.....	19
3.4.1 Media ja merkitykset.....	19
3.4.2 Valokuvien representaatiot.....	21
4 FEMINISTINEN JOUKKOViestintätutkimus	23
4.1 Feministisen ajattelun lyhyt oppimäärä.....	23
4.1.1 Katsaus historiaan.....	23
4.1.2 Sukupuoli ja sen rakentuminen.....	24
4.1.3 Feministinen tieteenfilosofia.....	26
4.1.4 Sukupuolen tulkintakehikko.....	27
4.2 Feministisen mediatutkimuksen avauksia.....	27
4.2.1 Uutinen, sukupuoli ja valta.....	27
4.2.2 Uutisten sukupuolijärjestys.....	28
4.3 Nainen, journalismi ja nykypäivä.....	29
4.3.1 Median miehinen maailma.....	29
4.3.2 Suomalaistutkimus.....	31
5 KEHITYSMAAT JA KEHITYSMAAJOURNALISMI	33
5.1 Kohteena kehitysmaa.....	33
5.1.1 Kehitysmaatutkimus.....	33
5.1.2 Toiseus kehitysmaatutkimuksessa.....	34
5.2 Kehitysmaat ja sukupuolen problematiikka.....	35
5.2.1 Tavoitteena tasa-arvo.....	35
5.2.2 Etelän feminismi.....	36
5.2.3 Voiko valkoinen nainen tutkia kehitysmaiden naisia?.....	37
5.3 Kehitysmaajournalismi meillä ja muualla.....	38
5.3.1 Länsi ja pohjoinen hallitsevat uutisia.....	38
5.3.2 Kritiikistä on otettu opiksi – tai ei ehkä kuitenkaan.....	39
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	41
6.1 Aineisto.....	43
6.1.1 Perusjoukko ja otantamenetelmä.....	43
6.1.2 Tutkimuksen kohdemaat: OECD-luokitus.....	45

6.1.3 Aineiston rajaaminen	47
6.2 Tutkimuksen kohdeviestimet	50
6.2.1 STT	51
6.2.2 Helsingin Sanomat	51
6.2.3 Ulkomaiset uutistoimistot	52
6.3 Kvantitatiivinen analyysi	53
6.3.1 Taustamuuttajat	54
6.3.2 Uutisen sisältö	57
6.3.3 Uutisen toimijat ja puhettavat	58
6.4 Kvalitatiivinen analyysi	62
6.4.1 Semioottisen tutkimuksen juurilla	62
6.4.2 Diskurssitutkimuksen jalanjäljillä	63
6.4.3 Tyypittely	66
6.5 Tutkimuksen reliabiliteetti	68
7 NAISTEN REPRESENTAATIO KEHITYSMAAJOURNALISMISSA	70
7.1. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset	71
7.1.1 Kehitysmaat	71
7.1.2 Juttutyypit	73
7.1.3 Kirjoittajat	74
7.1.4 Uutisten aiheet ja koko	75
7.1.5 Toimijat ja puhettavat	79
7.1.6 Valokuvien toimijat	83
7.1.7 Naiset sisällönerittelyn perusteella	85
7.2 Kvalitatiivinen analyysi – kehitysmaiden naistyypit	87
7.2.1 Sivullinen uhri	89
7.2.2 Tarkkailija	90
7.2.3 Selviytyjä	92
7.2.4 Äiti, vaimo, tytär ja sisar	94
7.2.5 Kansalaisaktivisti	98
7.2.6 Vaikuttaja	100
7.3. Yhteenvedoa	103
8 MIKSI NÄIN?	105
8.1 Journalistinen kulttuuri	105
8.1.1 Mitä uutiselta odotetaan?	105
8.1.2 Uutistoimistot ja lännen näkökulma	113
8.1.3 Deadline ja kiire	115
8.1.4 ”Kirjoita juttu aidsista”	116
8.2 Kun kehitysmaa kohtaa länsimaan toimittajan	117
8.2.1 Sananvapaus	117
8.2.2 Aikakäsitys	118
8.2.3 Sukupuolikysymysten sietämätön vaikeus	118
9 LOPUKSI	121
9.1 Olipa kerran vieraalla maalla, kaukana lännestä	122
9.2 Mitä kurjempi, sitä herkempi	123
9.3 Hei, osaan minäkin puhua	123
9.4 Kohti parempaa journalismia	124
LÄHTEET	126
LIITTEET	135

1 JOHDANTO

In the 27 years since the adoption of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, much has been done to advance the progress of women. But we have fallen far short of what we need to achieve the Millennium Development Goals. Until there is gender equality, there can be no sustainable development. It is impossible to realize our goals while discriminating against half the human race.

- Kofi A. Annan
Secretary-General of the United Nations

Sukupuolta rakennetaan vielä tänäkin päivänä eri sukupuoliteknologioissa (kuten elokuvassa) ja institutionaalisissa diskursseissa (kuten teoriassa), sillä niillä on valtaa valvoa yhteiskunnallisen merkityksen kenttää ja siten tuottaa, markkinoida ja ”juurruttaa” sukupuolen representaatioita.

- Teresa de Lauretis

YK:n entisen pääsihteerin Kofi Annanin ja feministiteoreetikko Teresa de Lauretiksen sanat ovat omiaan avaamaan tämän pro gradu –työn, sillä niihin molempiin kiteytyy feministisen joukkoviestintätutkimuksen kannalta keskeinen sanoma. ”Kestävää kehitystä ei saavuteta ennen kuin sukupuolten välillä vallitsee tasa-arvo. On mahdotonta ylittää päämääräämme, kun syrjimme puolta ihmiskunnasta”, Annan kirjoittaa Unicefin *The State of the World’s Children 2007* –teoksen esipuheessa. De Lauretis puolestaan huomauttaa teoksessaan *Itsepäinen vietti* (2004, 60) teknologioiden merkityksestä sukupuolen representaatioiden rakentumisessa. Näihin teknologioihin kuuluvat yhä vahvemmin myös erilaiset mediat, kuten joukkoviestimet.

Olettaen että de Lauretis on oikeassa, millaisia representaatioita joukkoviestimet sukupuolista oikein rakentavat? Onko Annanin kritisoiman sukupuolten välisen eriarvoisuuden ja joukkoviestinten tarjoamien representaatioiden välillä yhteys?

Tämä pro gradu –työ käsittelee kehitysmaiden naisten representaatioita STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaanuutisissa. Tarkastelen, kuinka usein ja millaisissa rooleissa naiset esiintyvät uutistekstissä. Tutkimuskysymykseni kuuluu seuraavasti: *Millaisia representaatioita ulkomaanuutiset rakentavat kehitysmaiden naisista?*

Tämän lisäksi haluan pohtia, miten kehitysmaauutiset muodostuvat. Haluan keskittyä etenkin kehitysmaauutisten toimijavalintoihin, toisin sanoen siihen, miten ja miksi tietyt lähteet ja haastateltavat päätyvät uutisiin. Tähän tavoitteeseen yltääkseni tutkimuksen kohteeksi on nostettava myös journalistiset työprosessit, jotka vaikuttavat kehitysmaauutisten syntymiseen ja niiden lopulliseen muotoon. Haen vastausta kysymykseen: *Miten representaatiot muodostuvat jutun syntyprosessissa?*

Miksi koen tärkeäksi tutkia tätä aihetta? Joskus asioita ymmärtää vasta, kun ne näkee omin silmin. Niin kävi minulle. Marras-joulukuussa 2007 matkustin Sambiaan kahden viikon opinto- ja juttumatkalle. Jututettuani paikallisia naisia huomasin, että heillä oli paljon sanottavaa Sambian yhteiskunnasta ja kulttuurista. He puhuivat avoimesti esimerkiksi maan hiv-ongelmasta, naisten asemasta ja tyttölasten koulutuksen tarpeesta. Niinpä kirjoitin heistä lehtijutun.

Suomeen palattuani seinä tuli vastaan. Kukaan ei halunnut ostaa juttuani. Kehitysmaiden naiset ei ilmeisesti ollut aiheena kyllin raflaava yltääkseen suomalaisen lukijan aamukahvipöytään. Sen sijaan minulta ostettiin mielihyvin juttuja hiv:stä, sambialaisesta asumiskulttuurista ja Sambian maataloudesta.

Ensimmäisen pienoistutkimukseni kehitysmaiden naisten roolista mediassa tein Australiassa keväällä 2008. Tutkin Victorian osavaltion suurinta sanomalehteä *The Agea*. Havaitsin, että kehitysmaiden naiset olivat lehden ulkomaan uutisissa poikkeuksetta vähemmistössä. Lisäksi lehden sivuille päätyneet naiset esiintyivät pienessä roolissa kotiäiteinä tai maanviljelijöinä, jotka puhuivat lähinnä kodin piiriin kuuluvista asioista: perheestä, ruuasta, kotitöistä. Sambiassa kokemani perusteella tämä kehitysmaiden naisista annettu kuva tuntui vääristyneeltä. Miten niin naisilla ei muka ole muuta sanottavaa?

Tutkimukseni ei ollut kyllin kattava, jotta sitä voisi kutsua varsinaiseksi tieteelliseksi analyysiksi. Sen tulokset herättivät minut kuitenkin pohtimaan, millaisen kuvan suomalaiset joukkoviestimet välittävät kehitysmaiden naisista. Aiheen tutkiminen on tärkeää paitsi joukkoviestinnän tutkimukselle, myös journalististen työprosessien analyttiselle kritiikille. Parhaimmillaan kritiikki kehittää journalismia ja journalistista ajattelua: Onko jutut aina pakko kirjoittaa samalla kaavalla?

Joku saattaisi kysyä: Mitä väliä sillä on, vaikka kehitysmaiden naiset eivät jutuissa esiintyisikään? Median syvällisen ymmärtämisen kannalta on tärkeää ymmärtää sen rakenteita ja sisältöjä. STT:n ja Helsingin Sanomien kaltaiset joukkoviestimet vaikuttavat tuhansien suomalaisten maailmankuvaan päivittäin. Aihe- ja näkökulmavalinnat ohjaavat ymmärrystämme maailmasta ja vieraista kulttuureista. Uutiset ovat meille ”ikkuna todellisuuteen”. On oleellista pohtia, millainen tämä joukkoviestinten maalaama kuva todellisuudesta on. Yhtä lailla on perusteltua kyseenalaistaa median toimintamalleja ja kysyä, voisiko asiat esittää jollain toisella tapaa.

On myös perusteltua väittää, että joukkoviestinten tuottajien ja niiden vastaanottajien välinen suhde on epätasapainoinen. Medialla on valta päättää, mitä viestinnän sisällössä kerrotaan (ja jätetään kertomatta) ja mistä näkökulmasta asiat esitetään. Uutisissa tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että niiden lähteet eivät edusta tasapuolisesti eri organisaatioita ja sosiaalisia ryhmiä. Uutisissa esiintyy useammin esimerkiksi hallinnon edustajia kuin työttömiä. (Fairclough 1989, 49-50.) Uutiset myös käsittelevät useammin länsimaita koskevia aiheita kuin kehitysmaita¹. Feministisessä tutkimuksessa on havaittu, että epätasapaino vallitsee myös sukupuolten välillä: naiset ovat uutisissa paitsi marginaaliossa roolissa, usein jopa täysin näkymättömissä (Jansen 2002, 212; Shoemaker & Reese 1996, 56).

Mediaa analysoimalla voi löytää sen sisältöön vaikuttavia ilmiöitä, jotka saattavat olla päällisin puolin näkymättömissä. Uutisanalyysilla voi osoittaa joukkoviestinten rutiniinomaisen ja kaavamaisen luonteen (Fairclough 1997, 113). Rutiini ja kaavamaisuus johtavat pahimmillaan siihen, että media vain kierrättää ja uusintaa vallitsevia stereotyyppioita. Etenkin ulkomaan uutisoinnissa vaarana on, että yksityiskohtaisen tiedon puuttuessa julkaistaan kulttuuristen teorioiden ja stereotyyppien mukaiset näkemykset tapahtumista. (Karvonen 2005a.)

Uutisten luomien kuvausten merkitys vahvistuu, kun meillä ei ole henkilökohtaisia kokemuksia kohteesta (Gross 2001, 407). Siksi journalistinen valta korostuu juuri ulkomaan uutisissa. Niiden kautta saamme tietoa valtioista ja kulttuureista, joista meillä ei

¹ Esimerkiksi Andersson & Ådahl (1993, 2) havaitsivat tutkimuksessaan, että kansainvälisten uutistoimistojen Reutersin ja AFP:n Pohjoismaihin välittämästä aineistosta vain noin kymmenesosa käsitteli jollain tapaa kehitysmaita. Ks. myös esim. Shoemaker & Reese 1996, 50.

välttämättä ole lainkaan omakohtaista kokemusta. Ulkomaanuutiset tulkitsevat meille päivittäin maailman todellisuutta ja niiden tulkintoja pidetään usein yleisenä totuutena. Ulkomaita käsittelevillä uutisilla on siten valta vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. (Uskali 2007, 9.) Suurelle osalle suomalaisista mielikuva ”tyypillisestä” kehitysmaan naisesta perustuu uutisista saatuun kuvaan. Uutisissa esiintyvät kuvaukset on kuitenkin aina tuotettu tietystä näkökulmasta. Tavoitteenani on etsiä ja paljastaa ulkomaanuutisissa rakentuvia kaavoja, jotka vaikuttavat ihmisten käsityksiin kehitysmaista.

Ensisijainen tavoitteeni ei ole luoda kehitysmaauutisointiin liittyvää teoriaa. Tarkoituksena on jäsentää ne esitystavat, joilla ulkomaanuutiset käsittelevät kehitysmaiden naisia. Mediaa seuraamalla ja sen sisältöjä tulkitsemalla voin tuoda esiin journalismin tuotantoon liittyviä tapoja ja rutiineja, jotka voivat johtaa tiedostamattomiin, toistuviin esitystapoihin.

Ulkomaanuutisia tutkineen Uskalin (emt., 14) mielestä suomalainen viestinnän tutkimus ei ole pystynyt vastaamaan riittävästi kansainvälisen journalismin haasteisiin. Uskali myös huomauttaa, että ulkomaanuutisoinnin asema viestinnän opetuksessa ja tutkimuksessa on edelleen heikko. Kunnianhimoinen tavoitteeni on paikata tätä puutetta ainakin osittain.

1.1 Työn rakenne ja tutkimusmenetelmä

Tutkielmani yhdistää kolmen eri tieteenalan tutkimusta. Tärkeimmässä roolissa on luonnollisesti joukkoviestinnän tutkimus, koska tutkimuskohteena ovat journalistiset tekstit. Luvuissa 2-5 esittelen tutkimukseni kannalta olennaisia teorioita ja käsitteitä. Luku kaksi käsittelee ulkomaanuutisointia ja sen painopisteitä. Tämän jälkeen pureudun syvemmin representaation käsitteeseen luvussa kolme.

Lisäksi tutkielmani hyödyntää feministisen tutkimuksen sekä kehitysmaatutkimuksen piiristä tuttuja teorioita ja käsitteitä, joita on tarpeen avata olennaisimmilta osin. Feministiseen tutkimukseen perehdyn luvussa neljä ja kehitysmaatutkimukseen luvussa viisi. Tieteenalakohtaisten pohjustusten jälkeen esittelen tarkemmin luvussa kuusi, miten tut-

kimus on toteutettu. Luvuissa seitsemän ja kahdeksan esittelen ja analysoin tutkimukseni tuloksia. Luvussa yhdeksän annan tilaa pohdinnalle, kritiikille ja loppupäätelmille.

Tutkimusaineistonani ovat STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaan uutiset kuukauden ajalta. Hyödynnän tutkimuksessani monimenetelmäisyyttä, sillä se tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet aineiston tarkasteluun. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa luokitteleen aineiston määrällisen sisällönerittelyn keinoin. Tarkastelen koodausrunгон (liite 2) avulla, millaisia toimijoita kehitysmaauutisissa esiintyy lukumääräisesti ja kuinka monessa uutisessa toimijoina ovat naiset. Sisällönerittelyn keinoin voin saada tarkkoja numeerisia mittaustuloksia, jotka toimivat pohjana kvalitatiiviselle tutkimukselle.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa käsittelen vain niitä aineiston uutisia, joissa kehitysmaiden naiset esiintyvät tavalla tai toisella. Tarkastelen, millaisia rooleja ja representatioita kehitysmaiden naiset uutisissa saavat. Analyysimenetelmänäni käytän tyypittelyä. Tällainen tulkintoihin perustuva analyysi ei tietenkään voi olla täysin objektiivista, vaan tutkijan havainnoista riippuvaa. Tältä osin tieteenfilosofinen kehitykseni on interpretiivinen eli tulkinnallinen.

Tyypittely tarjoaa havainnollisen tavan esittää tutkimukseni tuloksia. Se on kuitenkin vain tutkimukseni osatavoite, jonka jälkeen tavoitteeni on syventää ymmärrystäni tutkimusaiheesta. Analyysin viimeisessä vaiheessa pohdin, mitkä seikat vaikuttavat kehitysmaauutisten syntyprosessiin ja siten saamiini tutkimustuloksiin. Tarkoituksena on selvittää, miten kehitysmaiden naisten representaatiot muodostuvat journalistisissa työprosesseissa. Kuten Shoemaker & Reese (1996, 27) ovat todenneet, uutisten syntyyn vaikuttavat tekijä ja hänen taustaorganisaationsa sekä jutun kulttuurinen ympäristö. Tässä tapauksessa tapahtumien puitteina eli toimintaympäristönä ovat kehitysmaat. Uutisten syntyä on siis tarpeen tarkastella kahdesta eri näkökulmasta, joista ensimmäinen ruotii journalistisen työkuulttuurin vaikutuksia uutistekstiin ja toinen kehitysmaiden moninaisten kulttuurien merkitystä uutisten syntyprosessissa.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Kehitysmaajournalismia on vuosien saatossa tutkittu Suomessa useista eri näkökulmista. Tutkimus keskittyi alkuun kvantitatiiviseen tutkimukseen, mutta myöhemmin painopiste on siirtynyt enemmän mediasisältöjen kvalitatiiviseen analyysiin. Kehitysmaatematiikka on kiinnostanut myös useita pro gradu –töiden tekijöitä Jyväskylän yliopiston journalistiikan oppiaineessa.

Tällä vuosituhanella pro gradu –tutkimuksissa on kartoitettu esimerkiksi kehitysmaajournalismin diskursseja (Mäkilä 2002), kehitysmaita koskevaa talousuutisointia (Virranta 2007), kehitysmaa-aiheiden uutisvalintaa (Mustranta 2007), kehitysmaakontekstin vaikutusta haastatteluissa (Huilaja 2007), kehitysmaiin kohdistuneen juttumatkan työprosesseja (Leukumaavaara 2008) sekä kehitysmaassa työskentelevän uutistoimituksen journalistista kulttuuria (Partanen 2009). Kiinnostusta selittää varmasti osaltaan journalistiikan oppiaineessa opetettava kehitysmaajournalismin kurssi.

Lähimmäksi oman tutkimukseni aihepiiriä yltää Maria Tolsa (2008), joka selvitti tutkielmassaan Yleisradion kehitysmaauutisissa esiintyviä teemoja ja toimijoita. Osana tutkimustaan Tolsa havaitsi, että naisten osuus uutisissa on pienempi kuin miesten (emt, 82). Tolsan analyysi perustuu kvantitatiiviselle tutkimukselle, eikä hän analysoinut tarkemmin naisten kyseisissä jutuissa saamia rooleja.

Myös feministinen tutkimus on innoittanut pro gradu –töiden tekijöitä Jyväskylän yliopistossa. Journalistiikan oppiaineeseen on tehty esimerkiksi vuosina 2007-2009 ainakin yhdeksän feministiseen mediatutkimukseen ja sukupuoleen liittyvää pro gradua. Töissä on tutkittu esimerkiksi naisten osuutta sarjakuvissa (Jännäri 2007), ruumiillisuuden esittämistä tyttöjen lehtien neuvontapalstoilla (Turtiainen 2009), sukupuolen rakentumista tyttöjenlehti Demissä (Leppäranta 2009) sekä urheilevien naisten representaatioita naistenlehdissä (Pelkonen 2009).

Journalismia on toki tutkittu feministisen tutkimuksen ja kehitysmaatutkimuksen näkökulmista myös muualla kuin Jyväskylän yliopistossa. Palaan asiaan tarkemmin feministisen tutkimuksen osalta luvussa neljä ja kehitysmaatutkimuksen osalta luvussa viisi.

2 FORMAATTINA ULKOMAANUUTINEN

Uutinen on joukkoviestinnän peruselementti, johon monet mediatalot perustavat toimintansa. McQuail (1994, 267) uskoo, että nykypäivän mediainstituutioita ei olisi olemassa ilman uutisgenreä. Uutinen on käsitteenä varsin laaja, ja se kattaa aiheita laidasta laitaan. Oma kategoriansa on muun muassa kotimaan- ja ulkomaan uutisilla, viihdeuutisilla ja urheilu-uutisilla.

Uutisgenre mukaisesti tehty juttu kuitenkin noudattaa tiettyjä lainalaisuuksia, josta lukija tunnistaa sen uutiseksi. Näiden indikaattoreiden tiedostaminen on tärkeää myös tässä tutkielmassa – etenkin tutkielman loppupuolella, jossa pohditaan syitä tiettyjen uutisaiheiden ja toimijoiden yltyämiselle mediaan. Ensin on kuitenkin syytä viivähtää hetki ulkomaan uutisten parissa.

2.1 Tutkimuskohteena ulkomaan uutiset

2.1.1 Ulkomaan uutisista ja niiden tehtävästä

Uutiset ovat nopea ja kattava tiedonhankinnan väline. Harva viestinnän muoto yltyä samantyyppiseen tehokkuuteen kuin maailmanlaajuinen uutisvälitys. Internetin myötä tilanne on tosin muuttunut, mutta uutisten elinvoima perustuu edelleen niiden kykyyn tarjota runsaasti informaatiota eri puolilta maailmaa tiiviissä paketissa. Pietiläisen (2008a, 15) mukaan ulkomaan uutisilla on suuri merkitys suuren yleisön käsityksiin vieraista valtioista ja kulttuureista. Niin tavalliset kansalaiset kuin valtaapitävät ihmisetkin tekevät elämäänsä koskevia päätöksiä uutisten perusteella.

Uutiset toimivat myös keskustelun herättäjänä, sillä joukkoviestintien päiväjärjestyksen on havaittu määrävän paljolti julkisen keskustelun aiheet. Vaikka joukkoviestintä ei vaikuttaisikaan sinänsä ihmisen mielipiteeseen, se voi sen sijaan vaikuttaa siihen, mistä

asioista ihmisillä yleensä on mielipiteitä. Ne siis määräävät agendalle ylipäänsä nousevat aiheet. (Rosenberg 1998, 110; Kivikuru 1996, 225.)

Agenda setting eli päiväjärjestys viittaa journalismin mahdollisuuksiin suunnata huomio tiettyihin kysymyksiin tai ongelmiin. Esimerkiksi uutisten tekijöillä on valta nostaa tiettyjä asioita julkisuuteen ja jättää toiset taka-alalle. (Kunelius 1998, 127.) Toisaalta, kuten McQuail (1994, 356) huomauttaa, median prioriteetissa korkealle nousseet aiheet heijastavat myös politiikassa ja yleisessä mielipiteessä merkityksellisiksi nousseita aiheita. Ulkomaan uutisista onkin tullut olennainen osa ulkopoliittikkaa (Pietiläinen 1998a, 15; Luostarinen 1996a, 20).

Vastakkaisen näkökulman mukaan uutiset syntyvät sosiaalisten instituutioiden tuottamana. Uutisen luo yhteiskunnallinen prosessi, joka tekee tapahtumista tärkeitä ja siten uutisoinnin arvoisia. (Pietiläinen 1998a, 18.) Uutisjärjestelmä on siten riippuvainen valitsevasta yhteiskuntajärjestelmästä ja sen tärkeiksi arvottamista asioista. Tästä näkökulmasta katsottuna uutisilla on tärkeä tiedonvälittäjän ja tiedottajan rooli. Joukkoviestimet itsekin ovat asettaneet tämän tehtävän itselleen tärkeimmäksi (Sirkkunen 2002, 63). Uutisille asetetun olennaisuuden kriteerin mukaan tiedon on oltava tarkkaa ja yhteiskunnallisesti merkittävää (Luostarinen 1996a, 18).

Yleisölähtöinen näkökulma keskittyy joukkoviestinnän tehtäviin vuorovaikutuksellisenä elementtinä. Media siis yhdistää yleisöään ja yhteiskunnallisia tahoja, minkä lisäksi se muodostaa yleisöstä yhteisöjä. (Sirkkunen 2002, 73.) Uutisaiheet yhdistävät ja erottavat ihmisiä, tarjoavat samaistumispintaa ja auttavat yleisöään identifioitumaan suhteessa muihin kansoihin ja kulttuureihin.

Ulkomaan uutisilla voi siis nähdä olevan useita tehtäviä, joiden painotus riippuu siitä, mistä näkökulmasta uutisia tarkastellaan. Niille liitetään kuitenkin edelleen samat odotukset kuin uutisille yleensä: Ulkomaan uutisten tulee esittää puolueettomasti ja neutraalisti esitettyjä ajankohtaisia faktoja, joilla on yhteiskunnallista merkitystä.

2.1.2 Varhainen tutkimus

Ulkomaan uutisia koskeva tutkimus on perinteisesti selvittänyt sitä, miten kansainväliset uutistapahtumat uutisoidaan eri valtioissa ja mitkä tapahtumat ylittävät kansainvälisen uutiskynnyksen. Pyrkimyksenä on ollut etenkin löytää selityksiä sille, että uutisten aiheet ja kohteet ovat eri maissa hyvin samankaltaisia. (Pietiläinen 2008a, 15.)

Ensimmäinen ulkomaan uutisiin kohdistunut tutkimus tehtiin Unescon toimesta vuonna 1948. Tuolloin tarkastelu keskittyi ihmisten maailmankuvaan eli siihen, miten ihmiset suhtautuvat muiden maiden ihmisiin ja mitkä tekijät tähän suhtautumiseen vaikuttivat. Tutkimuksen keskeisin tulos oli, että ihmiset suhtautuvat myönteisimmin heille kielellisesti läheisiin kansoihin sekä valtioihin, joiden kanssa heidän kotimaansa tekee yhteistyötä. Vastaavasti ensimmäiset vertailevat ulkomaan tutkimukset tehtiin samaten Unescon toimesta vuonna 1951. Tuolloin vertailtiin yhden viikon uutisia 17 maan 17 eri lehdessä. Tulosten mukaan kotimaan uutisille annetaan mediassa suurempi painoarvo kuin ulkomaita käsitteleville uutisille. Ulkomaan uutisointi nojasi jo tuolloin pääasiallisesti uutistoimistojen antiin. (emt., 19-20.)

Schrammin 1960-luvun tutkimuksissa puolestaan tarkasteltiin uutisvirtaa eri maiden välillä. Johtopäätöksissä todettiin, että uutisten jakauma oli kapea ja epätasapainoinen: Uutisten huomio keskittyi erityisesti teollisuusmaihin kehitysmaiden jäädessä vähemmälle huomiolle. Eniten uutisoitiin Yhdysvalloista, Neuvostoliitosta, Ranskasta ja Iso-Britanniasta. Teoreettisesti merkittäviä tuloksia saatiin myös Galtungin ja Ruge'n (1965) ulkomaan uutisten rakennetta koskevasta tutkimuksesta. Galtung ja Ruge erottivat ulkomaan uutisissa 12 tekijää, joiden täyttymisestä uutiskynnyksen ylittäminen riippuu. Näitä tekijöitä nimitetään nykyisin yleisesti uutiskriteereiksi. (emt., 22-23.)

Galtungin ja Ruge'n mukaan aiheen uutisarvoon vaikuttavat sen toistuvuus, voimakkuus, yksiselitteisyys, merkittävyys, ennustettavuus, yllätyksellisyys, jatkuvuus, suhde muuhun päivän uutisvalikoimaan, suhde eliittivaltioihin, suhde eliittihenkilöihin, henkilöittävyys ja negatiivisuus (Kunelius 1998, 171-172; McQuail 1994, 270). Uutiskriteerit muodostavat uutisille yhteisen, rutiininomaisen kehikon, jonka perusteella yleisö kokee aiheen kiinnostavaksi ja tärkeäksi (Shoemaker & Reese 1996, 110-111).

Sittemmin ulkomaanuutisten tutkimus on yleistynyt ja sitä on tehty monesta eri näkökulmasta. Maailmankuvatutkimuksen ohella vertailevaa tutkimusta on tehty myös uutisvirtatutkimuksena ja kehitysviestinnän tutkimuksena. Tutkimus on samaten jakaantunut muun muassa makro- tai mikrotason tutkimukseen sekä joko uutisprosessien rakenteiden tai valinnan tarkasteluun. (Pietiläinen 1998a, 17.)

2.2 Suomalainen ulkomaanuutisointi

2.2.1 Mistä ulkomaanuutiset kertovat?

Suomessa julkaistuja ulkomaanuutisia on tutkittu kvantitatiivisesti etenkin 1960-, 1970- ja 1990-luvuilla. Ensimmäisen laajan suomalaisia ulkomaanuutisia koskeneen tutkimuksen teki Raino Vehmas vuonna 1964. Tutkimuksessa ilmeni, että ulkomaanaineisto on pääosin länsimaihin suuntautunutta: Eurooppaa koskevien uutisten osuus oli noin kaksi kolmasosaa, yksittäisistä maista uutisoinnin kärkeen kiilasivat Yhdysvallat, Neuvostoliitto ja Saksa. Lehdet saivat ulkomaanuutisensa pääasiassa ulkomaisilta uutistoitistoilta. (Vehmas 1964, 118.) Tulokset olivat siten varsin samansuuntaisia kansainvälisten tutkimusten kanssa (ks. luku 2.1).

Pietiläisen (emt., 33) mukaan ulkomaiden tapahtumille annettava painoarvo perustuu myös maan omiin poliittisiin ja kulttuurisiin tekijöihin. Suomalaisten sanomalehtien puoluepainotteisuus heijastui ulkomaanuutisiin esimerkiksi Vehmoksen tutkimuksen aikoihin 1960-luvulla. Myös vielä 1970-luvun tutkimuksissa saatiin tuloksia, joiden mukaan uutisointi Pohjois-Amerikasta oli pääosin kielteistä ja vastaavasti uutisointi Itä-Euroopasta myönteistä.

Myöhempien tutkimusten valossa uutisissa korostuvat Suomi-kytkennät, Suomen naapurivaltiot, Länsi-Euroopan maat sekä maailman kriisikohteet. Vuonna 1995 tehdystä tutkimuksesta Suomen ulkomaanuutisissa esiintyi eniten Suomi itse, toiseksi eniten (kahdessa kolmesta uutisesta) kerrottiin Suomen ulkopuolisesta Euroopasta. Nykyään uutisointi on noin 80-prosenttisesti länsimaalaista. (Uskali 2007, 17-18; Pietiläinen 1998b, 87.)

Uutisoinnin länsipainotteisuus ei siis näyttäisi radikaalisti muuttuneen 1960-70-luvuilta. Eri vuosina tutkimuksissa esiin nousseita maita vertailemalla voi päätellä, että suomalaisen ulkomaan uutisoinnin pysyvimmät kohteet ovat Yhdysvallat, Neuvostoliitto/Venäjä, Ruotsi, Iso-Britannia, Ranska ja Saksa (Pietiläinen 1998b, 93). Yhdysvaltojen saama rooli uutisoinnissa on tosin kasvanut ja saanut positiivisempia sävyjä. Pohjoisamerikkalaisella viestinnällä on todettu olevan jopa ylivalta joukkoviestinnässä (Pietiläinen 1998a, 29).

Kivikurun (1996, 222) mukaan ulkomaan uutiset ylittävät uutiskynnyksen helpommin silloin, kun kotimaan rintamalla on hiljaista. ”Sodat, katastrofit ja hassut sattumukset” päätyvät siis uutisiin ainakin silloin, kun kotimaassa tai lähialueella ei tapahdu mitään merkittävää. Utiskriteerit siis vaihtelevat kohteen ja tilanteen mukaan. Keskimäärin ulkomaisista aiheista kertoo noin kolmannes päivittäisestä uutisannista. Kotimaa-painotteisuus heijastuu myös uutisten käsittelytapaan: Globaaleihin uutisaiheisiin pyritään rakentamaan yhteyksiä kotimaisiin yhteisöihin ja henkilöihin (emt., 227).

Utiskriteereistä yksi näyttäisi kuitenkin korostuvan ulkomaita koskevassa uutisoinnissa kohteesta ja tilanteesta riippumatta: negatiivisuus. Äkillisistä, kielteisistä muutoksista uutisoidaan hanakasti myönteisten uutisten jäädessä vähemmälle huomiolle. Positiiviset muutokset eivät uutisjournalismissa näy, koska niistä ei ole ollut tapana kertoa. (Uskali 2007, 26; Uskali 2002, 38.) Kuten Pietiläinen (1998b, 87) toteaa: ”...kriisipesäkkeet ovat useammin jutun tärkeimpiä maita.” Negatiivisuuden painottuminen aiheuttaa uutisiin vinoutuman, jolla ei välttämättä ole mitään tekemistä todellisen maailman kanssa (Uskali 2002, 39).

2.2.2 Kirjeenvaihtajalta, uutistoimistosta vai yhteistoimituksesta?

Suomalaiseen ulkomaan uutisointiin ovat sen alkutaipaleista lähtien vaikuttaneet erityisesti ulkomaiset uutistoimistot. Uutistoimistot ovat maailmanlaajuisesti toimivia mediaorganisaatioita, joiden toiminta käynnistyi 1800-luvun puolivälin jälkeen. Ne välittävät asiakkailleen eli joukkoviestimille uutismateriaalia, ja toimivat siten myös median päiväjärjestyksen luojina. Keskittymällä tiettyihin uutistapahtumiin uutistoimistot määrittelevät, mikä uutistapahtuma on tärkeä ja mikä ei. (Rantanen 1998, 44.)

Uutistoimistojen ohella ulkomaanuutisia ovat kynäilleet toimitusten omat toimittajat ja kirjeenvaihtajat, joiden kirjoittamien uutisten osuus on vaihdellut huomattavasti viimeisten 50 vuoden aikana. Vielä 1960-luvulla ulkomaanuutisista vain 25 prosenttia oli suomalaisten toimittajien tai kirjeenvaihtajien kirjoittamia. Vuoteen 1974 saavuttaessa osuus oli kuitenkin jo 58 prosenttia. Osuus oli edelleen sama vuonna 1995. (Pietiläinen 1998b, 99-100.)

Tämän jälkeen kehitys näyttäisi ottaneen takapakkia. Joukkoviestinten kirjo on kasvanut siinä määrin, että Kivikuru (1996, 219) määrittelee Suomen nykyisen mediakoneiston resursseihinsa nähden ”ylisuureksi paisuneeksi”. Kovassa kilpailutilanteessa vain muutamilla joukkoviestimillä on varaa pitää palveluksessaan ulkomaankirjeenvaihtajia, kuten Helsingin Sanomilla ja Yleisradiolla. Siksi suomalaisten joukkoviestinten ulkomaanuutiset ovat näitä poikkeuksia lukuun ottamatta suurissa määrin uutistoimistojen varassa (Uskali 2007, 88).

Ulkomaanuutisten monipuolisuuteen vaikuttaa nykyään yhä enenevämmässä määrin myös toimitusten välinen yhteistyö ja juttuvaihto. 1990-luvun lamasta lähtien suomalaismediat ovat pyrkineet yhä tiiviimpään yhteistyöhön, jolla tavoitellaan etunenässä kustannussäästöjä. (Sederholm 2002, 51.) Yhteistyössä ovat muun muassa Alma Median julkaisut kuten Aamulehti, Iltalehti ja Kauppalehti sekä Sanoma Newsin kustantamat Helsingin Sanomat ja Ilta-Sanomat.

Merkittävin viimeaikainen muutos koettiin vuoden 2009 loppupuolella, kun kahdeksan maakuntalehteä keskitti ulkomaanuutistensa toimittamisen. Mukana yhteistyössä ovat Etelä-Suomen Sanomat, Kaleva ja Turun Sanomat sekä Väli-Suomen mediaan kuuluvat Savon Sanomat, Keskisuomalainen, Karjalainen, Ilkka ja Pohjalainen. Lehtien yhteistoimitus tuottaa materiaalia kaikille jäsenlehdille. (Mediatulo ESA 2009.)

Keskittymisen myötä toimitusten välinen juttuvaihto on tiivistynyt. Samalla yhteistyö johtaa vääjäämättä myös ulkomaanuutisten sisältöjen samankaltaistumiseen. Kehitystä voi pitää huolestuttavana ulkomaanuutisten monipuolisuutta ajatellen. Kuten Sederholm (2002, 55) varsin aiheellisesti kysyy, pääseekö julkisuuteen enää useita eri näkökulmia, kun samat sisällöt kiertävät lehdestä toiseen?

2.2.3 *Ulkomaanuutiset tässä tutkimuksessa*

Ulkomaanuutisia löytää muustakin journalistisesta materiaalista kuin vain sanomalehden ulkomaanosioista, kuten Uskali (2007, 22) huomauttaa. Esimerkiksi teemallisesti kulttuurin tai urheilun kategorioihin sijoitetut aiheet voivat koskea ulkomaisia valtioita. Tässä tutkimuksessa aineisto on tästä huolimatta rajattu vain Helsingin Sanomien ulkomaanosastossa ja STT:n ulkomaankoodilla julkaistuihin uutisiin.

Valinta perustuu sille, että tarkoitus on tutkia kehitysmaiden naisia nimenomaan osana ulkomaanuutisten konseptia. Lisäksi ulkomaanosastolla julkaistut uutiset tarjoavat varsin riittävästi materiaalia tähän tutkimukseen. Lisäksi esimerkiksi urheilevien naisten representaatioille on omistettu jo oma pro gradu –tutkimuksensa (Pelkonen 2009).

Tutkimuksen ulkopuolelle rajautuvat siten kiinnostavuudestaan huolimatta myös yhteistoimitusten ulkomaanuutiset. Rajaus on välttämätön, jotta aineiston koko on hallittavissa mittasuhteissa. Huomionarvoista on kuitenkin, että edellä mainittu kahdeksan maakuntalehden yhteistoimitus on levikkinsä puolesta jo niin suuri, että se käy pian vertailukelpoisesta tutkimuskohteesta valtakunnallisten medioiden rinnalla. Yhteistoimituksen tekemän aineiston levikki on nimittäin yli puoli miljoonaa kappaletta, ja päivittäin tavoitettujen lukijoiden määrä noin 1,3 miljoonaa (Mediatulo ESA 2009). Yhteistoimituksen merkittävyys siten lähentelee jo Yleisradion tai Helsingin Sanomien kaltaisia valtakunnallisia mediavaikuttajia. Ulkomaanuutisten tutkimuksesta kiinnostuneelle avautuisikin yhteistoimituksen aineistosta ajankohtainen tutkimuskohde.

2.3 Uutisten luotettavuus ja valta

Joukkoviestimillä on alistava suhde sen käyttäjiin. Alistavuudella tarkoitetaan tässä lähinnä sitä, että joukkoviestimillä on valta päättää, mistä aiheista se uutisoi ja mistä näkökulmasta aiheet esitetään. Tätä valtaa voi toki kyseenalaistaa. On perusteltua väittää, että nykyisessä medioituneessa maailmassa kuluttajat ovat oppineet analysoimaan joukkoviestinten sisältöjä kriittisemmin kuin ennen. Yleisö on tottunut valikoimaan ja suodattamaan mediasisältöjä omien mieltymystensä mukaan. Jokaisella on myös oma nä-

kemyksensä siitä, millainen mediasisältö on luotettavaa ja objektiivista, millainen ei. Mihin tahansa median tarjoamaan tietoon ei enää luoteta absoluuttisesti.

Uutisilla on mediakentällä kuitenkin edelleen vankka asema. Uutiset ovat yhä se ”luotettava osa mediaa”. Suomalaisista yli 90 prosenttia luottaa oman sanomalehtensä uutisiin erittäin tai melko paljon (Sanomalehtien Liitto 2009a). Meihin on iskostunut usko siitä, että sanomalehden uutissivuilla kerrotaan maailman tämän päivän tapahtumista totuudenmukaisesti ja objektiivisesti. Tämä heijastuu myös Sanomalehtien Liiton ja TNS Gallup Oy:n vuonna 2009 tekemästä tutkimuksesta, jossa 70 prosenttia vastaajista piti sanomalehteä ominaisuuksiltaan uskottavana ja luotettavana. Luku on huomattavasti suurempi kuin kaikkien medioiden (printtimedian, television, radion ja internetin) saama keskiarvo, joiden kohdalla uskottavuuteen ja luotettavuuteen uskoi vain 29 prosenttia vastaajista. (Sanomalehtien Liitto 2009b.)

Ulkomaan uutisissa uutisten valta korostuu. Uutisten kautta saamme tietoa valtioista ja kulttuureista, joista meillä ei ole välttämättä lainkaan omakohtaista kokemusta. Ulkomaan uutiset tulkitsevat meille päivittäin maailman todellisuutta, ja niiden tulkintoja pidetään usein yleisenä totuutena. Siten ulkomaan uutisilla on valta vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen. (Uskali 2007, 9.)

Luonnollisesti tämä asettaa uutisten toimittajat varsin vastuulliseen asemaan. Mutta ymmärtävätkö toimittajat itse tämän vastuunsa? Ainakin Hallinin (1986, 144) mielestä toimittajien tulisi ottaa suurempi vastuu siitä, millaisia esityksiä he uutisissa maailmasta rakentavat. Hallin näkee toimittajat opettajina, saarnaajina ja ideologeina, jotka kertovat lukijoille, miten maailma tulee nähdä ja ymmärtää.

Sirkkunen (1996) tarjoaa asetelmaan toisenlaisen näkemyksen. Hänen mukaansa lopullinen valta ei ole niinkään toimittajalla, vaan niillä, jotka varsinaisessa julkisuudessa esiintyvät ja saavat näkemyksensä kuuluviin. Toimittajien tulisi Sirkkusen mielestä käyttää valtaansa päästämällä julkisuuteen myös syrjäytyneiden ääniä. (emt., 76-77.)

3 REPRESENTAATIOUUTISTEKSTISSÄ

Kieli on väline, jonka avulla jaetaan kulttuurisia merkityksiä. Ajatuksia ja tunteita esitetään merkkien ja symbolien kautta, olivat ne sitten ääniä, kirjoitettuja sanoja tai musiikin nuotteja. Merkitykset ei ole olemassa kulttuurissa automaattisesti, vaan niitä tuotetaan käytännön prosesseissa. Näissä prosesseissa keskeisessä osassa ovat representaatiot. Kieli toimii siis representaatiojärjestelmänä, joka paitsi heijastaa todellisuutta, myös rakentaa sitä. (Hall 1997a, 1-2; Seppänen 2001, 21.) Representaatio on tämän työn yksi keskeisimmistä käsitteistä, joiden rakentumista ja merkitystä pohditaan tässä luvussa.

3.1 Representaatioita käsittämässä

3.1.1 Mikä representaatio on?

Yksinkertaisimmillaan representaation voi määritellä esittämiseksi. Fairclough (1997, 13) määrittelee käsitteen seuraavasti: ”Representoinnissa valitaan aina se, mitä kuvaukseen sisällytetään ja mitä jätetään pois, mikä asetetaan ensisijaiseksi ja mikä toissijaiseksi.” Lehtonen (1996, 45-46) puolestaan määrittelee termin lyhyesti ”jonkin esittämistä jonkinlaiseksi”. Kieli ei siis sinänsä esitä kohdetta sellaisenaan, vaan kohde tulee edustetuksi kielessä. Edelleen representaatiot eivät ole todellisuuden jäljentämistä sellaisenaan, vaan ne ovat maailman merkityksellistämistä jollain tietyllä tavalla. Siten esimerkiksi mediatekstit eivät vain heijasta todellisuutta, vaan ne pikemminkin luovat todellisuudesta omia muunnelmiaan (Fairclough 1997, 136).

Representaatioiden tutkimuksessa on tärkeää tarkastella paitsi tekstissä ilmeneviä esitysmuotoja, myös sitä, mitä tekstistä ei ilmene. Näkökulmavalinnat tarkoittavat pakotakin sitä, että tietyille asioille annetaan enemmän painoarvoa kuin toisille ja osa jää kokonaan tekstin ulkopuolelle.

Representaatiotutkimuksen yksi osa-alue on sukupuolen representaatioiden tutkiminen. Koska tässä tutkimuksessa analysoidaan kehitysmaiden naisten representaatioita, termin avaaminen on paikallaan. Sukupuolen representaatiolla viitataan tavallisesti sukupuolen yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rakentuneeseen luonteeseen. De Lauretis (2004, 42) määrittelee biologisen ja sosiaalisen sukupuolen järjestelmän paitsi yhteiskunnallis-kulttuuriseksi rakentumaksi, myös representaatiojärjestelmäksi, joka antaa yksilölle merkityksen yhteiskunnassa. Edelleen de Lauretis (emt., 38, 50) uskoo, että sukupuolta rakennetaan edelleen representaationsa kautta yhtä suuressa tai jopa suuremmassa määrin kuin aiemmin, muun muassa tiedotusvälineissä.

3.1.2 Representaatioiden jäsentäminen

Representaation käsitteen jäsentämisessä apuna on kolme teoriaa: refleksiivinen, intentionaalinen ja konstruktiiivinen. Refleksiivinen jäsentämistapa viittaa kielen tapaan toimia todellisuuden heijastumana. Kieli siis ilmaisee ja heijastaa tarkoituksia, jotka vastaavat todellisuutta. Intentionaalisessa lähtökohdassa huomio kiinnitetään kielen käyttäjään. Sen mukaan yksilöt käyttävät kieltä ainutlaatuisella tavalla, virittäen niihin omat tarkoituksensa, intentionsa. Viimeinen eli konstruktiiivinen tapa keskittyy tulkinnan rakentamiseen. Kieli ei sinänsä tarkoita mitään, vaan sen käyttäjät rakentavat sen merkitykset. Merkitys ei siis riipu vain merkeistä, kuten sanoista, vaan niihin rakentuneista symbolisista tekijöistä. Näistä kolmesta lähtökohdasta konstruktiiivinen teoria on vaikuttanut kulttuurin tutkimukseen kaikkein eniten. (Hall 1997c, 24-25.)

Tässä tutkielmassa representaatioita tutkitaan etenkin intentionaalisesta sekä konstruktiiivisesta lähtökohdasta. Valinnan perusteena on ajatus uutisten luonteesta: Uutiskieltä on pidetty objektiivisuuteen pyrkivänä viestintänä, joka toimittaa lukijoille todellisuutta koskevia sanomia. Uutiskieli ei kuitenkaan ole todellisuuden täydellinen heijastuma, vaan median kuvaukset on aina tuotettu tietystä näkökulmasta (Lehtonen 1996, 46).

3.2 Representaatiotutkimus

Representaatiotutkimus on lähtökohtaisesti varsin moniulotteista ja kirjavaa. Tämä johtuu käsiteltävän ilmiön laajuudesta: Se mahdollistaa tutkimuksen monesta eri näkökulmasta useiden eri tieteenalojen sisällä. Representaatiotutkimusta on tehty muun muassa joukkoviestinnän, psykologian ja yhteiskuntatieteiden saralla. Pelkonen (2009) tutki pro gradu –työssään urheilevien naisten representaatioita naistenlehdissä, Pyykkönen (2000) vastakulttuurista identiteettiä ja sen representaation politiikkaa, Saarinen (1999) Juna-maatin tiedon representaatioita käytettävyyden tekijänä ja Sirkkilä (1999) maskuliinisuuden representaatiota parisuhdevisailuissa. Yhtä lailla representaatiotutkimus ulottuu myös taiteen ja kulttuurin alalle, kuten Lidchin (1997) analyysi museonäyttelyistä ja Kosusen (2006) runojen representaatioita käsittelevä pro gradu –työ osoittavat.

Koska representaatiotutkimus analysoi kulttuurin tapaa käyttää kieltä (Hall 1997c, 61), se ammentaa teoreettista pohjaa kahdesta kielenkäyttöä tutkivasta suuntauksesta: Saussuren ja Peircen semiotiikasta sekä Foucaultin diskurssitutkimuksesta.

Semiotiikka tutkii, millaisilla tavoilla kielen representaatiot luovat tarkoituksia. Saussure käytti kielen varsinaisesta rakenteesta käsitettä merkitsijä ja sen representaatioista käsitettä merkitty. (Hall 1997a, 6; Hall 1997c, 31.) Diskurssien tutkimus taas on kiinnostunut representaatioiden vaikutuksista kieleen ja tapoihin, joilla se ymmärretään. Foucault ymmärsi kielen sosiaalisesti ja historiallisesti rakentuneena järjestelmänä, jossa ymmärrys syntyy diskurssien eli kielenkäyttötapojen kautta. (Hall 1997c, 43-44.) Tarkemmin diskurssitutkimukseen ja semiotiikkaan perehdytään luvussa 6.4.

3.3 Representaatioiden syitä ja seurauksia

Representaatioista on muodostunut erottamaton osa nykyisiä kommunikaatiojärjestelmiä. Kuten luvussa 3.1 todettiin, todellisuuden heijastamisen ohella representaatiot myös rakentavat siitä omia muunnelmiaan. Siten representaatio ei ole esittämiskohteen-
sa autenttinen peilikuva. Oleellista onkin pohtia, millaisia mahdollisia seurauksia representaatioilla on.

Representaatiot rakentuvat osittain kulttuuristen erilaisuuksien esittämiselle. Tämä erilaisuus voi liittyä esimerkiksi rotuun, etnisyyteen tai sukupuoleen. Populaarikulttuurissa ja mediassa nämä stereotyyppioiksi kutsuttavat esitystavat ovat erittäin yleisiä. (Hall 1997b, 225.) Stereotyyppiat ovat niin representaatioiden syitä kuin seurauksiakin. Ne ovat olennaisia merkitysten tuottamisprosessissa, sillä ne auttavat meitä ymmärtämään ja jäsentämään esimerkiksi ulkomaanuutisten tarjoamaa informaatiota. (emt., 257.) Toisaalta ne myös asettavat tulkinnalle ennako-oletuksia. Stereotyyppioista puhutaan tavallisesti kielteisenä asiana: Niiden ajatellaan rajoittavan ihmisen käsityksiä stereotyyppian kohteesta ja lyövän kaikki yhden kategorian alle kuuluvat kohteet samaan muottiin. Esimerkkinä stereotyyppiasta toimii esimerkiksi oletus siitä, että homomies on automaattisesti kiinnostuneempi muodista kuin heteromies, tai että korkeakoulutetut ovat älykkäämpiä kuin ammattikoulun käyneet.

Stereotyyppiat toimivat monella eri tasolla. Ne tarttuvat henkilön niihin piirteisiin, jotka ovat yksiselitteisiä, helposti muistettavia ja laajasti tunnistettavia. Stereotyyppiat liioittelevat ja yksinkertaistavat näitä piirteitä, asettaen ne itsestään selväksi ja muuttumattomaksi osaksi kyseistä henkilöä. Toiseksi stereotyyppiat ylläpitävät sosiaalista ja symbolista järjestystä piirtämällä rajan normaalin ja epänormaalin välille. Siten esimerkiksi kaikki kulttuurin piirissä erilaiseksi koettava lasketaan kuuluvaksi sen ulkopuoliseen maailmaan². Kolmanneksi stereotyyppiat ovat linkittyneet oleellisesti valtaan ja sen jakautumiseen. Stereotyyppioita esiintyy usein siellä, missä valta on jakaantunut epätasa-arvoisesti. Tuolloin vallassa olevien ryhmien maailmankuvaa pidetään oikeana ja normaalina. Tätä vallan muotoa kutsutaan myös hegemoniaksi. (Hall 1997b, 258-259.)

Hegemonia koostuu ajattelutavoista, jotka ovat nousseet yhteiskunnassa hallitsevaan asemaan. Se näyttyy tavallisesti niin luonnollisena osana kulttuuria, että se otetaan itsestäänselvytenä. Vallitsevaa ideologiaa ei niinkään tyrkytetä, vaan sen olemassaolo perustuu pikemminkin kyseenalaistamisen puuttumiselle. Mediassa hegemonia ilmenee tiedon jakamisen rituaaleissa: Joukkoviestimet eivät itse määrittele todellisuutta, vaan antavat puheenvuoron auktoriteettiasemassa oleville henkilöille. (McQuail 1994, 99.)

² Tätä ulkopuolisuuden rakentumista nimitetään representaatiotutkimuksen yhteydessä Toiseudeksi (engl. "Otherness"). Käsitettä on sovellettu laajasti erityisesti feministisissä teorioissa ja tutkimuksissa, joten siihen palataan luvussa 4.

Hegemoniaa käsitellään feministisen tutkimuksen näkökulmasta tarkemmin tämän tutkielman luvussa 4.2.

Representaatioiden, erilaisuuden ja vallan välillä on siis nähtävissä selvä yhteys. Representaatioiden tekijällä on valta esittää asiat tietystä näkökulmasta, joka toiston myötä muokkautuu itsestäänselvyydeksi ja mahdollisesti vahvistaa olemassa olevia stereotyyppiä. Hallin (1997b, 259) mukaan stereotyypit ovat keskeinen osa symbolista väkivaltaa. Yksi tapa marginalisoida esimerkiksi vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä on heidän tekemisensä tavalla tai toisella näkymättömäksi (Seppänen 2001, 44).

3.4 Representaatiot uutisissa

3.4.1 Media ja merkitykset

Koska representaation käsite on olennainen osa kulttuuria, sillä on keskeinen rooli myös mediassa ja uutisissa. Median ja representaatioiden välillä vallitsee erottamaton yhteys, jota voi lähteä purkamaan esimerkiksi median eri muotojen tasolta. Median eri genret ovat jo nimittäin representaatioiden ilmenemismuotoja. Radiokuunnelmat, saippuasarjat, talousuutiset ja internetin blogit ovat kaikki osa ”yhtä isoa mediakokonaisuutta”, mutta ominaisuuksiltaan hyvin erilaisia. Kunkin median genren käyttäjä on tottunut saamaan niiltä tietynlaisia sisältöjä ja liittää niihin siten erilaisia odotuksia. Genrejärjestelmän toiminta perustuu toistoon, standardointiin ja eroavaisuuksien luomiseen muihin genreihin nähden. (Gledhill 1997, 353.)

Järjestelmä ei toimisi, jos median tuottajat ja niiden kuluttajat eivät toimisi yhteisen, sanattoman sopimuksen mukaan. Saippuasarjojen katsojat raivostuisivat, jos suosikkiohjelmassa kuultaisiinkin tunnin radiokuunnelma ensimmäisestä maailmansodasta. Talousuutisten seuraajien hämmästys olisi todennäköisesti yhtä suuri, jos osakekurssien sijaan tutulla lehtipalstalla julkaistaisiinkin pätkä kotiäidin pitämästä kestovaippablogista.

Gledhillin (emt., 356) mukaan genreen rakennetut koodit sisältävät sääntöjä siitä, mitä kunkin genren sisältöön kuuluu. Samaten ne linjaavat, mikä jää genren ulkopuolelle. Genren esittämistä puitteista, henkilöhahmoista ja kuvituksesta muodostuu merkkejä tietylle mediaesitykselle (vrt. semiotiikka, luku 6.4).

Myös varsinaiset mediasisällöt perustuvat samalla tavoin representaatioihin. Tiedon vastaanottamista helpottaa, kun tiedämme jo ennestään, millaista sisältöä ja millaisessa muodossa esimerkiksi MTV3:n kymmenen uutiset esittävät. Katsojan mieleen on painunut myös stereotyyppioita uutisten ominaisuuksista: Ensin kerrotaan kenties kotimaan uutisista, sitten ulkomaan uutisista, viimeiseksi luodaan katsaus päivän säähän. Uutisia myös arvotetaan stereotyyppioiden perusteella: Ne voivat olla yleisön mielestä esimerkiksi uskottavia, tylsiä, negatiivissävytteisiä tai ajankohtaisia. Yleisön tapa käyttää mediaa perustuu siis kuluttajan jokapäiväiseen elämään siihen liittyvine rutiineineen ja tapoineen (Geraghty 2000, 362).

Median representaatiot ovat rakentuneet yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti. Merkitykset luovat käsityksiä identiteetistä, sillä niiden kautta identifioidutaan ryhmiin ja luodaan eroja ryhmien välille. Median rooli vaikuttajana perustuu sen mahdollisuudelle välittää sanomia ja merkityksiä isoille joukoille maailmanlaajuisesti. (Hall 1997a, 3.) Erityisen mielenkiintoinen on uutisten rooli mediakokonaisuudessa: Uutiset luovat maailman tapahtumista esitysmalleja, joiden teho perustuu uskottavuuteen ja luotettavuuteen (vrt. luku 2.2).

Journalismi usein uusintaa vallitsevia stereotyyppijä. Uutistoiminnassa vaarana on, että yksityiskohtaisen tiedon puuttuessa tapahtumista julkaistaan kulttuuristen stereotyyppioiden mukaiset näkemykset. (Karvonen 2005a.) Kehitysmaauutisoinnissa stereotyyppioiden riski on ilmeinen. Monet uutisoinnin kohteena olevat valtiot ja kulttuurit ovat suomalaisesta perspektiivistä katsoen hyvin erilaisia. Tilanteesta tekee entistä monimutkaiseman se, että kulttuurien välinen valta on jakautunut epätasa-arvoisesti. Kehitysmaat ovat usein taloudellisesti hankalammassa asemassa kuin Suomi. Lisäksi kehitysmaauutisoinnin kohteiden on hyvin vaikea vaikuttaa uutisten sisältöön ja niiden luomiin esitysmalleihin pelkästään jo siksi, että jutut kirjoitetaan pääsääntöisesti suomeksi.

Median merkitys populaarikulttuurin esittämissä representaatioissa on noussut joukkoviestinnän tutkimuksessa yhdeksi keskeisistä keskustelun ja väittelyn aiheista. Erityisesti pohdinnan alla on, kuinka mediasisällöt voivat representoida yleisen mielenkiinnon ja tarpeiden pohjalta nousevia aiheita, kun edustettavana ovat myös median omistajien edut. Median syvälinen ymmärtäminen vaatii paitsi varsinaisten mediasisältöjen, myös niiden omistussuhteiden ja taloudellisen kehityksen ymmärtämistä. (Geraghty 2000, 363.)

3.4.2 Valokuvien representaatiot

Valokuvaan viitataan usein dokumentteina tai dokumentaatioina. Tällä viitataan valokuvan luonteeseen. Sen ajatellaan representoivan jotain tärkeää asiaa tai tallentavan tietyn hetken, henkilön tai paikan ”objektiivisella” tavalla. Dokumentaarisuus voi kuitenkin olla kahdenlaista. Se voi pyrkiä objektiivisiin esityksiin tai subjektiivisiin tulkintoihin. (Hamilton 1997, 81.) Valokuva on siis pikemminkin kameralla tallennetun hetken representaatio kuin sen täydellinen kopio. Mäkikoskelan (2008, 15-16) mukaan tulkinnallisuus on liitetty kuvaan ilmeisesti aina: ”Jos ymmärrämme representaation todellisuuden heijasteena, pohdimme, vastaako kuva todellisuutta vai ei. --- Kysymme, millaisen suhteen todellisuuteen kuva rakentaa ja millä keinoin.”

Sanomalehtiutisten yhteydessä julkaistujen valokuvien esittämällä representaatioilla on suuri merkitys kokonaisuuden tulkinnassa. Visuaalisista merkeistä kuten valokuvista puhuttaessa korostetaan usein niiden ikonista luonnetta. Tällä tarkoitetaan sitä, että valokuva muistuttaa kuvauksen kohdetta (Hall 1997c, 20; Seppänen 2001, 179). Seppänen (emt., 182) kuitenkin muistuttaa, että kuvaan liittyy muutakin kuin sen denotaatio eli ilmeinen merkitys. Kuva synnyttää katsojassaan myös ylimääräisiä merkityksiä ja tulkintaa eli konnotaatioita. Nämä konnotaatiot ovat Seppäsen mukaan usein kulttuuristen arvojen perusteella rakentuneita.

Hamiltonin (1997, 76) näkemyksen mukaan valokuva tarjoaa tietyn näkemyksen ihmisistä ja ilmiöistä, joita se esittää. Valokuvassa esiintyvät representaatiot rakentuvat sen mukaan, millaisia valintoja valokuvaaja ja kuvat julkaissut media tekevät. Valokuva ei siis vain tallenna hetkeä, vaan se on riippuvainen sen parissa työskennelleiden henkilöiden arvoista ja eettisistä näkemyksistä.

Visuaalista lukutaitoa tutkinut Seppänen (2001, 14) viittaa samankaltaiseen ajatukseen puhuessaan visuaalisen järjestyksen käsitteestä. Seppäsen mukaan visuaalinen eli kuvallinen todellisuus rakentuu säännönmukaisuuksille ja muille siihen kytkeytyville merkityksille. Visuaalinen maailma ei siis perustu satunnaisiin näköhavaintoihin, vaan inhimillisen toiminnan tuottamiin rakenteisiin ja järjestyksiin. Siten visuaaliseen järjestykseen liittyy aina valtaa (emt., 34, 41).

Tässä tutkielmassa tarkastelun pääpaino on kirjoitetussa tekstissä. Uutisten yhteydessä julkaistuja valokuvia ei kuitenkaan kannata jättää täysin huomiotta, sillä niistä voi paljastua tutkimuksen kannalta olennaisia tapoja esittää kehitysmaiden naisia. Tarkoitus ei ole tehdä valokuvien syvällistä semioottista analyysia, vaan lähinnä tarkastella lukumääräisesti, millainen kuvien sukupuolijakauma on.

Kehitysmaiden naisten ja miesten esiintymistä valokuvissa ei ole tutkittu ainakaan liikaa. Esimerkiksi Räsänen (1999, 41-45) kehitysmaautisiin kohdistuneessa, muutoin sinänsä kattavassa valokuva-analyysissä sivuutetaan täysin kuvien toimijoiden sukupuoli.

4 FEMINISTINEN JOUKKOViestintätutkimus

4.1 Feministisen ajattelun lyhyt oppimäärä

Feministisen tutkimuksen laajaa kenttää on hahmotettu monenlaisin jaotteluin. Tavallisimmin sitä hahmotetaan sen historiallisten kehitysvaiheiden tai sen koulukuntien mukaan. Feministiset teoriat (ja teorioitsijat) eroavat myös siinä, millä tavoin ne ovat nähneet sukupuolen ja sen rakentumisen. Tässä luvussa käydään läpi keskeisimpiä feministisiä teorioita ja ajattelijoita.

4.1.1 Katsaus historiaan

Feminismin historiallisessa kehityksessä erotetaan tavallisesti kolme vaihetta: ensimmäisen, toisen ja kolmannen aallon feminismi. Ensimmäisen aallon feminismi eli klassinen feminismi taisteli 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella naisten oikeuksien, kuten äänioikeuden ja koulutuksen puolesta. Tuolloin nainen ei saanut olla töissä ilman miehensä lupaa eikä hänellä ei ollut oikeutta perintöön tai koulutukseen. Feminismin ensimmäinen aalto saavutti naisille monia perusoikeuksia, joita tänä päivänä monet itsestään selvinä. Toisen aallon feminismin eli modernin feminismin katsotaan puolestaan alkaneen 1940-luvulla ranskalaisen Simone de Beauvoirin (1949) teoksen *Toinen sukupuoli* innoittamana. de Beauvoirin ajatuksissa naista määrittää toiseus suhteessa mieheen. Toisen aallon feminismi on analysoinut naisten syrjintää ja ehdottanut siihen sosiaalisia, poliittisia ja juridisia ratkaisuja. (Lämsä 2010.)

Kolmannen aallon feminismi, jota nimitetään myös postmoderniksi feminismiksi, on yleistynyt 1980-luvulta lähtien. Suuntaus haluaa edistää monimuotoista kuvaa sukupuolesta. Se myös väittää, että on olemassa monia sukupuolia, monenlaista feminiinisyyttä ja maskuliinisuuutta. Postmoderni feminismi korostaa myös sitä, että on useita erilaisia feminismejä yhden feminismin sijasta. (Lämsä 2010.)

Historiallisen jaon lisäksi feministisessä tutkimuksessa voi erottaa Pietilän (1997, 334-335) lainaaman E. Ann Kaplanin tapaan neljä koulukuntaa: liberaalin, marxilaisen, radikaalin ja poststrukturalistisen koulukunnan. Näistä liberaali suuntaus ajoi etenkin naisten ja miesten tasavertaisuutta elämän kaikilla alueilla. Viestinnän tutkimuksessa se kiinnitti huomiota etenkin tekstien sukupuolirooleihin. Marxilainen feminismi puolestaan näki naisten alisteisen aseman johtuvan kapitalistisen talouden mekanismeista. Edellytyksenä tasavertaisuudelle pidettiin sosialismia. Joukkoviestintätutkimuksessa koulukunta keskittyi tutkimaan sitä, millä tavoin kapitalistiset puitteet vaikuttavat median tapaan kuvata naista.

Radikaalifeminismi puolestaan ei edellisten suuntausten tapaan tyytynyt ajatukseen tasavertaisuudesta, sillä sen mukaan tasavertaisuus pitäisi naiset edelleen alisteisina patriarkaatille. Koulukunnan tavoitteena olikin edistää naisten irtautumista patriarkaatista. Poststrukturalistinen feminismi taas pyrki eroon kulttuurisesti rakentuneista sukupuolierojen kategorioista. Joukkoviestinnän tutkimuksessa painotus heijastui symbolijärjestelmien tutkimiseen. Tutkijat halusivat selvittää, miten naiseuden malleja opitaan joukkoviestinnän sisällöistä. (emt., 335-336.)

Yhteistä feministisen tutkimuksen eri vaiheille ja koulukunnille on, että ne pyrkivät kyseenalaistamaan valtahierarkiat ja niihin liittyvät alistuksen muodot. Lähtökohtana on purkaa alistettuna olemista, toiseutta ja marginaalisuutta. (Liljeström, Anttonen & Lempiäinen 2000, 16.) Oleellista näiden tavoitteiden kannalta on ymmärtää, millä tavoin feministinen tutkimus hahmottaa naisen ja miehen välistä suhdetta ja sukupuolen käsitettä.

4.1.2 Sukupuoli ja sen rakentuminen

Sukupuolen käsitteen ja sen rakentumisen analyysi on yksi feministisen tutkimuksen keskeisistä teemoista. Lämsän (2010) lainaama Karento on määritellyt sukupuolen käsitteen seuraavasti:

Sukupuoli on epäsymmetrinen, epätasa-arvoinen suhde, johon sisältyy biologinen, ja joka on tilanne- tai kontekstisidonnainen ja sisällöltään sosiaalisesti konstruoitu.

Ranskalainen filosofi ja feministi Simone de Beauvoir tiivistä saman ajatuksen jo 1940-luvulla kuuluisaan lauseeseen ”Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan.” de Beauvoir tahtoi näin korostaa kasvatuksen, kulttuurin ja ympäristön merkitystä sukupuolen muotoutumisessa. (de Beauvoir 2000, 154; Werner 2005, 20; Okin 1998, 126.) de Beauvoir kutsui naista ”toiseksi sukupuoleksi”, koska nainen määritellään suhteessa mieheen (Kontsas & Olsson 2005, 1).

de Beauvoirin mukaan mies on normi ja perusarvo, ensimmäinen sukupuoli – nainen puolestaan määrittyy normin (eli miehen kautta) ja on siten toinen sukupuoli tai lyhyemmin Toinen (Kitzinger & Wilkinson 1996, 3). de Beauvoir tuli näin luoneeksi yhteiskuntatieteissä ja filosofiassa sittemmin runsaasti viljellyn käsitteen, jolla viitataan toisten pois lukemiseen yhteiskunnasta tai ryhmästä. Feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty ahkerasti huomiota muun muassa siihen, miten toiseutta representoidaan (Kitzinger et al. 1996; Hall 1997b; Gledhill 1997). Toiseuden tutkimuksesta on tullut yleistä feministisessä tutkimuksen ohella myös muiden ”alistettujen ryhmien” tutkimuksessa (Kontsas et al. 2005, 1; ks. myös luku 5.1).

Feministinen ajattelu on nostanut esiin myös erottelun biologisesti rakentuneen sukupuolen (engl. sex) ja sosiaalisesti rakentuneen sukupuolen (engl. gender) välille. Tämän etenkin 1970- ja 80-luvuilla vallinneen näkökulman mukaan sukupuolien erilaistaminen ja niiden välinen epätasa-arvo ovat sosiaalisesti rakentuneita. Jaottelun apuna käytetään käsitettä sukupuoliero, joka tarkoittaa naisen eroa miehestä ja miehen eroa naisesta – paitsi biologisella tasolla, myös sosiaalisesti ja merkityksenannon kautta. Sukupuolijaotteluun perustuvan teorian tavoitteena oli rikkoa vallitsevia sukupuolikäsityksiä. (Werner 2005, 20; Okin 1998, 116; de Lauretis 2004, 35.) Nykytutkimuksessa erottelu biologisen ja sosiaalisen sukupuolen välillä on kyseenalaistettu monesta eri näkökulmasta. de Lauretis (emt., 35) uskoo, että sukupuolierosta on tullut feminististä ajattelua rajoittava ja jopa uhkaava asia.

Yhden tuoreimmista sukupuolta koskevista näkemyksistä on esittänyt feministiteoreetikko Judith Butler, jonka mielestä sukupuoli perustuu performatiivisuudelle. Performatiivisuus viittaa sukupuolen olemassaoloon esittämisen kautta; sitä siis esitetään imitacion, toiston ja parodian keinoin. (Werner 2005, 20.) Butler siis kyseenalaisti 1990-luvulle asti feministisessä tutkimuksessa vallinneen peruslähtökohdan, jonka mukaan

naisuus, mieheys ja sukupuoli ovat feministisen tutkimuksen yksiselitteisiä peruskategorioita. Hänen mukaansa sukupuolelle ei pidä pyrkiä löytämään sen alkuperäistä tilaa tai pohjaa, vaan tutkimuksessa on tarkasteltava, miksi ja miten sukupuoli rakentuu itsensä selvyudeksi. (Pulkkinen 2000, 48.)

Käytännössä mies- ja naissukupuolen käsittäminen kahtena erillisenä kategoriana muodostaa nykyiset kulttuureissa vallitsevat sukupuolijärjestelmät. Ne ovat yhteydessä kyseisen yhteiskunnan taloudellisiin ja poliittisiin tekijöihin. Kukin järjestelmä perustuu sekä biologiselle että sosiaaliselle sukupuolelle ja toimii paitsi yhteiskunnallisena rakentumana, myös representaatiojärjestelmänä. Sen kautta yksilö saa merkityksen yhteiskunnassa – myös mediassa. (de Lauretis 2004, 41-42.)

4.1.3 Feministinen tieteenfilosofia

Kuten Rolin (2005, 154) huomauttaa, feministinen tieteenfilosofia ei muodosta yhteistä koulukuntaa tai oppia. Rolinin mukaan se on pikemminkin keskustelu, jossa esiintyy monia erilaisia näkemyksiä. Feministiseksi sen tekee kriittisyys sukupuolieroja ja niiden eriarvoisuutta tuottavia käytäntöjä kohtaan. Feministinen tietoteoria liitetään usein naistutkimukseen, mutta sen ei välttämättä tarvitse rajoittua vain naistutkimuksen näkökulmiin. Sen käytännöt voivat vaikuttaa tutkimukseen muillakin tieteenaloilla, kuten tässä tutkielmassa joukkoviestinnän tutkimuksessa.

Feminismistä puhutaan monissa yhteyksissä politiikkana (Phillips 1998, 1; Rolin 2005, 146; Belsey & Moore 1997, 7; McRobbie 2001, 604). Rolin arvelee tämän olevan osittain syynä siihen, että feministisen tietoteorian tutkija joutuu usein oikeuttamaan tutkimusaiheensa toisin kuin tieteenfilosofit yleensä. Hän kuitenkin korostaa, että poliittiset taustaoletukset eivät sinänsä estä hyvää tieteellistä argumentointia, vaikka ne vaikuttaisivatkin tutkimuksellisten hypoteesien tekemiseen. (Rolin 2005, 143, 147.)

Tämän tutkielman tutkimusote on eittämättä feministinen, koska tavoitteena on tarkastella uutistekstien tapoja rakentaa ja representoida sukupuolta. Tieteenfilosofian mahdollinen poliittisuus ei kuitenkaan saa vaikuttaa analysointi- ja tulkintaprosessiin siten, että se johtaisi ennalta päätettyihin tai ”toivottuihin” tutkimustuloksiin.

4.1.4 Sukupuolen tulkintakehikko

Sukupuolittumiseen keskittyvän tutkimuksen näkökulma lähtee ajatuksesta, että saman ryhmän edustajina naiset oletetaan joiltakin ominaisuuksiltaan keskenään samanlaisiksi. Heidän odotetaan myös poikkeavan toisen ryhmän eli miesten ominaisuuksista. Vaikka naisten välillä on eroja ja moninaisuuksia, ne eivät määrittele naiseutta sinänsä, vaan naiseus määrittyy nimenomaan erona toisesta ryhmästä eli miehistä. (Halonen 1999, 13.)

Tässä tutkimuksessa on tavoitteena tarkastella, miten naisia yleisesti esitetään uutisteksteissä eikä tutkimuksen kannalta ole siksi olennaista huomioida naisten yksilöllisiä piirteitä. On toki suotavaa pitää mielessä, etteivät naiset ole ryhmänä homogeeninen, saati välttämättä ryhmä laisinkaan – ainakaan muuten kuin käsitteellisellä tasolla.

Vaikka tässä tutkimuksessa keskitytään jutuissa esiintyviin naisiin, asialla on myös toinen puoli. Naisia ei voi eristää täysin omaan lokeroonsa ja unohtaa muiden toimijoiden osuus uutisissa. Kehitysmaiden naisten representaatioista kerätyt tiedot eivät sinänsä välttämättä kerro mitään ilman sopivaa vertailukehystä. Tutkimuksessa oleellista on siksi tarkastella, eroavatko naisten representaatiot oleellisesti miesten representaatioista. Tähän pyritään lähinnä vertailemalla, millaisten tahojen edustajina naiset ja miehet uutisissa esiintyvät ja millaisia puhetapoja he saavat.

4.2 Feministisen mediatutkimuksen avauksia

4.2.1 Uutinen, sukupuoli ja valta

Varhainen feministinen tutkimus kantoi huolta etenkin siitä, millä tavoin media ylläpitää ja uusintaa naisista annettua mielikuvaa. Tutkimus keskittyi tarkastelemaan medias-
sa esiintyviä feminiinisiä ja maskuliinisia rooleja, joita esittivät miehet ja naiset, vaimot ja aviomiehet, äidit ja isät. Kritiikki kohdistui etenkin naisten representaatioihin, joiden koettiin luovan stereotyyppioita myönteisten naiskuvien sijaan. (Gledhill 1997, 346.)

Sukupuoleen ja sukupuolijärjestyksiin liittyvät näkökulmat ovat yleistyneet mediatutkimuksessa. Nyt tutkimus ulottuu hyvin laajalle ja sillä on useita ulottuvuuksia. Yhdeksi keskeisimmistä suuntauksista on noussut sukupuolen määrittelyä koskeva problematiikka: Sukupuolen merkitys ei ole koskaan valmiiksi annettu, vaan se riippuu kulttuurisista ja historiallisista tekijöistä. Toinen tarkastelun keskiöön nousseista näkökulmista koskee median roolia osana patriarkaalista ideologiaa, sillä medialla on keskeinen rooli maskuliinisuuden ja feminiinisuuden esittämisessä suurille joukoille. (McQuail 1994, 101-102.)

Naisten ja median välisestä suhteesta on esitetty useita erilaisia näkemyksiä. Erään kattavimmista analyyseista tarjoavat uutisia, sukupuolta ja valtaa tutkineet Carter, Branston ja Allan (1998). He ovat teoksessaan yhdistäneet useiden tutkijoiden teorioita ja siten hahmottaneet uutisjournalismissa kahdeksan toisiinsa liittyvää ongelmaa: Omistus ja hallinta, työllisyys, ammatti-identiteetti, uutislähteet, representaatio, narratiiviset eli kerromalliset käytännöt, feminisaatio sekä uutisten yleisö. (emt., 3-9.)

Carterin, Branstonin ja Allanin esityksestä on hahmotettavissa kolme tasoa, joilla naisten ja median välistä suhdetta voi tarkastella: median sisällä, sen ulkopuolella ja mediateksteissä. Median sisällä tarkastelun kohteena ovat naiset osana toimitusyhteisöä; sen ulkopuolella huomio kohdistuu naisiin yleisönä ja median vastaanottajina; mediateksteissä tutkittavana ovat niissä esiintyvät naiset eli juttujen lähteet ja haastateltavat. Carter et al. osoittavat, että kaikilla kolmella tasolla naisten asemassa on parantamisen sijaa. (emt., 3-9.) Tässä tutkielmassa analyysin painopiste on näistä tasoista jälkimmäisessä eli uutisteksteissä. Tietoisuus kahden muun tason olemassaolosta on kuitenkin huomionarvoista etenkin pohdittaessa mediatekstien syntyä ja yleisöä.

4.2.2 Uutisten sukupuolijärjestys

Jansenin (2002, 211-213) mukaan uutiset, etenkin ulkomaan uutiset, ovat sukupuolituneesti rakentuneita. Sukupuolten esittämistavat heijastavat ja vahvistavat globaaleja kriisejä samalla, kun ulkomaan uutisten tuotannossa toistuvat rutiinit ylläpitävät ja luovat kansainvälistä sukupuolijärjestystä.

R.W. Connell (1987) on kehittänyt tämän sukupuolijärjestyksen kuvaamiseen termin hegemoninen maskuliinisuus. Se viittaa kulttuurissa vallitseviin määritelmiin maskuliinisuudesta, joka ideologisesti palvelee dominoivia miesryhmiä. Hegemoninen maskuliinisuus tukee ja vahvistaa epätasa-arvoa sukupuolten välillä, mutta myös miesryhmän sisällä: Se sallii eliittiasemassa olevien miesten käyttää valtaansa paitsi naisia, myös alemmassa asemassa olevia miehiä kohtaan. (emt., 183-186.)

Median sukupuolittumisen voi ymmärtää myös toisella tapaa. Esimerkiksi television saippuasarjoja pidetään tavallisesti naisille kohdennettuina, kun taas toimintasarjojen ajatellaan olevan rakennettuja maskuliinisella tavalla. Tietyt mediaesitykset siis ”suosivat” jompaa kumpaa sukupuolta. (Gledhill 1997, 345, 349.)

Sukupuolten ”suosimiseen” liittyy feministisessä mediatutkimuksessa olennaiseksi noussut erottelu yksityisen ja julkisen tilan välillä. Yksityisellä tilalla viitataan tavallisesti yksilön henkilökohtaiseen tilaan, kuten kotiin ja perheeseen. Julkisella tilalla puolestaan tarkoitetaan laajempaa yhteiskunnallista tilaa, joka on ainakin periaatteen tasolla kaikille avoin. (Okin 1998, 117.) Journalismille jaottelulla yksityisen ja julkisen välille on suuri merkitys, sillä se pitkälti rakentuu tämän erottelun varaan. Uutisen sisältö voi ylettyä joko julkisen alueelle (esim. politiikkaan) tai yksityiseksi koetun alueelle (esim. lapsiperheen arkeen). Tämä jaottelu samalla uusintaa ja ylläpitää sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita. Poliitiikkaan ja talouteen liittyvissä uutisissa asiantuntijoina esiintyvät usein miehet – naisia taas näkee usein ”naisellisessa” uutisoinnissa, joka keskittyy perheeseen, kotiin ja lastenhoitoon (Luostarinen 1996b, 51).

4.3 Nainen, journalismi ja nykypäivä

4.3.1 Median miehinen maailma

Nykyfeminismi perustuu erilaisten tieteenalojen, teorioiden ja koulukuntien väliselle vuoropuhelulle. Sen tavoitteena on ennen kaikkea kyseenalaistaa olemassa olevia järjestyksiä ja saavuttaa muutoksia vallitseviin valtasuhteisiin. (Liljeström et al. 2000, 9, 11.) Feminismistä voi puhua tieteenaloja ylittävänä ja niitä luovasti yhdistävänä ajatteluna

(emt., 13) mikä näkyy myös tässä tutkimuksessa. Monet feministisen tutkimuksen piiristä tutut käsitteet käyvät käsi kädessä myös kehitysmaa- ja representaatiotutkimuksen kanssa. Esimerkkeinä mainittakoon toiseuden ja hegemonian käsitteet, joihin törmää tässä työssä useampaan otteeseen. Feministiset teoriat eivät siis liity ainoastaan naisiin ja naiseuteen, vaan teorioita voidaan käyttää myös yleisempänä viitekehyksenä (Lämsä 2010).

Sukupuoleen ja sukupuolieroihin keskittyvällä mediatutkimuksella on pitkä perinne. Vuosikymmenten mittaan tehdyissä tutkimuksissa oletukset mediarakenteiden sukupuolittuneisuudesta sekä naisten ja miesten esiintymistavoista ovat vahvistuneet. Ensimmäinen laaja tutkimus naisten esiintymisestä mediassa toteutettiin vuonna 1995. Tuolloin MediaWatch-tutkimuslaitoksen koordinoimassa Global Media Monitoring Project –hankkeessa kartoitettiin 71 valtion sanomalehtien, radion ja television uutisia. Tutkimuksessa selvisi, että vain 17 prosenttia maailman uutissubjekteista eli haastateltavista on naisia. (Sana 1996, 119; Gallagher 2002, 10.)

Mediatekstien sanotaan usein olevan sukupuolittuneita. Halosen (1999, 18) mukaan medially on erityisasema sukupuoli-identiteettien rakentumisessa, sillä se tuottaa, esittää ja uusintaa sukupuolta erityisten strategioiden kautta. Halonen kutsuu tätä prosessia journalismin sukupuolittumiseksi. Mediaa koskevissa tutkimuksissa on havaittu, että suurinta osaa sen genreistä hallitsevat mieshahmot. Poikkeuksen muodostavat perinteiset saippuasarjat, joissa naiset suurimmaksi osaksi hallitsevat kodin ja yhteisön elämää mieshahmojen jäädessä taka-alalle. (Gledhill 1997, 381.)

Uutisten sen sijaan voisi ajatella olevan sukupuolineutraaleita – niiden luotettavuushan perustuu näennäiselle objektiivisuudelle ja eri näkökulmien huomioimiselle. Kuten Janzen (2002, 212) kuitenkin osoittaa, myös uutiset ovat rakenteellisesti sukupuolittuneita. Samoilla linjoilla on myös Halonen (1999, 40), jonka mielestä journalismin ihanteellistama objektiivisuus on historiallisesti kytkeytynyt maskuliinisuuteen.

Myös median kuvallisuuden tarkastelussa on saatu mielenkiintoisia tuloksia. Elokuvatutkija Laura Mulvey (2001, 398) mukaan mies rakentuu mediassa usein katsojaksi, nainen (miehen) katseen kohteeksi. Kerronnassa mies ilmenee aktiivisena toimijana,

joka edustaa valtaa. Nainen puolestaan rakentuu miehen katseen kohteeksi, ”spektaakkeliksi”.

4.3.2 Suomalaistutkimus

Suomalainen viestinnän naistutkimus on saanut vaikutteita etenkin brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta, jota edustaa muun muassa Stuart Hall. Journalismin naistutkimuksen perinne on Suomessa silti vielä nuori ja siksi verrattain ohut. (Halonen 1999, 34; Liljeström et al. 2000, 9.) Etenkin naistutkimuksen oppiaineen myötä feministinen mediatutkimus on kuitenkin saanut uutta puhtia. Mediaa on tarkasteltu useimmiten juuri sisällönerittelyn keinoin, tosin tutkimusmenetelmä on saanut osakseen kritiikkiäkin. Suurten aineistojen tarkastelussa sisällönerittely on kuitenkin olennainen väylä yleisvaikutelmien muodostamiseksi tutkittavasta aineistosta. (Halonen 1999, 16.)

Suomalaistutkijoiden saamat tulokset ovat ulkomaisten tutkimusten tavoin osoittaneet uutisten miesvaltaisuuden. Esimerkiksi Yleisradion televisiouutisten nais- ja mieskuvas- ta vuonna 1995 tehty tutkimus osoitti, että televisiouutisten toimijoista kaksi kolmasosaa oli miehiä. Siinä missä miehet esiintyivät johtavassa asemassa, naiset olivat ammattistatukseltaan epämääräisiä tai anonyymejä. (emt., 16, 93-94.) Toisessa samana vuonna tehdyssä tutkimuksessa ulkomaanuutisten toimijoiden havaittiin olevan 70-prosenttisesti miehiä (Pietiläinen 2008b, 98).

Suikkasen, Saloniemen & Holman (2008, 3) laajassa, 19 suomalaista uutismediaa kar- toittaneessa tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia:

Tutkittu uutisvälineiden etusivujen ja muita pääuutisia koskeva aineisto oli murskaavan miesvoittoinen. Kaikista päätahoina tai keskeisinä puhujina yksilöidyistä toimijoista yli puolet (53 %) oli miehiä, alle viidennes (18 %) naisia.

Tulosten perusteella mies yksin esiintyy päätahona lähes kolme kertaa niin usein kuin nainen yksin. Naisten yhteydessä tuotiin lisäksi selvästi miehiä useammin heidän ulkoi- nen olemuksensa, siviilisäätö sekä uran ja perheen yhdistäminen. (emt., 33-34, 48.)

Toimitusalan ammattilehti *Journalisti* tutki puolestaan kesäkuussa 2009 kuudessa suomalaisessa sanomalehdessä julkaistuja uutisia ja laski jutuissa esiintyvien naisten ja miesten määrän yhden päivän ajalta. Toimijoista 72 prosenttia oli miehiä ja 28 prosenttia naisia. Luku vaihteli osastosta riippuen: Eniten naisia esiintyi kotimaan uutisissa, 35 prosenttia. Ulkomaansivuilla naisten osuus oli vähäisin, vain yhdeksän prosenttia. Lehti haastatteli juttuaan varten Tampereen yliopiston tiedotusopin yliassistentti Iris Ruohoa, joka totesi, että Suomessa ei ole systemaattisesti tutkittu miesten ja naisten esiintymistä tiedotusvälineissä. (Karisto 2009.)

Aiemmissä (vuosien 2006 ja 2008) uutisseurantatutkimuksissa on saatu samankaltaisia tuloksia kuin *Journalistin* selvityksessä. Iris Ruohon mielestä huomionarvoista on, että naisten osuus uutisissa ei ole lisääntynyt, vaikka esimerkiksi naispäättäjäien ja yritysjohtajanaisten määrä on kasvanut. (Karisto 2009.) Havaintoa näyttäisivät tukevan ainakin Suikkasen, Saloniemen & Holman (2008, 47) saamat tulokset, joissa uutisten päähenkilöiden kartoituksessa naisia havaittiin vähemmän kuin edellisessä, vuoden 2006 tutkimuksessa. Miesten osalta havainnot olivat vastaavasti lisääntyneet. Muilta osin miesten ja naisten saamat luvut vastasivat vuoden 2006 tilannetta (emt., 88).

Suomalaisten joukkoviestinten uutiskuvia koskevassa tutkimuksessa on saatu vaihtelevia tuloksia niiden sukupuolijakaumasta. Valokuvia kartoitettiin laajassa tutkimuksessa vuonna 2008, jolloin yli 3 600 valokuvassa mies oli valokuvan keskeinen henkilö 2,7 kertaa niin usein kuin nainen. (Suikkanen et al. 2008, 45.) *Journalistin* selvityksessä puolestaan havaittiin, että naisten osuus miehiin verrattuna on uutiskuvissa suurempi kuin varsinaisessa uutistekstissä. Joillain osastoilla naisia oli kuvituksena jopa aavistuksen verran enemmän kuin miehiä. (Karisto 2009.)

Miksi naisia esiintyy suomalaisessa uutismediassa säännönmukaisesti miehiä vähemmän? Halosen (1996, 80) mukaan naisten uutisdiskurssiin pääsyn ehdot ovat paitsi sukupuoleen liittyviä, myös journalistisen työkuulttuurin määrittelemiä. Nainen ei ole uutisissa samalla viivalla miehiin nähden, sillä mieheys on luonnollinen representaatio, mutta naiseus ”koetaan edelleenkin erityisenä ja jopa häiritsevänä”. Nainen pääsee uutisdiskurssiin, jos hän onnistuu pääsemään maskuliinisina pidetyille aloille, kuten valtaapitävään asemaan.

5 KEHITYSMAAT JA KEHITYSMAAJOURNALISMI

5.1 Kohteena kehitysmaa

5.1.1 Kehitysmaatutkimus

Kehitysmaa on teollisuusmaihin tai rikkaisiin maihin verrattuna tietyillä indikaattoreilla katsottuna vähemmän kehittynyt valtio. Kiljusen (1991, 56-57) mukaan kehitysmailla tarkoitetaan yleensä kaikkia Latinalaisen Amerikan maita, kaikkia Afrikan maita paitsi Etelä-Afrikkaa, kaikkia Aasian maita paitsi Japania ja Israelia sekä kaikkia Tyynen valtameren saaria paitsi Australiaa ja Uutta Seelantia. Kiljusen liki 20 vuotta vanhaa jaottelea voi pitää osittain vanhentuneena, sillä maiden tilanteissa on tapahtunut muutoksia.

Nykyisin kehitysmaaluokittelu perustuu usein bruttokansantuotteeseen eli niin sanottuihin kansantulovertailuihin tai esimerkiksi YK:n käyttämään inhimillisen kehityksen indeksiin (Mäkilä 2002, 6). Luokittelun perusteena voi käyttää myös kehitysmaille taloudellista tukea tarjoavien organisaatioiden ryhmittelyä. Esimerkiksi Maailmanpankin ja OECD:n kehitysapukomitea DAC:n ryhmittely perustuu jakoon matalatuloisten ja korkeatuloisten valtioiden välillä. (Koponen 2007b, 40-41.) Käytännössä lähes koko Afrikka ja Etelä-Aasia sekä Kaakkois-Aasian, Lähi-idän ja Latinalaisen Amerikan köyhimmät maat kuuluvat kehitysmaihin (emt., 30).

Kehitysmaatutkimus tutkii nimensä mukaisesti kehitysmaiksi luokiteltuja maita. Koposen (2001a, 11) mukaan kehitysmaatutkimuksessa on kyse tutkimusalasta, joka on pohjimmiltaan ongelmalähtöinen ja arvokeskeinen. Maailman jakautuminen vauraaseen pohjoiseen ja köyhään etelään sekä tästä jaosta seuraava epätasa-arvo on yksi keskeisimmistä globaaleista ongelmista.

Kehitysmaatutkimus on siten lähtökohtaisesti monitieteinen ja monia näkökulmia omaava tieteenala. Se pohtii, miten pohjoisen ja etelän väliset eriarvoisuudet ovat syntyneet, miten ne ilmenevät ja mitä niille voidaan tehdä. Kehitysmaatutkimus kohdistuu

siten paitsi kehittyvien maiden asukkaisiin, elinoloihin ja ympäristöön, myös globaaliin maailmanjärjestelmään, joka tuottaa ja yhdistää niitä (emt., 16-17).

Löytty (1994, 115) kritisoi erityisesti länsimaisessa keskustelussa ilmenevää Afrikka-diskurssia, joka määrittyy edelleen samoin lainalaisuuksin kuin sata vuotta sitten. Reaalimaailman sijaan Afrikan esittäminen perustuu mielikuviin ja stereotypioihin. Edelleen Löytty (emt. 116-117) argumentoi, että länsimainen tapa rakentaa merkityksiä Afrikasta perustuu etnosentrismille eli kulttuurien arvottamiselle oman kulttuurin mittapuilla. Maailma siis perustuu rajanvedolle ”meidän” ja ”muukalaisten” välille. Löytyn esittämässä kritiikissä on nähtävissä yhtäläisyyksiä Kuneliuksen (1998, 169-170) esiin nostamaan ”me vastaan ne” –henkiseen asetteluun, jonka kautta journalismi rakentaa yleisönsä identiteettiä.

5.1.2 Toiseus kehitysmaatutkimuksessa

Feminististä tutkimusta käsittelevässä luvussa 4 nousi esiin toiseuden käsite, johon törmää usein myös kehitysmaita ja ”rotujen” välistä tasa-arvoa koskevan kirjallisuuden yhteydessä (ks. esim. Kitzinger et al. 1996, 7; Rantonen 1994, 133; Hall 1997b, 239; hooks³ 2001; 425).

Kriitikoiden mukaan länsimaisuus edustaa yhä etnosentristä keskusta, jonka kautta muut kulttuurit määritellään siitä poikkeaviksi ja sille alistaisiksi (Rantonen 1994, 133). Hallin (1997b, 239) mukaan rodullisen erilaisuuden rakentumisella on juurensa niinkin kaukana kuin 1500-luvulla, jolloin eurooppalaiset kauppiat toimittivat orjia Keski-Afrikan valtakunnista Amerikkaan. Myöhemmin Afrikan valtioiden siirtomaa-aika sekä toisen maailmansodan jälkeinen siirtolaisuus Afrikasta pohjoiseen vahvisti länsimaista ajattelumallia rodullisista eroavaisuuksista. Usein tämä toiseus on todettu käyttämällä nimenomaan ”rodun” käsitettä, vaikka nykytutkimuksessa pidetään muutoin perusteetomana jakaa ihmiset biologisesti erottaviin rotuihin (Rantonen 1994, 133).

Etnistä luokittelua ja etnisen toiseuden rakentamista käytetään edelleen sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen vallan välineenä (Rantonen 1994, 134). Esimerkiksi median

³ bell hooks haluaa kirjoittaa nimensä pienin alkukirjaimin.

esitykset vieraista kulttuureista edelleen representoivat etnistä toiseutta (Hall 1997b, 240-241; Kitzinger et al. 1996, 9). hooksin (2001, 424) mukaan etnisyydestä on mediasa rakennettu sitä maustava elementti: Siitä tulee ominaisuus, joka elävöittää muuten valkoisen kulttuurin yksipuolista tarjontaa. Yleisö saa nautintoa siitä, kun se tunnistaa rodullista erilaisuutta ja voi lokeroida näkemänsä toiseuden muottiin. Kehitysmaajournalismiin palataan tarkemmin luvussa 5.3.

5.2 Kehitysmaat ja sukupuolen problematiikka

5.2.1 Tavoitteena tasa-arvo

Sukupuoli ja siihen liittyvät kysymykset tulivat osaksi kehitysmaita koskevaa tutkimusta 1960–70-luvuilla. Muutoksen katalyyttina toimi YK:n ja teollisuusmaiden kehitysavusta tehty havainto, jonka mukaan hankkeet eivät näyttäneet hyödyttävän naisia. Heidän asemansa pikemminkin heikkeni yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Havainnon myötä muodostettiin naisten kehitystä tukeva Women in Development (WID) –koulukunta, joka vaati naisten pääsyä osallisiksi kehityksestä. Asiaan tartuttiin myös YK:n naisten maailmankonferensseissa ja länsimaisissa naisliikkeissä. Sittemmin sukupuolesta on tullut yksi kehitysmaakeskustelun keskeisistä teemoista. (Mattila, Seppänen, Vainio-Mattila & Vuola 2007, 233, 239-240.)

Sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi kehitysyhteistyössä keskeisiksi katsotuista tavoitteista. Kaiken naisten syrjinnän kieltävä kansainvälinen sopimus hyväksyttiin YK:ssa vuonna 1979 (Unicef 2006, 1). Tämän jälkeen sukupuolten välinen tasa-arvo ja naisten aseman parantaminen on kirjattu myös YK:n vuosituhattavoitteisiin. Julistuksen kahdeksan vuosituhattavoitetta tähtäävät maailman suurten kehitysongelmien ratkaisemiseen vuoteen 2015 mennessä. Myös Suomi on sitoutunut näiden tavoitteiden toteutumiseen. (Ulkoasiainministeriö 2009.)

Vuosituhattavoitteista monet ovat kuitenkin jääneet jo toteutumatta tai ovat vaarassa jäädä toteutumatta. Myös naisten syrjintä jatkuu edelleen eri puolilla maailmaa. Syrjintä ja epätasa-arvo ilmenevät muun muassa poikalasten suosimisena, naisten ja tyttöjen

koulutus- ja työmahdollisuuksien rajallisuutena sekä (seksuaalisena) väkivaltana. (Unicef 2009, 1.)

Nykyään kehitysyhteistyössä pyritään sukupuolten rakenteellisen eriarvoisuuden purkamiseen ja sukupuolinäkökulman huomioonottamiseen päätöksenteossa. Kehitysprojekteissa huomio on kiinnitetty etenkin sukupuolitietoisuuteen, jolla miesten ja naisten välistä kuilua halutaan tuoda näkyvämmäksi ja siten kuroa sitä umpeen. (Mattila et al. 2007, 250.)

5.2.2 Etelän feminismi

Länsimaiden feministit ovat ottaneet kärkkäästi kantaa kehitysmaiden naisten asemasta. Kuten Rea (1997, 292) kuitenkin huomauttaa, vaatimukset sukupuolten välisestä tasa-arvosta koulutuksessa, työelämässä, kirkossa ja päätöksentekoeleimissä ovat tuntuneet sopimattomilta monille kehitysmaiden naisille.

Feminismiä onkin kritisoitu siitä, että se on asemoitunut länsimaalaiseksi, valkoiseksi ja keskiluokkaiseksi liikkeeksi. Kehittyvissä maissa sana feminismi on liitetty määreeseen länsimaalainen negatiivisessa tarkoituksessa, ikään kuin se kuuluisi samaan kategoriaan kolonialismin tai kapitalististen arvojen kanssa, joilla ei ole sijaa kehitysmaiden naisten maailmassa. (Rea 1997, 292; Mattila et al. 2007, 243.)

Kritiikin pohjalta kehitysmaihin on muodostunut moninainen verkosto feminististä keskustelua, jota tavallisesti kutsutaan etelän feminismiksi. Suuntauksen eri haaroja yhdistää luonnollisesti etenkin se, että niiden puhujat ja ajattelijat ovat itse kehitysmaista. Kritiikin kohteena on länsimainen feminismi ja sen oletettu yleismaailmallisuus, jotka nähdään osaksi länsimaista kulttuurihegemoniaa ja kolonialismia. Lisäksi etelän feministit kokevat sukupuolen olevan osa laajempaa alistusmekanismien kokonaisuutta, johon kuuluvat myös esimerkiksi luokka, rotu, etninen identiteetti ja kansallisuus. (Mattila et al. 2007, 243.)

5.2.3 Voiko valkoinen nainen tutkia kehitysmaiden naisia?

Länsimaiden tutkijoiden ja kehitysmaiden tutkijoiden välinen keskustelu on nähnyt riittävästi elementtejä. Osa etelän feministeistä on sitä mieltä, että valkoinen nainen ei voi tutkia mustia naisia. Argumenttien perusteena käytetään tavallisesti kulttuurien eroavaisuuksia – valkoisen feministin työ perustuu valkoisen henkilön kokemuksiin ja asemaan eivätkä he voi luotettavasti nähdä sosiaalisen ryhmänsä ulkopuolelle. Valkoinen nainen ei siis voi mitenkään ymmärtää ja representoida mustan naisen tilannetta. (Edwards 1996, 83.)

Esimerkiksi Mohanty (2001, 462) on kritisoinut länsimaisten feministien tapaa esittää kehitysmaiden naiset homogeenisenä, yhtenäisenä joukkona. Hänen mukaansa valkoiset feministit olettavat, että kehitysmaiden nainen on lähtökohtaisesti asemaltaan objekti. Mohanty osoittaa, että useissa valkoisten feministien teksteissä kehitysmaiden naisille rakentuu rooli muun muassa miesten väkivallan, kolonisaation tai islamilaisen kulttuurin uhreina (emt., 467).

Brittitutkija Edwardsin (1996, 86) tavoin olen kuitenkin sinnikkäästi sitä mieltä, että valkoinenkin tutkija voi tehdä luotettavaa kehitysmaatutkimusta. Tutkija voi säilyttää oman sosiaalisen sijaintinsa ja identiteettinsä, ja silti siirtyä näkemään mustien naisten sosiaalisen sijainnin ja identiteetin – heidän ehdoillaan.

Mohantyn esittämä kritiikki on siitä huolimatta syytä ottaa huomioon. Tässä työssä kaikki ennako-oletukset on pyritty asettamaan syrjään siten, että aineistoa tarkastellaan mahdollisimman objektiivisin silmin. Tutkimuksessa tehtävät johtopäätökset perustuvat aineistosta tehtyihin tulkintoihin, eivät tutkijan omiin mielipiteisiin tai oletuksiin.

Kuten Mattila et al. (2007, 253) huomauttavat, tulevaisuudessa kehitysyhteistyön yksi keskeisimpiä haasteita on, millä tavoin etelän feministien esittämä kritiikki otetaan huomioon. Vaarana on, että sinänsä tarpeelliset tasa-arvopyrkimykset kumotaan vetoamalla länsimaisen feminismin tarpeettomuuteen ja mustavalkoisuuteen. Oma haasteensa on myös sukupuolinäkökulman levittämisessä rahoittajaorganisaatioissa ja kehitysyhteistyössä. Tasa-arvokysymyksiä on usein vähätelty, koska poliittista tahtoa naisten oikeuksien edistämiseen ei ole löytynyt.

5.3 Kehitysmaajournalismi meillä ja muualla

Journalismi kantaa kortensa kekoon siinä, millä tavoin sukupuolta ja tasa-arvoa esitetään. McQuailin (emt., 102) mukaan median valinnat voivat parhaimmillaan toimia muutoksen katalyyttinä naisten aseman paranemiseksi yhteiskunnassa, joka perustuu epätasa-arvolle. Toistaiseksi suuret muutokset ovat kuitenkin vielä näkemättä: Muun muassa Carterin et al. (1998, 7) lainaamat Lana F. Rakow ja Kimberlie Kranich ovat osoittaneet, että median esitykseen ”naisesta” on kietoutunut lähtöolettamus siitä, että hän on ihonvärittään valkoinen. Rodun ja sukupuolen kategorisoiminen kielellisesti heijastaa biologisia erilaisuuksia, mutta myös luo poliittisia ja hierarkkisia järjestelmiä. Kehitysmaajournalismin näkökulmiin ja siihen kohdistuneeseen kritiikkiin perehdytään tässä luvussa.

5.3.1 Länsi ja pohjoinen hallitsevat uutisia

Suomessa kehitysmaa-aiheita käsittelevää joukkoviestintää alettiin tutkia pääsääntöisesti 1970–80 –luvuilla, jolloin tutkimus perustui pääosin sisällönerittelyyn. Toki kehitysmaita koskevia tutkimustuloksia on saatu jo tätä ennen: Ensimmäisessä suomalaisessa ulkomaan uutisia koskevassa tutkimuksessa vuonna 1964 ilmeni, että kehitysmaiden osuus uutisista oli noin 15 prosenttia. Yli kolme vuosikymmentä myöhemmin, vuonna 1995, kehitysmaiden osuus uutisissa oli vain noin kuudesosa. (Vehmas 1964, 118; Pietiläinen 1998a, 28; Pietiläinen 1998b, 87.)

Uskalin (2007, 19) mukaan uutisvirtoja hallitsevat länsi ja pohjoinen, idän ja etelän ollessa auttamatta aliedustettuina. Ulkomaan uutisten maailmankuva on siis ylikorostetun länsimaalainen. Kivikuru (1996, 221-222) on havainnut, että yhä pienempi osuus ulkomaan uutisista kohdistuu Euroopan ja Yhdysvaltain ulkopuolelle. Tilannetta hankaloittaa se, että maailman johtavat uutistoimistot ovat länsimaalaisia ja siten niiden uutisointi perustuu länsimaalaiseen näkökulmaan (Uskali 2007, 12, 239; Andersson & Ådahl 1993, 7; Pietiläinen 1998a, 35; Hachten 2005, 19).

Suuntaus ei koske vain uutisformaattia, vain mediaa ja kulttuurituotteita ylipäätään. Janenin (2002, 46) mielestä länsimainen kulttuuri-imperialismi ei ole koskaan ollut yhtä

laajaa ja kokonaisvaltaista kuin nyt. Länsimainen uutisointi tosin pyrkii näennäiseen objektiivisuuteen, joka jo itsessään on harha – ainakin Jansenin (2002, 164) mielestä. Jansen pitää objektiivisuutta yhtenä länsimaalaisen ajattelun keskeisistä kulttuurisista kaavoista. Tämä ”objektiivisuus” on Jansenin mielestä virheellistä, puutteellista ja liioittelevaa; toisaalta sen idealismi tarjoaa parhaimmillaan potentiaalia etsiä vaihtoehtoisia ilmaisumuotoja sen sijaan, että se vain toisintaisi vallitsevaa sosiaalista järjestystä.

Pietiläisen (1998b, 107) mukaan maailman varsinaisilla tapahtumilla on lopulta vähäinen vaikutus siihen, mistä aiheista ulkomaan uutiset raportoivat. Painotus riippuu sen sijaan siitä, millaiset taloudelliset ja kulttuuriset suhteet maiden välillä vallitsevat. Esimerkkinä voi pitää esimerkiksi Pietiläisen (emt., 89) havaintoa eri maanosien uutisoinnin yleisyydestä: Pietiläisen mukaan selvin muutos suomalaisten tiedotusvälineiden ulkomaan uutisoinnissa vuosien 1961 ja 1995 välillä oli Afrikan osuuden pieneneminen puoleen ja Aasian osuuden kasvaminen lähes kaksinkertaiseksi. Aasian osuuden kasvu ei kuitenkaan kohdistu kehitysmaihin, vaan huiman talouskasvun maihin kuten Japaniin (Kivikuru 1996, 218) sekä sittemmin myös Kiinaan (Leukumaavaara 2008, 66).

5.3.2 Kritiikistä on otettu opiksi – tai ei ehkä kuitenkaan

Kehitysmajournalismia on pitkään kritisoitu sen kielteisyydestä ja ongelmalähtöisyydestä. Kritiikin siemenet idettiin jo 1970-luvulla, jolloin Etelän journalistit panivat merkille negatiivisuuden painottumisen länsimaisissa uutiskriteereissä (Kivikuru 1996, 230). 1970-80-lukujen vaihteessa kritiikkiin yhdyttiin myös kansainvälisissä tutkimuksissa, joissa todettiin, että uutiset sisällissodasta, aseellisista konflikteista, katastrofiavusta ja rikollisuudesta olivat peräisin useammin kehitysmaista kuin länsimaista. Kehitysmaiden näkökulmasta läntiset joukkoviestimet vääristivät kuvaa kehitysmaista keskittymällä lähes yksinomaan ”koviin” ja kielteisiin uutisiin. (Pietiläinen 1998a, 36-37.)

Vuosien saatossa mikään ei näytä muuttuneen. Mediassa esiintyvät kehitysmajournalismin aiheet ovat useiden tutkimusten mukaan edelleen sävyllään pääasiallisesti negatiivisia ja esimerkiksi kriisi- ja sotajournalismin keskittyneitä. (Uskali 2007, 12, 239; Andersson & Ådahl 1993, 7; Pietiläinen 1998a, 35.) Esimerkiksi Andersson & Ådahl (emt., 2-5) ovat

havainneet, että kansainvälisten uutistoimistojen antama kuva kehitysmaista on pääsääntöisesti kielteinen: Suomen Tietotoimiston (STT:n) uutisista peräti 68,8 prosenttia kehitysmaauutisista keskittyi negatiivisiin asioihin.

Kehitysmaauutisoinnille kuvaavaa on myös se, että Uskali (emt., 238) edelleen laskee sen kuuluvaksi ”vaihtoehtoisen” journalismin piiriin. Vaihtoehtoisella journalismilla Uskali viittaa perinteistä uutistuotantoa laajempaan näkökulmaan tai erilaiseen uutistuo-
tannon tapaan. Ajatuksellisella tasolla kehitysmaajournalismi nähdään siis jollain tapaa erillisenä ja omaleimaisena kokonaisuutena ulkomaan uutisoinnin kentällä. Asetelmaa vahvistaa varmasti osaltaan se, että tutkimuksissa kehitysmaa-aiheiden osuus ulkomaan uutisissa on ollut pieni. Kehitysmaa käy uutisen vaihtoehdoksi silloin, kun muita uutisia ei ole.

Kehitysmaajournalismiin on, kuten tämän työn johdannossa toettiin, kohdistunut monia tutkimuksia 2000-luvun aikana. Kirjosta huolimatta yhdessäkin tutkimuksessa ei ole kiinnitetty huomiota toimijoiden sukupuolijakaumaan siten, että työssä olisi tarkasteltu tarkemmin sukupuolen merkitystä kehitysmaauutisen kokonaisuudessa. Esimerkiksi siinänsä ansiokkaasta Mäkilän (2002) työstä sukupuolinäkökulma puuttuu täysin. Tälle tutkimukselle on siis aikansa ja paikkansa tässä ja nyt, sukupuolikysymysten ollessa yksi keskeinen osa joukkoviestinnän tutkimusta – ja siihen kohdistuvaa kritiikkiä.

Tässä ja kahdessa edellisessä luvussa on esitetty keskeisimpiä näkökulmia ulkomaan uutisten tutkimukseen sekä nais- ja kehitysmaatutkimukseen. Työn seuraavissa luvuissa perehdytään tämän tutkimuksen tekoprosessiin ja siitä saatuihin tuloksiin. Edellisistä luvuista poimitut käsitteet kannattaa pitää mielessä myös seuraavissa luvuissa, sillä ne käyvät vuoropuhelua aineiston kanssa.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä tutkimuksessa sovelletaan useita lähestymistapoja sekä aineiston analyysimenetelmiä. Lähestymistavat ja menetelmät on valittu sen perusteella, millaista tietoa kussakin tutkimuksen vaiheessa on tavoiteltu. Menetelmien yhdistäminen perustuu tutkittavasta asiasta eli kehitysmaiden naisten representaatioista etsityn tiedon luonteeseen.

Tässä pro gradu –työssä kehitysmaiden naisrepresentaatioiden tutkiminen on nähty monisäikeiseksi projektiksi, jossa parhaan tiedon tutkimuskohteesta saa eri tutkimusmenetelmiä yhdistämällä.

Tieteenfilosofisesti tutkimus sijoittuu lähimmäksi interpretivististä eli tulkinnallista suuntausta. Vaikka tutkimuksessa hyödynnetään tilastollisia tutkimusmenetelmiä, nähdäkseni kokonaisuutena representaatiotutkimus on luonteeltaan tutkijan havainnointiin perustuvaa tutkimusta. Kuten Mäkikoskela (2008, 10) huomauttaa, jo representaation käsite viittaa esittämiseen, edustamiseen ja merkitysten tuottamiseen – ei siis tiedon jäljentämiseen tai toistamiseen. Representaatio on siis sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuva käsite, jota täytyy tulkita (emt., 16).

Tutkimuksen ensimmäinen vaihe on lähestymistavaltaan kvantitatiivinen, ja siinä sovelletaan määrällistä sisällönerittelyä. Kehitysmaauutisten ymmärtämisen ympärille kootun aineiston tulkinnan apuna käytetään koodausrunkoa. Rungon avulla tarkastellaan määrällisesti kehitysmaauutisten perusominaisuuksia sekä naisten osuutta uutisissa. Ennen kuin analyysissä tavoitetaan vastaus varsinaiseen tutkimuskysymykseen (*millaisia representaatioita ulkomaanuutiset rakentavat kehitysmaiden naisista?*), on löydettävä vastaus moneen osaongelmaan. Näistä ensimmäiset raapaisevat jutun rakennetta ja sisältöä vasta pintapuolisesti: Mistä maista uutiset kertovat? Mitä ne koskevat? Keitä jutuissa esiintyy? Näihin kysymyksiin etsitään vastauksia juuri sisällönerittelystä.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa koodauksesta saatuja tuloksia sovelletaan edelleen kvantitatiivisten yhteyksien etsimiseen. Varsinainen representaatiotutkimus pohjautuu tieteenhistoriallisesti diskursiiviseen ja semioottiseen analyysiin (ks. alaluku 6.3), joiden

avulla aineistosta voidaan havaita mahdollisesti kvantitatiivisen analyysin ulkopuolelle jääneitä yksityiskohtia. Tutkimuksen toisen vaiheen varsinaisena tavoitteena on tyypittelyä soveltaen etsiä aineistosta toistuvia ja sille tyypillisiä ominaisuuksia.

Tutkimuksen kolmannessa vaiheessa tavoitteena on pohtia, miksi tietyt toimijat ovat päätyneet kehitysmaauutisiin tai vastaavasti rajautuneet uutisten ulkopuolelle. Tältä osin tarpeellista on tarkastella journalistisen työn lainalaisuuksia sekä uutisten kohdemaiden eli kehitysmaiden yhteiskunnallisten ja kulttuuristen vaikutusten merkitystä uutisiin. Apuvälineinä ovat kulttuurintutkimuksen, kehitysmaatutkimuksen ja joukkoviestintätutkimuksen piiristä aiemmin juonnetut teoriat ja tutkimustulokset.

Tutkimuksen avainkäsitteet ja teoria ovat vuorovaikutuksessa aineiston analyysi- ja tulointaprosessissa. Käytetyt keskeiset käsitteet tulevat pääosin aiemmasta feministisestä tutkimuksesta ja kehitysmaatutkimuksesta. Aineistosta etsitään myös mahdollisia yhdenmukaisuuksia, jotka eivät välttämättä täsmää aiemmasta tutkimuksesta saatujen tulosten kanssa ja joiden perusteella teoriaa täydennetään. Avainkäsitteinä ovat representaatio, kehitysmaa, kehitysmaajournalismi, ulkomaan uutisointi sekä feministinen tutkimus. Näihin käsitteisiin pureuduttiin tämän työn luvuissa 2-5.

Analyysin kohteeksi valittiin Helsingin Sanomien ja STT:n julkaisemat ulkomaan uutiset kuukauden ajalta. Tutkimusaineiston valintaperusteena on käytetty neljää ehtoa, joiden kaikkien tuli täytyä: 1) uutinen on ilmestynyt tutkimusperiodin eli kesäkuun 2009 aikana, 2) uutisen julkaisija on STT tai Helsingin Sanomat, 3) uutinen on julkaistu ulkomaankoodilla (STT) tai ulkomaanosastolla (Helsingin Sanomat) sekä 3) uutinen käsittelee valtiota, joka lasketaan kehitysmaihin kuuluvaksi.

Seuraavista alaluvuista ilmenee, miten näihin ratkaisuihin on päädytty. Samalla esitetään tarkemmin tutkimusmetodien valinta ja niiden soveltaminen tässä tutkimuksessa.

6.1 Aineisto

6.1.1 Perusjoukko ja otantamenetelmä

Dokumenttien sisältöä kuvailevissa tutkimuksissa aineiston tarkastelu lähtee liikkeelle perusjoukon ja perusaineiston valinnasta. Erittäin kattavan kuvauksen perusaineiston valinnasta on esittänyt Pietilä (1973), jonka huomioiden pohjalta tämän tutkimuksen aineisto rajattiin.

Täydellisessä tutkimuksessa eli kokonaistutkinnassa mukaan otettaisiin kaikki perusjoukon jäsenet eli esimerkiksi kaikki tutkittavaa aihetta koskevat kirjoitukset. Tutkimus voi kuitenkin perustua myös tiettyyn osaan eli perusjoukkoa edustavaan näytteeseen. Valinta riippuu siitä, millainen perusaineiston koko on suhteessa tutkimuksen resurssihin. (emt., 67.) Tässä tutkimuksessa perusjoukkona ovat kaikki kehitysmaita koskevat uutiset. Mikäli tutkimus toteutettaisiin kokonaistutkimuksena, aineiston määrä olisi valtava. Se sisältäisi tuhansia sanomalehdissä ja sähköisissä viestimissä julkaistuja uutisia. Koska perusjoukon suuruus ylittää käytettävissä olevat resurssit, täydellinen tutkimus ei tule kyseeseen, vaan tutkimus tehdään näytteeseen perustuvana.

Näytteen tulee edustaa perusjoukkoa mahdollisimman tarkoin. Kun näyte valitaan otamalla, siitä käytetään nimitystä otos. Otoksen koon määrittämiseen on monia vaihtoehtoja. *Satunnaisotannassa* perusjoukon jäsenet numeroidaan ja joukosta poimitaan arpomalla riittävä määrä otosyksiköitä. *Tasavälisessä eli systemaattisessa otannassa* perusjoukon jäsenten joukosta valitaan varsinainen otos osamääriä käyttäen. Kolmannessa otantamenetelmässä eli *ositetussa otannassa* perusjoukko jaetaan ryhmiin ja varsinainen otanta tehdään kussakin ryhmässä erikseen. (emt., 67-70.)

Edellä mainitut otantamenetelmät soveltuvat hyvin aineistoihin, joiden koko on jo luonnostaan rajattu. Jos tutkimus koskisi esimerkiksi Kööpenhaminan ilmastokokousta⁴ käsitteleviä uutisia, perusjoukko rajautuisi todennäköisesti juuri ennen ilmastokokousta julkaistuun aineistoon sekä kokouksen aikana ja juuri sen jälkeen julkaistuun aineistoon. Tässä tapauksessa näiden otantamenetelmien käyttäminen olisi kuitenkin ongel-

⁴ YK:n kansainvälinen ilmastokokous järjestettiin Kööpenhaminassa 7.–18. joulukuuta 2009.

mallista, koska perusjoukkoa on vaikea rajata. Koska perusjoukkoon kuuluvat periaatteessa kaikki kehitysmaauutiset, mistä tutkimusperiodin määritteli alkavaksi ja mihin se päättyisi?

Perusjoukon määrittäminen olisi luonnollisesti helpompaa, jos tutkimus koskisi esimerkiksi vain yhtä kehitysmaata tai suurta uutistapahtumaa. Tämä sotisi kuitenkin tutkimuksellisia lähtökohtia vastaan. Tavoitteena on tarkastella nimenomaan kehitysmaajournalismin kirjoja ja tehdä tulkintoja siitä, sortuuko monia eri aiheita käsittelevä uutisointi kaavamaisuuteen, kun kyse on kehitysmaiden naisten esittämisestä.

Pietilä nostaa esiin kuitenkin vielä neljännen otantamenetelmän, jota hän nimittää *harkinnaiseksi valinnaksi*. Tällöin tutkija itse päättää, mitkä perusjoukon jäsenistä hän ottaa mukaan näytteeseen. Perusjoukko voidaan rajoittaa esimerkiksi ajallisesti, jolloin keskitytään tietyn tutkimuskauden aikana julkaistuihin kirjoituksiin. Näistä kirjoituksista muodostuu tutkimuksen aineisto eli tutkimuksen perusjoukko, jonka tutkimiseksi on edelleen valittava joko kokonaistutkimus tai otantaan perustuva tutkimus. Pietilän mukaan harkittua valintaa on yleensä syytä välttää yleistettävyyteen pyrkivissä tutkimuksessa. Poikkeuksena ovat kuitenkin tilanteet, jolloin perusjoukkoa on pakko harkinnaisesti rajoittaa. Pääsääntönä on, että aineiston koko tulee valita resurssien mukaan. (emt., 67-68, 72.)

Tämän tutkimuksen aineisto on edellä kerrotun johdosta muodostunut harkinnaisen valinnan kautta. Perusjoukko on rajoitettu ajallisesti siten, että mukaan on otettu yhden kuukauden uutisaineisto. Tätä aineistoa tarkastellaan kokonaistutkimuksena. Lisäksi toinen rajaus on tehty joukkoviestinten välillä. Mukaan on otettu kaksi valtamediaa, STT ja Helsingin Sanomat. Harkinnainen valinta on tässä tapauksessa toimivin ratkaisu aineiston rajaamiseksi käytettävissä olevien resurssien mukaiseksi. Tutkittava kuukausi on valittu sattumanvaraisesti, eikä tämä rajaus aseta ongelmaa tutkimuksellisten lähtökohtien kannalta.

Harkinnaisen valinnan kautta ajallisesti rajatun aineiston tarkastelussa on myös eräs etu, joka on syytä nostaa esille. Kuukauden ajanjaksolle keskittyvässä tarkastelussa on mahdollista huomioida uutisaiheiden jatkokäsittely. Toisin sanoen mikäli tutkimusperiodille sattuu iso uutistapahtuma, on todennäköistä, että aiheesta tehdään vähintään yksi jatko-

juttu seuraavien päivien aikana. Tuolloin tutkijalle avautuu mahdollisuus tarkastella, miten saman uutisaiheen näkökulmat vaihtelevat. Haetaanko uutiseen erilaisia, toisistaan vaihtelevia näkökulmia, vai pysyvätkö esimerkiksi uutisen toimijat samana jutusta toiseen? Tällainen tarkastelu ei välttämättä olisi mahdollista, jos aineisto valittaisiin muiden otantamenetelmien perusteella. Vaarana olisi, että tutkimuksen kannalta olennainen jatkojuttu rajautuisi tutkimuksen ulkopuolelle.

Aineiston rajaamisen jälkeen Helsingin Sanomien ja STT:n kesäkuun aineistosta laskettiin kaikki kyseisenä aikana julkaistut ulkomaanuutiset. Samalla laskettiin kehitysmaanuutisten osuus kaikista ulkomaanuutisista. Näin saatiin vertailuluku, josta ilmenee, kuinka suuri osa ulkomaanuutisista käsittelee kehitysmaita tavalla tai toisella.

6.1.2 Tutkimuksen kohdemaat: OECD-luokitus

Tämä tutkimus ei kohdistu yhteen kehitysmaahan, uutisaiheeseen tai –tapahtumaan. Sen sijaan tutkimuksen keskiössä ovat yleisesti kehitysmaita käsittelevät uutiset. Tutkimuksen kannalta on erittäin keskeistä määritellä, mitkä maat kehitysmaiksi lasketaan. Kehitysmaita ja kehittyneitä maita ei ole kuitenkaan niin helppo jaotella kuin äkkiseltään luulisi. Jaottelun perusteena käytetään indikaattoreita, jotka vaihtelevat suurestikin.

Tässä tutkimuksessa määritelmä kehitysmaasta perustuu taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n kehitysapukomitea DAC:n määrittelemään viralliseen kehitysmaaluokitukseen (ks. liite 1.). Käsitehvirviön yksinkertaistamiseksi luokitukselta käytetään tässä tutkielmassa tästä lähtien nimitystä OECD-luokitus.

OECD-luokitukseen on kerätty ko. järjestöön kuuluvilta mailta kansainvälistä tukea saavat valtiot. Listaa on ylläpidetty vuodesta 1961 lähtien ja se uudistettiin vuonna 1993. (OECD 2009.) Luettelo perustuu bruttokansantulotilastoihin ja on siltä osin yhteneväinen Maailmanpankin⁵ käytännön kanssa. OECD-luokitusta käytetään useissa virallisissa yhteyksissä. Siihen perustuvat muun muassa Suomen ulkoministeriön määritelmät kehitysmaista.

⁵ Maailmanpankki on kansainvälinen organisaatio, joka myöntää kehitysmaille luottoja tai lahjarahaa. Ks. esim. Koponen 2007b, 38.

OECD-luokitus jakautuu neljään ryhmään. Näistä kaksi ensimmäistä ryhmää edustavat alemman tulotason kehitysmaita ja kaksi jälkimmäistä ryhmää ylemmän tulotason kehitysmaita. Kaikki ryhmät ovat mukana tässä tutkimuksessa.

Tässä työssä OECD-listaan on kuitenkin tehty muutamia rajoituksia. Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu listassa esiintyvät Euroopan valtiot eli Albania, Bosnia-Hertsegovina, Kosovo, Kroatia, Moldova, Montenegro, Serbia, Turkki, Ukraina ja Valko-Venäjä. Rajoituksen tekoon on useita perusteita. Ensinnäkin tutkimuksen lähtökohtien kannalta on keskeistä tutkia vain suomalaisille maantieteellisesti kaukaisia kehitysmaita koskevaa uutisointia. Euroopan ulkopuolella sijaitsevat valtiot ovat pääosin suomalaisten oman kokemuspiirin ulkopuolella, jolloin suurin osa näistä valtioista saadusta tiedosta perustuu joukkoviestimistä saatuun kuvaan.

Lisäksi tarkoituksena on keskittyä valtioihin, joista arkikielessä puhutaan kehitysmaina. Näin harvemmin on esimerkiksi Turkin kohdalla. Kolmanneksi mukaan haluttiin ottaa valtiot, joissa tulotaso on selvästi alempi kuin Suomessa. OECD-listassa mainittujen eurooppalaisvaltioiden taloudellinen tilanne on lopulta kuitenkin ihan eri luokkaa kuin esimerkiksi afrikkalaisvaltioissa.

Tutkimukseen on otettu mukaan kuitenkin OECD-luokituksessa mainitut eurooppalaisvaltioille kuuluvat itsehallintoalueet, jotka sijaitsevat maantieteellisesti Euroopan ulkopuolella, kuten Anguilla ja Ranskan Guayana⁶. Lisäksi tutkimuksessa ovat luonnollisesti mukana listassa esiintyvät Afrikan, Aasian, Etelä- ja Keski-Amerikan valtiot sekä erinäiset saarivaltiot. Siten OECD-listassa esiintyvistä 154 valtiosta 10 rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Aineistossa voi siten potentiaalisesti esiintyä 144 eri kehitysmaata, joita koskeva uutisointi otetaan osaksi tätä tutkimusta.

⁶ Anguilla on Iso-Britannialle kuuluva itsehallintoalue. Se sijaitsee Karibianmerellä maantieteellisesti lähempänä Amerikan mannerta kuin Eurooppaa. Guayana on Ranskan merentakainen departementti Etelä-Amerikassa, Karibianmeren rannalla.

6.1.3 Aineiston rajaaminen

Aineiston varsinaisessa analyysivaiheessa ilmeni tarve kahden rajauksen tekemiselle. Ensimmäinen rajauksista koski kahden tutkimusperiodille osuneen lento-onnettomuuden käsittelyä.

Ensimmäinen näistä onnettomuusutisoinneista käsitteli Air France –lentoyhtiölle kuuluvan koneen mereensyöksyä⁷. Aiheen uutisointia tarkasteltuani päädyin rajaamaan onnettomuutta käsittelevät uutiset tutkimuksen ulkopuolelle, vaikka koneessa oli myös brasilialaisia matkustajia. Rajaus tehtiin sillä perusteella, että kyseisten uutisten käsittely olisi vääristänyt tutkimuksen tuloksia. Kyseessä oli eurooppalaisen (eli ranskalaisen) lentoyhtiön kone, joka katosi kansainvälisillä vesillä. Onnettomuutta koskevat uutiset eivät maantieteellisesti sijoitu Brasiliaan eikä niiden pääpaino siten ole kehitysmaassa. Vastaavilla perusteilla tutkimukseen otettiin kuitenkin mukaan kesäkuun viimeisen päivän Yemenia Air –lentoyhtiön onnettomuutta koskeva uutisointi⁸. Kyseessä on kehitysmaihin kuuluvasta Jemenistä kotoisin oleva lentoyhtiö, jonka kone putosi mereen samaten kehitysmaihin kuuluvan Komorien saariryhmien edustalla. Uutisoinnin pääpaino oli siten kahdessakin kehitysmaassa.

Toinen tehdyistä rajauksista koski tapaa, jolla STT:n kehitysmaauutiset käsiteltiin määrällisessä sisällönerittelyssä. STT julkaisi tutkimusperiodin aikana yli 500 kehitysmaauutista. Tämä luku on kuitenkin hieman harhaanjohtava, sillä joissain tapauksissa samaa uutisaihetta on seurattu päivän mittaan ja siitä on kirjoitettu useita uutisia.

Mikäli uutisaihe koetaan STT:n toimituksessa erittäin kiireiseksi, siitä lähtee ensin linjoille ns. viiva. Viiva on vain yhden tai kahden lauseen mittainen uutispätkä, joka sisältää olennaisimman tiedon tapahtumista.

Hondurasissa Keski-Amerikassa näyttää olevan menossa sotilasvallankaappaus. Viranomaisten mukaan sotilaat ovat pidättäneet presidentin. (STT 28.6.2009, kello 16.00)

⁷ Air France –yhtiön kone katosi Atlantin yllä 1.6.2009. Kone oli matkalla Brasiliasta Ranskaan. Turmasa sai surmansa 228 ihmistä.

⁸ Yemenia Air –yhtiön kone syöksyi Intian valtameren 30.6.2009. Kone oli matkalla Jemenistä Komoreille. Koneessa oli 153 ihmistä, joista yksi pelastui.

Tämän jälkeen uutisaiheesta kirjoitetaan pidempi versio. Yleensä kyseessä on sähke, eli preesensmuodossa kirjoitettu napakka uutinen.

Hondurasissa on menossa sotilasvallankaappaus

///SÄHKE///

Hondurasissa Keski-Amerikassa näyttää olevan menossa sotilasvallankaappaus. Viranomaisten mukaan sotilaat ovat pidättäneet presidentin, koska asevoimat ei hyväksy suunniteltua perustuslain muutosta. Presidentti Manuel Zelaya haluaa järjestää kansanäänestyksen presidentin valtakausista. Presidentti voi nykyisin olla vallassa vain yhden nelivuotisen kauden. Paikalliset tuomioistuimet ovat pitäneet kansanäänestystä laittomana. (STT 28.6.2009, kello 16.01)

Asiakkaille voidaan lähettää päivän mittaan useita täydennettyjä ja päivitettyjä sähkeitä sen mukaan, miten uutisaihe kehittyy. Myöhemmin asiakkaille lähetetään tavallisesti imperfektissä kirjoitettu, noin 800 merkin mittainen lyhyt lehtiversio sekä pidempi, 2 000 - 3 000 merkin lehtiversio. Yhteistä kaikille näille versioille on, että ne sisältävät saman uutisen aineksia. Aihe täydentyy ja muokkautuu päivän mittaan, mutta uutisen sanoma ei juurikaan muutu. Esimerkkiuutisesta lähetettiin STT:n asiakkaille kyseisenä päivänä kahdeksan eri versiota. Viimeiseksi asiakkaille lähetettiin pitkä lehtiversio:

Vallankaappaus kiristää Hondurasin ja Venezuelan välejä Armeija otti vallan Hondurasissa

///PÄIVITETTY KLO 20.50, FAKTA STT201, STT-GRAFIKKAA, LEHTIKUVA///

Hondurasin presidentti Manuel Zelaya pakeni sunnuntaina Costa Ricaan, kun armeija piiritti hänen palatsinsa. Vallankaappaus kiristi myös Hondurasin ja Venezuelan suhteita.

Kiista johtuu Zelayan yrityksistä muuttaa perustuslakia niin, että hän voisi asettua ehdolle toiselle virkakaudelle. Lain mukaan presidentti saa olla vallassa vain yhden nelivuotisen kauden. Asevoimat torjui Zelayan kaavaileman kansanäänestyksen.

Venezuelan presidentti Hugo Chavez kertoi tekevänsä kaikkensa, jotta hänen ystävänsä Zelaya pääsisi palaamaan Hondurasiin. Chavez syytti Hondurasin armeijaa myös Venezuelan suurlähettilään pahoinpitelystä ja uhkasi ryhtyä sotilaallisiin vastatoimiin.

-Olen asettanut armeijan hälytysvalmiuteen, Chavez jyrisi.

(--)

Kenraali erotettiin viime viikolla

Presidentti Zelayan ja asevoimien valtakamppailu alkoi kärjistyä viime viikolla, kun sotilaat kieltäytyivät osallistumasta kansanäänestyksen järjestelyihin. Zelaya antoi potkut armeijan komentajalle kenraali Romeo Vasquezille torstaina ja hyväksyi myös puolustusministeri Edmundo Orellanan eron. Lisäksi maa-, meri- ja ilmavoimien komentajat jättivät tehtävänsä.

Korkein oikeus asettui kuitenkin Vasquezin rinnalle, minkä jälkeen sadat sotilaat kerääntyivät maan pääkaupunkiin Tegucigalpaan. Korkein oikeus ilmoitti olleensa myös vallanvaihdon takana.

Zelaya valittiin presidentiksi vuonna 2006. Hän edusti vaaleissa oikeistoa mutta kääntyi myöhemmin yhtäkkiä vasemmistolaiseksi. (STT 28.6.2009, kello 19.48)

STT:n tapa versioda samaa uutisaihetta usein päivän mittaan asetti tarpeen uutistoimiston aineiston rajaamiselle. Keskeisimpinä syinä rajaamiselle olivat aineiston suuri määrä sekä tutkimuksen reliabiliteetin takaaminen. STT julkaisi tutkimusperiodin aikana yli 500 kehitysmaauutista, joiden analysoiminen yhdessä Helsingin Sanomien kehitysmaauutisten kanssa olisi ollut käytettävissä oleviin resursseihin nähden työlästä. Lisäksi rajauksella varmistettiin, että STT:n aineisto analysoidaan samoin kriteerein kuin Helsingin Sanomien aineisto. Mikäli kaikki samasta uutisesta kirjoitetut versiot olisi otettu mukaan analyysiin, tulokset olisivat vääristyneet: Esimerkiksi tiettyjen valtioiden ja toimijoiden esiintymiskertojen määrä nousisi varsin korkeaksi väärin perustein, kun kyse on lopulta yhdestä ja samasta uutisesta.

Tutkimuksessa linjattiin, että reliabiliteetin takaamiseksi määrällisessä sisällönerittelyssä kustakin uutisesta analysoidaan vain yksi, viimeisenä linjoille mennyt versio. Yllä olevasta uutisaiheesta määrälliseen sisällönerittelyyn koodattiin siis kello 19.48 linjoille lähtenyt lehtiversio.

Muuten STT:n uutisten koodauksessa noudatettiin samaa periaatetta kuin Helsingin Sanomien kohdalla: Esimerkiksi samaa uutisaihetta käsittelevät jutut otettiin mukaan tutkimukseen, jos ne edustivat eri juttutyyppejä (esimerkiksi uutinen, kainalo ja faktalaitikko). Tutkimuksessa koodattiin myös samaa aihetta käsitteleviin uutiset, joissa oli selvästi toisistaan eroavat näkökulmat:

Vasemmistolaiset maat kutsuivat lähettiiläät pois Hondurasista

Ryhmä Latinalaisen Amerikan vasemmistijohtoisia maita ilmoitti maanantaina kutsuvansa suurlähettiläänsä kotiin Hondurasista. Syynä on Hondurasin viikonloppuna tapahtunut vallankaappaus, jossa syrjäytettiin presidentti Manuel Zelaya.

Nicaraguassa tavanneet Bolivian, Ecuadorin, Salvadorin, Venezuelan ja Nicaraguan presidentit vaativat Latinalaisen Amerikan mailta kouriintuntuvia toimia Hondurasin tilanteen palauttamiseksi ennalleen.

(STT 29.6.2009, kello 22.42)

Obama: Zelaya yhä Hondurasin presidentti

Yhdysvaltojen presidentti Barack Obama totesi maanantaina, että maa katsoo vallankaappauksella syrjäytetyn Manuel Zelayan olevan yhä Hondurasin presidentti.

Obama totesi, että Zelayan syrjäyttäminen vallankaappauksella ei ollut laillinen toimi. Presidentti myös lisäsi pelkäävänsä kaappauksen muodostuvan kauhistuttavaksi ennakkotapaukseksi, jos Zelayaa ei palauteta valtaan.

Obama kuulutti kansainvälistä yhteistyötä kriisin ratkaisemiseksi rauhanomaisesti. (STT 29.6.2009, kello 23.41)

Kun STT:n kehitysmaauutiset rajataan tämän periaatteen mukaisesti, kehitysmaauutisten lukumääräksi muodostuu 374. Kun tähän lisätään Helsingin Sanomien kehitysmaauutisten määrä (235), tutkimuksen perusjoukoksi muodostuu siten kaikkiaan 609 kehitysmaauutista.

6.2 Tutkimuksen kohdeviestimet

Seuraavissa alaluvuissa esittelen keskeiset tiedot tutkimukseni kohdeviestimistä eli STT:stä ja Helsingin Sanomista. Lisäksi on perusteltua osoittaa kansainvälisten uutistoimistojen rooli olennaisena osana näiden kahden mediatalon tuotantoa.

6.2.1 STT

Suomen Tietotoimisto eli STT on Suomen ainoa kansallinen uutistoimisto. Sillä on oma edustuksensa Suomen lisäksi Brysselissä, Moskovassa, Tallinnassa, Tukholmassa ja Washingtonissa. Vuonna 1887 perustetun uutistoimiston palveluksessa on tällä hetkellä noin 130 henkilöä, joista 110 on toimittajia. (STT 2009a.)

STT:n asiakassanomalehtien yhteenlaskettu levikki on yli 2,5 miljoonaa, minkä lisäksi sen asiakkaina on useita radiokanavia sekä televisiokanavat MTV3 ja Nelonen (STT 2009b). Asiakaskunnalla mitattuna STT on yksi tärkeimmistä ellei tärkein ulkomaan uutisten tuottaja Suomessa. Se on toiminut erityisesti maakuntalehtien tärkeimpänä ulkomaan uutislähteenä jo pitkään (Uskali 2007, 83). STT:n tuottama aineisto tavoittaaakin eri joukkoviestinten kuluttajat ympäri Suomen. Kuten Andersson & Ådahl (1993, 10) huomauttavat, STT:n rooli kehitysmaauutisten välittäjänä Suomessa on merkittävä.

STT:n uutisoinnin vaikuttavuuden takia on oleellista, että uutistoimiston kehitysmaauutiset ovat osa tutkimuksen aineistoa. Oma merkityksensä on myös sillä, että STT:n aineistoa käyttävät niin printtimediat kuin sähköiset mediatkin. Aineisto ei siten keskity vain printtimediassa julkaistuihin uutisiin. STT:n materiaalia näkee päivittäin esimerkiksi MTV3:n uutislähetyksissä, vaikka sitä moni katsoja ei välttämättä tiedostakaan.

6.2.2 Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat on Pohjoismaiden suurin päivälehti sekä johtava valtakunnallinen sanomalehti, jolla on lähes miljoona lukijaa. Helsingin Sanomat on monien muiden sanomalehtien tavoin STT:n asiakas, mutta sillä on myös omaa ulkomaan uutistuotantoa. Lehdellä on ulkomaankirjeenvaihtajat Berliinissä, Brysselissä, Lontoossa, Pariisissa, Moskovassa, Tukholmassa, Washingtonissa ja Pekingissä, minkä lisäksi kirjeenvaihtajaverkkoa täydentävät myös avustajat eri puolilla maailmaa. (Sanoma News 2009.)

STT:n ohella Helsingin Sanomat on tärkeä printtimediaan ulkomaan uutisia tuottava toimija Suomessa. Lehdellä on maassamme johtava asema ulkomaan uutisten välityksessä muun muassa juuri kirjeenvaihtajaverkostonsa vuoksi. Esimerkiksi Andersson & Ådahl (1993, 8) ovat havainneet, että Suomen lehdistä vain Helsingin Sanomilla on

enemmälti omaa kehitysmaiden tuotantoa muiden lehtien nojautuessa kehitysmaajutuissaan STT:n tuotantoon. Helsingin Sanomien uutiskriteerit ulkomaan uutisten kohdalla noudattavat myös pitkälti samaa linjaa kuin muissa suomalaisissa sanomalehdissä. Ulkomaan uutisten tutkimuksessa on havaittu, että Helsingin Sanomien kärkiuutisiksi nostamat ulkomaan aiheet yltyvät tavallisesti muidenkin päivälehtien kärkiuutisiksi (Halonen 1999, 238).

Aineistoon on sisällytetty kaikki Helsingin Sanomien ulkomaanosastolla julkaistut jutut. Huomionarvioista on, että siinä missä STT:n ulkomaantuotanto keskittyy pääsääntöisesti uutisiin, Helsingin Sanomat julkaisee ulkomaanosastollaan myös muun muassa kolumneja, näkökulmia ja uutisanalyyskejä. Osassa näitä tekstejä kirjoittajan ote on subjektiivisempi kuin perinteisessä uutistekstissä, mikä tulee huomioida juttujen analyysissä.

6.2.3 Ulkomaiset uutistoimistot

Ulkomaankirjeenvaihtajien ohella STT:lle ja Helsingin Sanomille tärkeitä uutislähteitä ovat kansainväliset uutistoimistot. Näistä tärkeimpiä ovat Reuters (Iso-Britannia), AFP (Ranska), AP (Yhdysvallat), DPA (Saksa), Xinhua (Kiina), Yonhap (Etelä-Korea), Itar-Tass (Venäjä) sekä TT (Ruotsi).

Kuten Uskali (2007, 88) huomauttaa, kansainväliset uutistoimistot ovat pitkään olleet monien suurten joukkoviestinten tärkein ulkomaan uutisten lähde. Näin tilanne on myös STT:n ja Helsingin Sanomien osalta: Monet ulkomaisten uutistoimistojen tuottamista uutisista päätyvät suomeksi käännettynä suomalaismedioiden päivittäiseen uutisantiin.

Uutistoimistojen merkitys korostuu niiden maiden kohdalla, joissa Helsingin Sanomilla ja STT:llä ei ole omaa kirjeenvaihtajaa. Kuten kyseisten mediatalojen esittelyistä käy ilmi, kirjeenvaihtajien verkosto on keskittynyt länsimaihin yhtä poikkeusta (Kiinaa) lukuun ottamatta. Rosenbergin (1998, 121) mukaan kyseessä on laajempi ilmiö: Kirjeenvaihtajaverkostot painottuvat läntiseen Eurooppaan muiden maanosien merkityksen vähentyessä entisestään. Siten Helsingin Sanomat ja STT ovat kehitysmaauutisoinnissaan riippuvaisia kansainvälisistä uutistoimistoista. Esimerkiksi STT:n kehitysmaajutuista jopa puolet voi olla peräisin suoraan uutistoimistoilta (Andersson & Ådahl 1993, 8).

Myös tämän tutkielman aineistossa on väistämättä uutisia, jotka ovat alun perin ulkomaisten uutistoimistojen kirjoittamia. Käytännössä se tarkoittaa, että juttujen näkökulmavalinnat ja niissä haastatellut tahot voivat olla ”ennalta määrättyjä” eivätkä suomalaistoimitukset välttämättä muuta juttujen rakennetta juuri lainkaan. Tällaisessa riippuvuussuhteessa vaihtoehtoisten näkökulmien hakeminen kehitysmaita koskeviin uutisiin voi olla hankalaa, joskus jopa mahdotonta. Uutistoimistojen vaikutus suomalaisessa mediassa julkaistuihin uutisiin on joka tapauksessa edelleen vankka (vrt. luku 2.2), mikä asettaa omat pohdinnan ja kritiikin aiheensa tämän tutkimuksen loppupäätelmille.

6.3 Kvantitatiivinen analyysi

Tämä tutkimus lähtee liikkeelle kvantitatiivisesta analyysistä. Tutkimusmenetelmäksi on valittu määrällinen sisällönerittely, joka sopii hyvin kattavan mediaseurannan menetelmäksi (Raittila & Kutilainen 2000, 9). Sisällönerittelyn keinoin voi selvittää kehitysmaihin liittyvien uutisaiheiden määrällistä jakautumista, lähteiden käyttöä sekä tapoja, joilla eri toimijoiden edustamia tahoja esitetään joukkoviestimissä. Tekstien mahdolliset vinoutumat tulevat esiin parhaiten, kun tutkimuksen kohteeksi otetaan kohtuullisen iso aineisto muutamien yksittäisten tekstien sijaan. Aineiston riittävä laajuus on tärkeää myös tutkimustulosten reliabiliteetin kannalta. Tähän palataan luvussa 6.5.

Berelsonin (1952, 18) klassisen määritelmän mukaan sisällönerittely kuvailee viestinnän sisältöä objektiivisella, systemaattisella ja määrällisellä tavalla. Sisällönerittely rakentuu olettamukselle, että viestinnän aiotusta sisällöstä ja varsinaisesta sisällöstä tai sisällöstä ja seurauksista voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Pietilä täsmentää Berelsonin ajatusta toteamalla, että sisällönerittely ei ole vain aineiston ilmeisen sisällön erittelyyn soveltuva tutkimustekniikka. Sen sijaan se on joukko menettelytapoja, joilla aineistoa voi analysoida. ”Olkoon tutkimuksen ongelma se joka määrittelee, mistä ilmiöstä tietoja kerätään, missä muodossa ne kerätään ja mihin tarkoitukseen niitä käytetään – kuvailuun vai selittämiseen.” (Pietilä 1973, 53-54.)

Määrällisen sisällönerittelyn tavoitteena on usein mediasisältöjen ja median ulkopuolisen todellisuuden vertailu, etenkin erilaisten vinoutumien etsiminen. Sisällönerittelyllä on pyritty osoittamaan esimerkiksi se, miten joukkoviestimet antavat yksipuolisen tai vääristyneen kuvan maailmasta. (Raittila & Kuttilainen 2000, 8-9.) Tämä näkökulma on läsnä myös tässä tutkimuksessa.

Sisällönerittelyn apuvälineenä tässä tutkimuksessa on käytetty koodausrunkoa (liite 2). Koodauksessa tutkija etsii aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita ja pyrkii siten selkeyttämään aineiston sisältöä. Koodeja hyödyntämällä on helppo poimia laajastakin aineistosta tiettyä asiaa käsittelevät kohdat. Koodaamiseen ei ole olemassa yhtä ainoaa etenemisen mallia tai kaavaa, vaan koodausyksikköinä voivat olla sanat, lauseet, rivit, kappaleet tai pidemmät tekstiosiot – lähtökohdista ja tavoitteista riippuen. Kun aineistosta on saatu monipuolinen käsitys, sen tarkastelussa on helppo edetä varsinaiseen analyysiin ja tulkintaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.)

Koodausrunгон laatimisessa on hyödynnetty Raittilan & Kuttilaisen (2000) luomaa sanomalehtiaineiston koodausrunkoa, joka on varsin kattava. Koodaukseen on saatu aineksia myös Tolsan (2008) käyttämästä aineiston luokittelurungosta. Runkoja on muokattu tämän tutkimuksen tarpeisiin sopivaksi.

6.3.1 Taustamuuttujat

Koodauksessa uutisesta merkitään ensin ylös niiden taustamuuttujat, kuten ilmestymispäivä, uutisen julkaissut väline, juttutyyppe, uutisen koko ja sijainti lehdessä sekä uutisen kirjoittaja. Lisäksi jutut numeroidaan kummastakin välineestä ilmestymisjärjestyksessä. Taustamuuttujien tarkastelu mahdollistaa kehitysmaauutisten tarkastelun suhteessa muihin ulkomaan uutisiin. Onko kehitysmaita koskeva juttu ulkomaanosaston pääuutinen vai tuhannen merkin pikku-uutinen? Miten se on sijoitettu suhteessa muihin samana päivänä ilmestyneisiin uutisiin?

Uutisen ilmestymispäivä tallennetaan kuudella numerolla siten, että 1. kesäkuuta 2009 julkaistu uutinen saa ilmestymispäivämääräksi numeron 010609. Uutisen julkaisijana on tässä aineistossa luonnollisesti joko Helsingin Sanomat tai STT. Helsingin Sanomien koodiksi on asetettu 01 ja STT:n 02. Lisäksi käyttöön on otettu myös kolmas koodi, 03.

Tämä tarkoittaa Helsingin Sanomissa julkaistua STT:n uutista. Koska Helsingin Sanomat on STT:n asiakas, osa Helsingin Sanomissa julkaistuista uutisista on STT:n kirjoittamia. Kaikki STT:n kirjoittamat uutiset eivät suinkaan päädy asiakaslehtiin, vaan asiakkaat päättävät itse, mitkä jutut ne haluavat julkaista.

Kukin uutinen saa myös yksilöllisen juttunumeron. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa 1. kesäkuuta 2009 ilmestyneet ensimmäinen, toinen ja kolmas uutinen saavat numerot 01001, 01002 ja 01003 (jossa 01 tulee Helsingin Sanomien koodista ja 001, 002 ja 003 varsinaisesta juoksevasta juttunumerosta) tai vastaavasti STT:n ensimmäinen, toinen ja kolmas uutinen numerot 02001, 02002 sekä 02003.

Juttutyypin jaottelu perustuu STT:n ja Helsingin Sanomien käyttämiin juttutyyppeihin. Oletettavissa on, että STT:n aineistosta suurin osa on uutisia. Helsingin Sanomien sijaan julkaisee ulkomaanosastolla monia erilaisia juttutyyppejä. Koodauksessa käytetty juttuluokittelu on siten seuraava:

Taulukko 1. Aineiston juttutyypit

1 Uutinen
2 Reportaasi tai henkilöhaastattelu
3 Taustajuttu
4 Faktalaatikko/tietokulma
5 Poiminta
6 Sanottua
7 Viikon puhutut ja vaietut
8 Uutisanalyysi
9 Maailman ihmisiä
10 Viikon tapahtuma tai henkilö
11 Maailman merkit
12 Arvostelu (kirja- tms.)
13 Silminnäkijä
14 Pallon liikkeet
15 Näkökulma/kommentti

Uutisen koolle ja mahdolliselle sijainnille on määritelty neljä eri kategoriaa. Kukin juttu voi kuulua vain yhteen kategoriaan. Nämä kategoriat ovat pääuutinen, kakkosuutinen, pikku-uutinen ja muu pituus. Pääuutisiin kuuluvat kaikki noin 3 000 merkkiä tai sitä pidemmät jutut, jotka lisäksi Helsingin Sanomien kohdalla on sijoitettu sivun pääjutuksi.

Kakkosuutinen on mitaltaan noin 2 000 – 3 000 merkkiä. Siten kategoriaan kuuluu myös Helsingin Sanomien vakiojuttupalsta *Viikon puhutut ja vaietut* sekä pituudeltaan vaihtelevat, uutisaihetta taustoittavat jutut. Tähän kategoriaan kuuluvat pituutensa puolesta myös uutisanalyysit.

Pikku-uutiset ovat pituudeltaan korkeintaan noin 1 000 merkkiä, ja niihin sisältyvät myös erilaiset faktalaatikot sekä Helsingin Sanomien vakiopalstat *Poiminta, Sanottua, Maailman ihmisiä* ja *Viikon tapahtuma tai henkilö*⁹.

Muu pituus -kategoriassa jutun mitta vaihtelee aiheesta riippuen, ja Helsingin Sanomissa niiden sijaintikaan ei ole kiveen hakattu. Yhdistävä tekijä näille teksteille on, että ne sisältävät kommentoivan tekstin elementtejä eivätkä siten ole puhdasta uutistekstiä. Siten kategoria pitää sisällään arvostelut, kommentit ja näkökulmat sekä Helsingin Sanomien vakiojuttupalstat *Maailman merkit, Silminnäkiä* ja *Pallon liikkeit*.

Viimeisenä taustoittavana informaationa muistiin merkitään uutisen kirjoittaja (ks. Taulukko 2). Tutkimuksen kannalta oleellista ei ole kuitenkaan tarkastella varsinaisia toimittajia, vaan lähinnä sitä, mikä toimitus uutisen on kirjoittanut. Kuten alaluvussa 2.1 todettiin, uutisen sisältö voi riippua paljonkin siitä, onko alkuperäisen tekstin kirjoittanut STT:n tai Helsingin Sanomien toimittaja vai ulkomaalainen uutistoimisto. Kirjoittajakategorioita luotiin siten neljä, joista kaksi ensimmäistä ovat varsin yksiselitteisiä.

Taulukko 2. Jutun kirjoittaja

1 Suomalainen toimittaja
2 Ulkomaalainen toimittaja
3 Korkeintaan kaksi uutistoimistoa
4 Vähintään kolme uutistoimistoa

Suomalaisen toimittajan kohdalta tarkennettakoon, että uutisen kirjoittaja merkitään suomalaiseksi myös silloin, kun tekijätunnuksena on uutistoimituksen tunnus STT tai HS. Toimitusten tapana on merkitä uutinen ”omiin nimiin” vasta, kun sen pituus ylittää

⁹ Helsingin Sanomissa julkaistun *Viikon tapahtuman tai henkilön* otsikko vaihtelee. Tutkimusperiodin aikana se esiintyi aineistossa esimerkiksi muodossa *Viikon häät* ja *Viikon eversti*.

tietyn merkkimäärän. Siten monet pikku-uutiset merkitään vain uutistoimituksen tunnoksella, vaikka kirjoittaja onkin suomalainen toimittaja.

Myös kaksi viimeistä kirjoittajakategoriaa vaativat hieman avaamista. Usein etenkin lyhyissä uutisteksteissä jutulle ei ole nimetty varsinaista toimittajaa, vaan tekijätunnisteisiin on merkitty vain uutistoimituksen tunnus. Ulkomaanosastolla tunnuksen perään tulee tavallisesti vähintään yhden ulkomaisen uutistoimiston tunnus, sillä materiaalia käännetään ja muokataan suomalaistoitimuksessa. Kolmanteen kirjoittajakategoriaan merkitään jutut, joiden tekijätunnisteissa on mainittu korkeintaan kaksi uutistoimistoa, esimerkiksi Reuters tai STT-Reuters.

Helsingin Sanomat ja STT ovat voineet poimia uutisiin aineksia myös useista eri uutistoimistoista. Jos uutistoimistoja on mainittu kolme tai enemmän, tekijäksi merkitään neljäs kirjoittajakategoria. Uutisen tekijöinä ovat siis olleet esimerkiksi STT-AFP-Reuters tai STT-Reuters-DPA-AFP.

6.3.2 Uutisen sisältö

Taustamuuttujien jälkeen uutisesta koodataan sen varsinaiseen sisältöön vaikuttavat muuttujat: Uutisen otsikko, aihe ja sen käsittelemä kehitysmaa. Näiden elementtien tarkastelu auttaa määrittelemään, millaiset aiheet ylipäänsä yltyvät uutisiksi asti.

Uutisen otsikko merkitään sille annetun yksilöllisen juttunumeron yhteyteen. Tämä merkintätapa selkeyttää uutisten käsittelyä ja helpottaa tiettyjen uutisten löytämistä kaiken aineiston keskeltä. Lisäksi merkinnöistä on apua siinä vaiheessa, kun tutkimuksessa siirrytään analysoimaan kvalitatiivisesti vain osaa kvantitatiivisessa tutkimuksessa mukana olleista jutuista.

Uutisten aiheet luokitellaan taulukossa 3 esitetyn jaon mukaisesti. Aiheluokat eivät ole selvärajaisia. Osa uutisista ei välttämättä sovellu vain yhteen aiheluokkaan, vaan ne voivat sopia niistä moneenkin. Koodauksessa on pyritty johdonmukaisuuteen siten, että juttu merkitään aiheluokkaan, jota se käsittelee ensisijaisesti.

Taulukko 3. Aihe

1 Kansainvälinen politiikka
2 Kansainvälinen talous ja kauppa
3 Kansainvälinen konflikti (rajat ylittävä väivalta, sodankäynti, aseet)
4 Kohdemaan sisäpolitiikka, valtionhallinto, päätöksenteko
5 Kohdemaan sisäinen konflikti, sisällissota, terrorismi, selkkaukset
6 Kohdemaan talous (elinkeinot, velkaantuminen, kuluttaminen)
7 Rauhan turvaaminen, rauhan solmiminen
8 Ihmisoikeudet, sensuuri
9 Pakolaisuus, nälänhätä
10 Koulutus, sosiaali- ja terveystieteet (väestönkasvu, sairaudet)
11 Sukupuoli, sukupuolten välinen tasa-arvo
12 Suomen ja kohdemaan suhteet (kehitysyhteistyö, kauppa)
13 Ympäristö, ilmastonmuutos, energia
14 Onnettomuudet, luonnonkatastrofit, luonnonolosuhteet
15 Rikos, oikeus
16 Kulttuuri, taide, tiede
17 Liikunta ja urheilu
18 Uskonto, uskonnolliset aiheet
19 Media, teknologia
20 Muut aiheet

Uutisesta merkitään muistiin lisäksi sen käsittelemä kehitysmaa. Mikäli uutinen käsittelee kehitysmaita yleisellä tasolla kuten esim. jutussa *Digitaalinen kuilu erottaa köyhiä ja rikkaita* (HS 10.6.2009), uutinen merkitään yleisesti kehitysmaita käsitteleväksi. Jos uutinen käsittelee useampaa kuin yhtä kehitysmaata, muistiin merkitään kaikki uutisessa mainitut maat.

6.3.3 Uutisen toimijat ja puhettavat

Toimijoihin syventyvässä tarkastelussa erotellaan uutisessa esiintyvät henkilöt ja tahot, heidän sukupuolensa sekä heidän puhetapansa. Toimijarakenteen tutkiminen kertoo, millaisessa asemassa uutisen toimijat ovat toisiinsa nähden. Jos uutisessa on useita toimijoita, heidät erotetaan toisistaan kirjainsymboleilla a, b, c, d jne. Tiedot merkitään ylös jokaisesta toimijasta. Kirjoitetun tekstin lisäksi huomioidaan myös valokuvissa esiintyvät henkilöt.

Tutkimuksen kannalta oleellista on paitsi uutisessa esiintyvän toimijan edustama taho, myös hänen kansallisuutensa. Sen vuoksi toimijat luokitellaan myös sen mukaan, ovatko he kehitysmaan edustajia, muiden maiden edustajia vai suomalaisia (ks. Taulukko 4).

Kategoriaan ”muut maat” kuuluvat siis kaikki muut valtiot paitsi kehitysmaat ja Suomi – näin ollen siihen kuuluvat Suomea lukuun ottamatta kaikki länsimaat sekä esimerkiksi Venäjä, Japani ja Australia. Suomi erotettiin muista länsimaista, koska odotettavissa on, että kehitysmaauutisia tuodaan useissa uutisissa ”läheemmäksi suomalaisia” kääntymällä suomalaislähteiden puoleen.

Taulukko 4. Toimijoiden edustama taho

01 Kehitysmaan viranomainen tai virkamies
02 Kehitysmaan sotilaallinen ryhmittymä (esim. kapinallis- tai sotilasryhmät)
03 Kehitysmaan poliitikko
04 Kehitysmaan asiantuntija
05 Kehitysmaan kansalaisjärjestö tai vain kohdemaassa toimiva järjestö
06 Länsimaan viranomainen tai virkamies
07 Länsimaan sotilaallinen ryhmittymä
08 Länsimaan poliitikko, EU tai sen edustajat
09 Länsimaan asiantuntija
10 Kansainvälinen järjestö (esim. Punainen Risti, YK alajärjestöineen)
11 Suomalainen viranomainen, virkamies tai sotilashenkilö
12 Suomalainen poliitikko
13 Suomalainen tutkimuslaitos
14 Suomalainen järjestö (esim. Kirkon ulkomaanapu)
15 Liike-elämä, yritykset, yksityinen sektori
16 Media, joukkoviestimet
17 Uskonnollinen yhteisö
18 Elokuva, viihde, musiikki
19 Kansalaisaktivisti
20 Tavallinen kansalainen
21 Muu, mikä?

Toimijoiden edustaman tahon lisäksi tässä tutkimuksessa erityisen tärkeää on kohdistaa huomio toimijoiden sukupuoleen. Aineiston toimijat on luokiteltu miehiin, naisiin ja sukupuolettomiin toimijoihin. Lisäksi miehet ja naiset on jaettu nimettömiin ja nimettyihin toimijoihin. Vaihtoehto nimetön nainen tarkoittaa siis uutisessa esiintyvää naista, jonka nimeä ei mainita. Sen sijaan häneen viitataan jollain yleissanalla kuten äiti, vaimo, tytär tai sisko. Nimetty nainen tarkoittaa vastaavasti naista, joka esiintyy uutisessa nimellään. Miesten osalta luokitus on samanlainen.

Viimeksi mainitusta toimijaluokasta eli sukupuolettomista toimijoista on kyse silloin, kun uutisessa ei ole mainittu toimijan sukupuolta eikä se käy ilmi asiayhteydestä. Sukupuolettomiin toimijoihin lasketaan myös järjestöt, yritykset ja ihmisryhmät. Uutinen

merkitään sukupuoliottomaksi silloin, kun siinä ei esiinny yhtään miestä tai naista. Esimerkiksi sukupuoliottomien toimijoiden käyttämisestä uutisessa sopii Helsingin Sanomissa 6. kesäkuuta 2009 julkaistu uutinen.

Ainakin 80 hautautui maanvyörymään Kiinassa

PEKING. Ainakin 80 ihmisen pelätään kuolleen maanvyörymässä Lounais-Kiinassa sijaitsevassa rautamalmikaivoksessa, valtiollinen uutispalvelu Xinhua kertoi perjantaina.

Pelastajat löysivät seitsemän loukkaantunutta.

Onnettomuus tapahtui Wulongin maakunnassa sijaitsevassa laaksossa, jonka pohjalle vyöryi tuhansia kuutiometrejä maata. Muta hautasi kaivoksen lisäksi kuusi taloa.

Toimijoiden edustaman tahon ja heidän sukupuolensa määrittelyn jälkeen tarkasteluun otetaan toimijoiden puhetavat, joita on eritelty Raittilan & Kutilaisen (2000) esittämän esimerkin pohjalta. Tarpeen on tarkastella lähinnä sitä, miten miesten ja naisten puhetavat eroavat toisistaan. Siksi aineistosta ei eritellä sukupuoliottomien toimijoiden puhetapoja. Puhetavat on jaettu neljään eri kategoriaan, joiden havainnollistamiseksi esitän tässä muutaman aineistosta poimitun esimerkin.

Varsinaiset puhujat, suora esitys. Varsinaisia puhujia ovat uutisissa haastatellut ja niissä lausuntoja antavat toimijat. Suora esitys erotetaan leipätekstistä lainausmerkeillä tai si-taattiviivoilla:

”Olen tullut etsitään uutta alkua Yhdysvaltojen ja kaikkien muslimien välille”, Barack Obama sanoi Egyptin pääkaupungissa torstaina. (*Obama vaati palestiinalaisia ja Israelia tunnustamaan tosiasiat*, HS 5.6.2009)

Varsinaiset puhujat, epäsuora esitys. Toimijat ovat edelleen uutisen varsinaisia puhujia. Erona edellisestä on, että haastateltavan kommentti esiintyy jutussa epäsuorassa muodossa.

Miehistö hylkäsi laivan merellä epäselvissä oloissa, kertoo Britannian yleisradioyhtiö BBC. (*Salamyhkäisesti hylätty aarrelaiva löytyi Argentiinan eteläisiltä vesiltä*, HS 22.6.2009)

Ulkoministeriön mukaan toimittajia ei päästetä Tiibetiin vapaasti ”kapasiteettiongelman” vuoksi. (*Hyväntekijä vai sortaja?*, HS 28.6.2009)

Toissijaiset puhujat eli puheena olevat toimijat. Toissijaiset puhujat saavat äänensä kuuluviin muiden puhujien kautta. He ovat siis toimijoita, joista pikemminkin puhutaan kuin toimijoita, jotka itse puhuvat.

Irakin pääministeri Nuri al-Maliki vetosi lauantaina kansalaisiin, jotta nämä pysyisivät rauhallisina väkivallasta huolimatta. (*Irakin pommi-iskut kiihtyvät USA:n vetäytymisen alla*, HS 23.6.2009)

Venäläisen taloustutkimuslaitoksen johtaja Andrei Illarionov ennusti viime viikolla opposition Kasparov.ru -uutissivustolle, että Venäjän ja Georgian välillä voi leimahtaa uusi sota heinäkuussa. (*Venäjän järeät sotaharjoitukset ärsyttävät Georgiaa*, HS 30.6.2009)

Nigerian presidentti Umaru Yar'Adua tarjosi kapinallisille armahdusta torstaina. (*Nigerian armeija aloittaa tulitauon armahdusajaksi*, HS 27.6.2009)

Kohteet eli mykät toimijat. Kohteista eli mykistä puhujista on kyse silloin, kun toimija on puheen tai kerronnan aiheena. Toimija itse ei varsinaisesti puhu uutisessa lainkaan.

Irakin suurimman sunnipuolueiden liittouman johtaja murhattiin perjantaina. Harith al-Ubaidi sai surmansa ollessaan rukoilemassa moskeijassa Bagdadin länsiosassa. (*Tärkeä sunnijohtaja surmattiin Irakissa*, STT 12.6.2009)

Presidentti Felipe Calderón yrittää nujertaa huumeisiin liittyvän väkivallan. Hän on valjastanut tehtävään 45 000 sotilasta ja poliisia. (*18 kuoli ammuskelussa Acapulcossa*, HS 8.6.2009)

Kirjoitetun tekstin lisäksi toimijoita tarkastellaan myös uutisten yhteydessä julkaistuissa valokuvissa. Tältä osin tarkastelu koskee vain Helsingin Sanomissa julkaistuja uutisia, sillä STT:n uutisten kuvitus voi vaihdella ne julkaisseesta välineestä riippuen. Kuvien tutkimisella on mahdollista selvittää, kuinka usein ja millaisissa uutisaiheissa naiset esiintyvät uutisen kuvituksessa. Tarkoitus ei ole tehdä kattavaa valokuva-analyysia, sillä se voisi olla jo kokonaan oman pro gradu -työn kokoinen aihe. Sen sijaan tavoitteena on tutkia lähinnä kvantitatiivisesti, kuinka moni kehitysmaita koskeva uutinen kuvitetaan ja mitä sukupuolta kuvassa esiintyvät henkilöt ovat.

6.4 Kvalitatiivinen analyysi

Aineiston koodauksen (eli määrällisen sisällönerittelyn) jälkeen tekstejä syväluodataan diskursiivisen ja semioottisen analyysin keinoin, jotta niistä voidaan havaita mahdollisesti kvantitatiivisen koodauksen ulkopuolelle jääneitä yksityiskohtia. Tämä tarkastelu on tarpeen, sillä koodauksessa ei pureuduta esimerkiksi yksittäisten lauseiden rakenteelliseen muotoiluun, jolla voi olla merkitystä tekstin tulkinnassa. Vaikka tämä tutkimus ei ole sanasta sanaan uskollinen diskursiiviselle tai semioottiselle analyysille, se hyödyntää tutkimusotteita kummastakin koulukunnasta. Tekstin merkityksiin keskittyvässä tarkastelussa sitä on nähdäkseni mahdotonta välttää. Diskurssitutkimus ja semioottinen analyysi ovat olennainen osa representaatiotutkimuksen perinnettä (ks. luku 3.2).

6.4.1 Semioottisen tutkimuksen juurilla

Semiotiikka tutkii, millaisilla tavoilla kieli luo tarkoituksia. Semiootikkojen mielestä kieli koostuu paitsi merkeistä, myös niiden luomista asiayhteyksistä. Tieteenala keskittyykin tutkimaan merkkien käyttötapoja, niiden merkityksellistämistä ja merkkijärjestelmiä. (Karvonen 2005b.)

Koulukunnan perustajahahmoina pidetään Charles S. Peirceä ja Ferdinand de Saussurea. Peircen semiotiikasta yksi tunnetuimpia teorioita on merkkien luokittelu ikoneihin, indekseihin ja symboleihin. Näistä ikoni on merkki, joka perustuu samankaltaisuuteen sen edustaman kohteen kanssa. Esimerkiksi valokuvista puhutaan usein ikoneina (vrt. luku 4.3). Indeksinen merkki on taas suhteessa kohteeseensa läheisyyden kautta. Esimerkiksi savu on yhteydessä tuleen ja on siten on tulta ilmaiseva indeksinen merkki.

Peircen symboli tarkoittaa merkkiä, jonka suhde kohteeseensa on puhtaasti sopimuksenvarainen. Esimerkiksi sana ”tuli” tarkoittaa tulta vain suomen kielessä, muissa kielissä tulta tarkoittavalle merkille on luotu oma symbolinsa. (Karvonen 2005b.) Kielenkäyttö perustuu siis paitsi fyysisille merkeille, myös yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti sovituille merkityssopimuksille.

Semiotiikan toinen voimahahmo Saussure vei ajatteluaan hieman Peircen teoriaa pidemmälle. Saussure käytti kielen varsinaisesta rakenteesta nimitystä merkitsijä ja sen käsitteellisestä sisällöstä nimitystä merkitty. (Hall 1997a, 6; Hall 1997c, 31.) Saussuren mielestä kieli ei koskaan tavoita todellisuutta sinällään, vaan pikemminkin tavan, jolla se ilmenee. Kieli havaitaan ja käsitetään ihmismielelle ominaisilla tavoilla. Kielellinen ajattelu on luonteeltaan yhteiskunnallista, sillä ihmiset syntyvät kieliyhteisön keskelle ja omaksuvat tuossa yhteisössä käytetyt erilaiset tavat viitata maailmaan. Kaiken merkityksen tuottamisen perustana on valinta tai oikeastaan valinnanvara: Mitä merkkejä tai elementtejä valitaan esityksessä läsnä olevaksi ja mitä siitä jätetään pois. (Karvonen 2005b.)

Karvonen (emt.) korostaa, että kaikilla kielenkäytössä tehdyillä valinnoilla voidaan viestiä jotakin, tuottaa merkityksiä. Tämä semiotiikkaan liittyvä ajattelu alkaa lähestyä jo tämän tutkimuksen lähtökohtia: Uutistekstien representaatiotutkimukselle keskeistä on tarkastella juuri sitä, mitkä merkit tekstissä ovat läsnä ja millä tavoin ne ovat läsnä. Entä millaisia miellelyhtymiä uutisissa esiintyvällä sanalla ”kehitysmaa” luodaan? Miten sukupuoleen viittaavia merkkejä käytetään?

6.4.2 Diskurssitutkimuksen jalanjäljillä

Diskurssien tutkimus on kiinnostunut vuorovaikutuksen merkityksestä kieleen ja tapoihin, joilla se ymmärretään. Koulukunnan isä Michel Foucault ymmärsi kielen sosiaalisesti ja historiallisesti rakentuneena järjestelmänä, jossa ymmärrys syntyy diskurssien eli kielenkäyttötapojen kautta. (Hall 1997c, 43-44.) Kieliasultaan samanlainen lause tai sana voidaan tulkita monin eri tavoin asiayhteydestä riippuen. Diskursseihin perustuvassa tutkimuksessa konteksti antaa lauseille oman merkityksensä: Kielen voi parhaiten ymmärtää niiden asiayhteyksien kautta, joissa se esiintyy. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Diskurssitutkimuksen yksi osa-alue diskurssianalyysi voidaan ymmärtää monella tavalla. Kuten Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (emt.) huomauttavat, se ei ole yhtenäinen ja vakiintunut tutkimusmenetelmä, vaan lähestymistapa, jossa on lukuisia eri traditioita ja painopisteitä. Tässä tutkimuksessa diskurssianalyysillä viitataan tutkimussuuntauk-

seen, joka tutkii tekstin ja puheen käyttöä. Tuolloin tutkimuksen kohteena ovat diskurssit, tekstit ja sanomat, ja se perustuu vuorovaikutukselliseen tulkintaan kielen käytöstä. Siten kehitysmääuutisiä tarkastellaan etenkin uutiskieleen liittyvien kontekstien ja merkitysten tuottamisen tapojen kautta.

Diskurssianalyysistä luettaessa törmää usein hollantilaisen lingvistin Teun A. van Dijkin teoriaan, joka perustuu diskurssin käsittämiseen kommunikatiiviseksi tilanteeksi tai aktiksi. Diskurssi ei siis rajoitu vain kielelliseksi muodoksi, vaan puhe itsessään käsitellään vuorovaikutukseksi. (Van Dijk 1993, 252; Hall 1997c, 142.) Tässä tutkielmassa pääpaino ei ole tekstien vuorovaikutuksen tarkastelussa. Tekstejä tarkastellaan sisällöllisesti, autonomisina kulttuurituotteina. Tutkimukseen voisi liittää toki vuorovaikutuksellista analyysiä, mutta tässä tapauksessa se menee hieman ohi varsinaisesta tutkimuskysymyksestä.

Van Dijkin ajattelusta on poimittavissa kuitenkin eräs yksityiskohta, joka eroaa perinteisestä kielen tutkimuksesta ja antaa eväitä myös tämän tutkimuksen lähtökohdille. Van Dijkin otteessa tutkimus ei nimittäin perustu vain yksittäisiin lauseisiin tai puheakteihin, vaan niitä tarkastellaan sarjoina ja erityisesti niiden yli menevinä laajoina semanttisina kokonaisuuksina (Van Dijk 1993, 270-274; Hall 1997c, 142).

Tarkasteltaessa kehitysmaiden naisten representaatioita ulkomaanuutisissa analyysi on nähdäkseni ulotettava nimenomaan yksittäisiä lauseita tai kokonaisia lehtitekstejä laajemmalle. Tekstien puhetapoja on verrattava toisiinsa, niistä on etsittävä yhtenäisyyksiä ja eroavaisuuksia. Vain tällaisella laajamittaisella vertailevalla tutkimuksella voidaan erottaa, miten representaatiot uutisteksteissä yleensä rakentuvat ja millaisina ne näyttävät. On tärkeää huomioida, että diskurssit ovat aina tutkijan tekemiä tulkintoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a).

Uutistekstin representointien analyysissä selvitetään, millaisia valintoja siinä on tehty: Mitä tekstiin sisältyy ja mitä on jätetty pois, mikä on ilmaistu suoraan ja mikä epäsuorasti sekä mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia (Fairclough 1997, 136). Tässä tutkimuksessa diskurssianalyysin perinne on paikoin kenties näkymättömissä, mutta se toimii apuvälineenä tekstien tarkastelussa tyypittelyä varten. Analyysin pohjana käytetään Faircloughin määrittelemiä tekstin diskursiivisia analyysitapoja. Fairclough erot-

taa tekstien tarkastelussa kolme tutkimuksellista tasoa¹⁰, joihin tutkimusaineiston kvalitatiivinen analyysi pohjautuu:

Läsnäolo ja poissaolo teksteissä. Mitä tekstissä lukee ja mitä sieltä puuttuu? Läsnäolossa on eroteltavissa myös erilaisia näkyvyyden asteita. Asioiden tiedollinen arvo voidaan tekstissä häivyttää toissijaiseksi tai nostaa ensisijaiseksi. Lehtitekstissä se tarkoittaa käytännössä esimerkiksi eri haastateltavien saamaa näkyvyyttä. Yleensä uutisessa on eroteltavissa yksi tai kaksi pääasiallista lähdettä, jotka saavat eniten ääntään kuuluviin jutussa. Lisäksi uutisessa voi olla muutama toissijainen lähde, joilta on poimittu tekstiin kenties vain yksi kommentti tai mielipide.

Representaatiot lauseissa. Millaisia kielellisiä valintoja yksittäisissä lauseissa on tehty? Representaatioon kuuluu aina valintoja siitä, mihin kategoriaan esitettävä asia sijoitetaan. Onko kyseessä teko vai tapahtuma, tekijä vai kohde, osallistuja vai kokija? Lauseiden muotoiluun ja asioiden esittämistapoihin kohdistuva tarkastelu on yhtä olennaista kuin toimijoiden läsnäolon tai poissaolon selvittäminen. Toimijoiden esittäminen osallistujina tai vastakkaisesti kokijoina kertoo, kuinka aktiivisina tai passiivisina toimijat esitetään. Tässä tutkimuksessa olennaista on tarkastella esimerkiksi sitä, saavatko kehitysmaauutisten naiset miehiä useammin passiivisen roolin.

Lauseiden yhdistely ja jaksottelu. Kuinka lauseita on yhdistetty lauserakennelmiksi ja miten niiden välinen yhtenäisyys syntyy? Esimerkiksi puheen käsittelyssä voidaan erottaa kolme tapaa: puheen suora lainaus, tiivistelmä ja muotoilu. Näistä tiivistelmässä annetaan yhteenveto sanotun olennaisista kohdista, kun taas muotoilussa tekstiä tulkitaan pidemmälle. Lauseiden välinen yhtenäisyys ei ole tekstissä objektiivisesti, vaan kyse on asiasta, joka vaatii tulkintaa. Tekstit rakentuvat tavalla, joka johtaa lukijan tulkintaa tiettyyn suuntaan – varmaa ei kuitenkaan ole, että hän tulkitsee tekstin toivotulla tavalla.

Faircloughin (1997, 28) mielestä tiedotusvälineiden kieltä on aina analysoitava diskursseina ja analyysin tulee olla diskurssianalyysia. Fairclough perustelee näkemystään sillä, että diskurssianalyysillä voidaan yhdistää tiedotusvälineiden ymmärtäminen sekä yh-

¹⁰ Ks. Fairclough 1997, 137-143, 155, 160.

teiskunnallinen ja kulttuurinen tutkimus. Hänen mukaansa tehokas joukkoviestinnän tutkimus ei voi perustua sosiaalisesta kontekstista erotetulle kielianalyysille.

Tässä tutkielmassa analyysin ja tulkinnan kohteena ovat mediatekstit. Pidän siksi lähes tulkoon mahdollisena, että tutkimusotteen voisi irrottaa täysin diskurssien eli kielenkäyttötapojen tutkimisen perinteestä. Se ei olisi edes mielekästä, sillä ajatus kielestä diskurssijärjestelmänä tarjoaa hyviä työkaluja uutistekstien pureskeluun. Tämä tutkimus ei kuitenkaan ole diskurssianalyysia. Rohkenen siis olla eri mieltä Faircloughin kanssa siitä, että mediatekstien tutkimuksen on perustuttava diskurssianalyysiin. Kuten Fairclough (emt., 27) itsekin toteaa:

”Kielen analysoiminen on todellakin muutamien tekstipätkien yksityiskohtaista erittelyä, mutta kielianalyysi onkin vain yksi tutkimustapa monien joukossa. Joukkoviestinnän tutkimuksessa on sovellettava rinta rinnan ja toisiaan täydentävänä erilaisia lähestymistapoja, joista joidenkin avulla voidaan ottaa haltuun suuret määrät tiedotusvälineiden tarjontaa (esimerkiksi jotkut sisällönanalyysin muodot tai kulttuurintutkimukselliset ja sosiologiset lähestymistavat).”

6.4.3 Tyypittely

Representaatiotutkimuksessa diskursiivinen ja semioottinen analyysi auttavat löytämään uutisteksteissä toistuvia yksityiskohtia. Näitä toistuvuuksia on luontevin esitellä ja jäsentää tyypittelemällä. Tyypittely on kvalitatiivisen analyysin perusmenetelmä, jossa tutkittavasta aineistosta kiteytetään toistuvia ja sille tyypillisiä ominaisuuksia. Yhteisistä ominaisuuksista kiteytetään eräänlainen yleistys, tyyppiesimerkki. Tyyppien kuvaamisessa käytetään apuna aineistosta eli tässä tapauksessa uutisteksteistä poimittuja sitaatteja. Tyypittely voidaan rakentaa esimerkiksi aineiston koodaamisen, kvantifioinnin ja/tai teemoittelun avulla (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c). Tässä tutkimuksessa tyypit rakennetaan koodauksesta ja kvalitatiivisesta analyysistä saatujen tulosten pohjalta.

Tutkija voi jäsentää aineiston toistuvuuksia kahdella eri tavalla. Näistä ensimmäinen perustuu synnynnäisiin tyypeihin. Tuolloin jaottelun tyypit muodostuvat luonnostaan jo itse aineistossa esimerkiksi tutkimukseen haastateltavien puheessa. Analyysin kautta

rakennetut tyypit syntyvät nimensä mukaisesti tutkijan analyysi- ja erittelyprosessin kautta. Tässä jäsennystavassa aineistosta paljastetaan siinä esiintyviä kaavamaisuuksia, teemoja ja kategorioita. Menetelmän vaarana on, että tutkija alkaa manipuloida aineistoon pakottamalla sen osia väkisin tiettyjen kategorioiden alle, vaikka ne eivät sinne sopisikaan. (Marshall & Rossman 1995, 114-115.)

Tyypit esitetään tavallisesti matriisitaulukon muodossa (taulukko 5). Tässä kuvitteellisessa esimerkissä sanomalehtiaineistoista erotellut toimijatyyppit on luokiteltu kahden eri muuttujan perusteella. Kummassakin muuttujassa on lisäksi kaksi eri luokitteluvaihtoehtoa.

Taulukko 5. Matriisitaulukko

		IKÄ (muuttuja 1)	
		15-45-vuotiaat	46-70-vuotiaat
SUKUPUOLI (muuttuja 2)	Työelämän toimijat		
	<i>Mies</i>	Duunari	Esimies
	<i>Nainen</i>	Töissä käyvä perheenäiti	Työmyyrä

Tässä tapauksessa tarkoituksena on ollut muodostaa tyyppejä sanomalehti uutisissa esiintyvistä työelämän toimijoista. Esimerkissä toimijat on luokiteltu yksinkertaisesti iän (muuttuja 1) ja sukupuolen (muuttuja 2) perusteella. Luokitteluvaihtoehtoina ovat iässä 15-45-vuotiaat ja 46-70-vuotiaat, sukupuolella mies ja nainen. Näiden luokitteluvaihtoehtojen perusteella aineistosta on erotettu neljä erilaista toimijatyyppiä, jotka on nimetty havainnollistavan tyyppinimen perusteella: duunari, esimies, töissä käyvä perheenäiti ja työmyyrä. Esimerkki on siis täysin kuvitteellinen ja siksi yksinkertaistettu, mutta se havainnollistaa tyyppien muodostumista aineistosta poimitun tiedon perusteella.

Tässä tutkimuksessa käytetään vastaavaa matriisitaulukkoa, jonka muuttujat ja luokitteluvaihtoehdot on luotu Helsingin Sanomien ja STT:n aineistosta esiintyvistä kehitysmaiden naisista. Matriisitaulukko esitetään tutkimuksen tuloksia esittelevässä luvussa 7.

6.5 Tutkimuksen reliabiliteetti

Tutkimuksen ensimmäisessä, kvantitatiivisessa osassa tutkimusmuuttujien välisiä suhteita etsitään tilastollisten, kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien avulla. Muuttujien yhteyttä toisiinsa selvitetään ristiintaulukoimalla niitä toisiinsa tutkimusasetelman pohjalta. Ristiintaulukoinnilla pyritään osaltaan parantamaan tutkimuksen reliabiliteettia osoittamalla muuttujien keskinäisiä yhteyksiä.

Tutkimuksen toisessa osassa tutkimusote on kvalitatiivinen. Tämän osalta tutkimusote poikkeaa Berelsonin määrittelemästä puhtaasti ”objektiivisesta” sisällönerittelystä, jossa tekstejä vain luokitellaan ja lasketaan (Berelson 1952, 17). Tutkimus sisältää toki myös näitä elementtejä, mutta valtaosa tutkimuksesta perustuu sisällön merkitysten tulkintaan, joka ei voi olla täysin objektiivista ja tutkijasta riippumatonta. Tämä asettaa lisää haasteita tutkimuksen reliabiliteetin takaamiseksi.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija tekee aineistosta subjektiivisia tulkintoja. Kvalitatiivisen aineiston analyysi on siksi moniselitteisempää kuin kvantitatiivisen, sillä siihen kytkeytyy enemmän tulkintaongelmia. (Mäkelä 1990, 45.) Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden mittareita ovat määritelleet muun muassa Mäkelä (emt.) sekä Marshall & Rossman (1995). Arviointiperusteet pätevät lähinnä tutkimuksiin, joissa aineisto on tarkkaan rajattu ja sitä käsitellään autonomisena kulttuurituotteena. Siten ne soveltuvat myös tämän työn reliabiliteetin tarkasteluun.

Aineiston merkittävyys ja uskottavuus. Kuten Mäkelä (1990, 47-48) huomauttaa, aineiston merkittävyydelle ei ole helppo asettaa ennakkokriteerejä. Tutkijan on kuitenkin määriteltävä aineiston yhteiskunnallinen ja kulttuurinen paikka ja siihen liittyvät tuotantoehdot. Mediaa tutkittaessa on huomioitava lisäksi sen tuotanto- ja markkinointikoneisto ja tutkijan vaikutus aineiston luonteeseen. Marshallin & Rossmanin (1995, 143) mukaan aineisto tulee lisäksi tunnistaa ja kuvailla täsmällisesti.

Tämän tutkimuksen aineistona ovat STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaanuutiset. Näiden kahden mediatalon toiminta ja merkittävyys uutistuottajina kuvailtiin aiemmin

tässä luvussa. Tarkemmin mediatalojen tuotantoehtojen sekä tuotanto- ja markkinointikoneiston vaikutuksia uutistyyöhön pohditaan tämän tutkielman luvussa 8.

Aineiston riittävyys. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston riittävyyden määrittely on hankalampaa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Mäkelä 1990, 48-49). Tämä johtuu siitä, että kvalitatiivinen analyysi on vaivalloisempaa ja se tuottaa enemmän tekstiä aineistoa kohden. Tässä tutkimuksessa aineistoon päätyi yhteensä 609 uutista, joita analysoidaan sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Kvalitatiivisen analyysin vaiheessa aineistoa on oltava riittävästi, jotta siitä on nostettavissa yleistettävissä olevia tyyppiesimerkkejä. Tässä tapauksessa 609 uutista sisältänyt aineisto osoittautui varsin kattavaksi luotettavien tyyppiesimerkkien luomiseksi. Naistyyppit on esitetty luvussa 7.2.

Aineiston kattavuus tarkoittaa Marshallin & Rossmanin (1995, 145) sekä Mäkelän (1990, 49-50) mukaan sitä, että tutkija ei perusta havaintojaan satunnaisiin poimintoihin. Tässä työssä kattavuus on pyritty varmistamaan valitsemalla aineisto systemaattisesti yhden kuukauden ajanjaksolta siten, että kvantitatiiviseen analyysiin tulevat mukaan kaikki kehitysmaauutiset. Kvalitatiivisessa analyysissä mukaan otetaan vastaavasti kaikki aineistossa esiintyvät kehitysmaauutiset, joissa vähintään yhtenä toimijana on nainen. Kummassakaan tutkimusvaiheessa havaintojen tekeminen ei perustu sattumanvaraisuuteen, vaan systemaattiseen etenemiseen.

Analyysin arvioitavuus tarkoittaa, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä ja hänellä on edellytykset joko hyväksyä ne tai olla eri mieltä. *Toistettavuudella* Marshall & Rossman sekä Mäkelä puolestaan viittaavat siihen, että tutkimuksen tulokset pystyy tarvittaessa vahvistamaan toisella tutkijalla. Luokittelu- ja tulkintasäännöt tulee esittää niin yksiselitteisesti, että toinen tutkija päätyy niitä soveltamalla samoihin tuloksiin. (Marshall & Rossman 1995, 143; Mäkelä 1990, 51-53.)

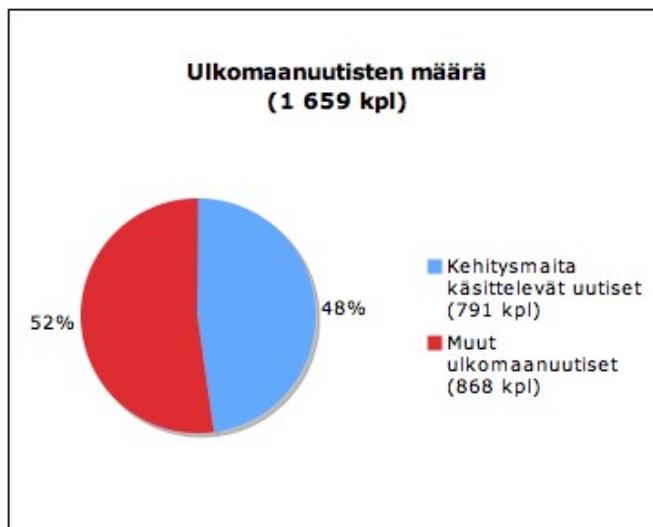
Toistettavuuden takaaminen on tämän työn reliabiliteetin kannalta ongelmallisin kohta. Kuten luvussa 6.3 todettiin, sisällönerrittelyssä käytetyn koodausrunгон aihealuekat eivät ole selvärajaisia. Siten on mahdollista, että toinen tutkija päätyisi lokeroimaan uutiset eri aihealuekkaan kuin tässä tutkimuksessa. Näkisin kuitenkin, että näiden tapausten määrä on aineiston kokoon suhteutettuna melko pieni eikä niillä siten ole suurta merkitystä lopullisiin tutkimustuloksiin.

7 NAISTEN REPRESENTAATIO KEHITYSMAAJOURNALISMISSA

Tämä luku esittelee kvantitatiivisessa ja kvalitatiivisessa analyysissä saatuja tutkimusten tuloksia. Ensimmäiseksi lienee syytä luoda yleisluontoinen katsaus siihen, kuinka suuri tutkittavasta aineistosta muodostui.

Tutkimusperiodin aikana tutkimuksen kohteet eli STT ja Helsingin Sanomat julkaisivat kaikkiaan 1659 ulkomaanuutista, joista 791 käsitteli kehitysmaita (ks. Kuvio 1). Käytännössä siis lähes joka toinen ulkomaanuutinen käsitteli kehitysmaita tavalla tai toisella.

Kuvio 1. Kehitysmuutisten määrä

Vuonna 1995 tehdyssä tutkimuksessa lähes kaksi kolmasosaa ulkomaanuutisista kertoi Suomen ulkopuolisesta Euroopasta, jonka jälkeen yleisimmät maanosat olivat Pohjois-Amerikka ja Aasia. Kehitysmaiden osuus uutisissa oli vain noin kuudesosa. (Pietiläinen 1998b, 87.) Tässä tutkimuksessa kehitysmaiden osuus kaikista ulkomaanuutisista osoitautui ennakoitua suuremmaksi. Tulosta selittää osaltaan STT:n laaja uutistuotanto. On syytä muistaa, että kaikki STT:n kirjoittama aineisto ei välttämättä päädy lehtiin. Siten lehdissä julkaistujen kehitysmuutisten todellinen määrä voi olla näitä lukuja pienempi.

7.1. Kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset

Kuten luvussa 6.1 todettiin, määrälliseen sisällönerittelyyn otettiin STT:n aineistosta mukaan vain yksi kutakin uutisaihetta käsittelevä versio. Siten määrälliseen sisällönerittelyyn päätyi 374 STT:n julkaisemaa kehitysmaauutista. Kun tähän lisätään Helsingin Sanomien kehitysmaauutisten määrä (235), määrälliseen sisällönerittelyyn päätyi kaikkiaan 609 kehitysmaauutista.

Tässä luvussa esitetään kvantitatiivisen tutkimusmetodin eli määrällisen sisällönerittelyn kautta saatuja tutkimustuloksia. Taustamuuttujien (kuten juttutyypin, kirjoittajien ja uutisen koon) koodauksesta esitetään lyhyesti keskeisimmät tulokset. Tämän jälkeen pääpaino on erityisesti tutkimukselle keskeisten osa-alueiden analyysissä, kuten toimijoiden ja heidän puhetapojensa erittelyssä.

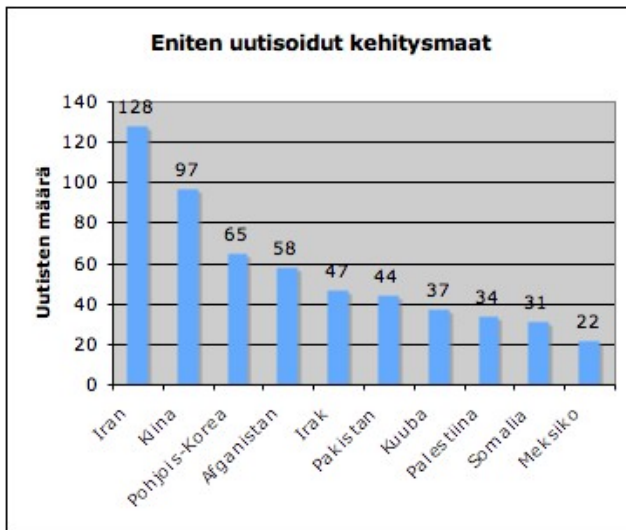
7.1.1 Kehitysmaat

Kehitysmaiden runsaasta lukumäärästä huolimatta aineistossa esiintyi lopulta vain osa OECD-listan 144 valtiosta. Aineistoon päätyneissä 609 kehitysmaauutisessa käsiteltiin 88 eri kehitysmaata, eli lähes kahta kolmesta OECD-listan valtiosta. Kaikkiaan nämä kehitysmaat esiintyivät uutisissa 945 kertaa (ks. Liite 4). Lukeman suuruutta selittää se, että osa uutisista käsiteli useampaa kuin yhtä kehitysmaata ja tuolloin koodauksessa merkittiin kaikki uutisessa mainitut valtiot.

Maajakauma vaikuttaa ensisilmäyksellä monipuoliselta, mutta todellisuudessa uutisointi keskittyi muutamiin valtioihin. Tämä on havaittavissa myös kuvioista 2, jossa esitetään kymmenen tiheimmin uutisoitua kehitysmaata tutkimusperiodin ajalta.

Kuten kuvioista 2 ilmenee, etenkin kaksi eniten uutisoitua kehitysmaata erottuvat uutisten lukumäärällä mitattuna selvästi muista valtioista. Kymmenen kärkeen ylsi jo reilulla parillakymmenellä uutismaininnalla. Muista kehitysmaista julkaistiin 1-12 uutista. Huomionarvoista on, että uutisiin yltäneistä 88 valtiosta lähes puolet esiintyi niissä vain 1-3 kertaa, ja jopa yksi neljästä valtiosta yhden ainoan kerran (vrt. Liite 4).

Kuvio 2. Eniten uutisoidut kehitysmaat. Lähde: Liite 4.

Neljän kärki (Iran, Kiina, Pohjois-Korea ja Afganistan) oli sama sekä STT:n että Helsingin Sanomien aineistossa. Tämän jälkeen valtioiden keskinäisessä järjestyksessä oli pieniä eroja, mutta samat valtiot olivat yhtä lailla kymmenen eniten uutisoidun kehitysmaan joukossa.

Iranin uutisointitiheyttä selittää ensinnäkin valtion ydinaseohjelma, jota spekuloidiin useissa maata koskevissa uutisissa. Lopullisesti Iranin nostivat uutiskärkeen maan kesäkuuiset presidentinvaalit, joita seuranneet levottomuudet ylsivät ulkomaanuutisten pääuutiseksi useina päivinä. Uutisaiheisiin pureudutaan tarkemmin hieman myöhemmin tässä luvussa.

Tuloksista ilmenee, että kehitysmaauutiset käsittelevät useimmiten Lähi-idän ja Aasian valtioita. Afrikan ja Etelä-Amerikan maat ylsivät uutisiin huomattavasti harvemmin – tosin Egypti jäi vertailussa niukasti kymmenen eniten uutisoidun maan ulkopuolelle. Aineiston joukossa oli myös uutisia, jotka käsittelevät kehitysmaita tai tiettyjä alueita yleisellä tasolla. Tuolloin tietoon koodattiin paitsi uutisessa mahdollisesti mainittu kehitysmaa, myös sen käsittelemä alue. Tällaisia uutisia oli kaikkiaan 62 (ks. Liite 4). Tulos antaa viitteitä siitä, että uutisia kirjoitetaan harvemmin aiheista, jotka koskettavat kehitysmaita yleisesti. Sen sijaan uutiset kertovat yksilöllisemmin tiettyjen valtioiden tilanteesta.

7.1.2 Juttutyypit

Kaikkiaan 609 kehitysmaajutusta selvä enemmistö (82,4 %) oli juttutyypiltään uutisia (ks. Taulukko 6.). Muista juttulajeista faktalaatikoiden osuus oli reilu viisi prosenttia ja reportaasien/henkilöhaastattelujen osuus vajaa viisi prosenttia. Uutisten suuri osuus oli etukäteen arvattavissa, sillä STT:n tuotanto keskittyy pääasiallisesti uutisiin ja suurin osa myös Helsingin Sanomien ulkomaanosastolla julkaistavasta aineistosta on ”puhdasta” uutisaineistoa.

Taulukko 6. Juttutyypit

Juttutyyppi	Lkm	%
Uutinen	502	82,4
Faktalaatikko/tietokulma	32	5,3
Reportaasi tai henkilöhaastattelu	30	4,9
Taustajuttu	12	1,9
Poiminta	10	1,6
Sanottua	6	0,9
Näkökulma/kommentti	4	0,7
Uutisanalyysi	3	0,5
Maailman ihmisiä	3	0,5
Viikon puhutut ja vaietut	3	0,5
Viikon tapahtuma	1	0,2
Silminnäkijä	1	0,2
Maailman merkit	1	0,2
Pallon liikkeet	1	0,2
Yhteensä	609	100,00

Mielenkiintoista on, että kehitysmaita koskeva aihe päättyi tutkimusperiodin aikana joka ilmestymiskerralla Helsingin Sanomien erityispalstoille *Viikon puhutut ja vaietut* tai *Viikon tapahtuma*. Kyseisille, lauantaicin julkaistaville palstoille kootaan kertaus kyseisen viikon uutisista¹¹. Usein palstalle päättyy uutisarvoltaan merkittävimpiä tai muulla tavoin huomiota herättäviä uutisia.

Kehitysmaita käsitteleviä näkökulmia julkaistiin samaten keskimäärin yksi viikossa. Muita kommentoivia juttutyyppejä julkaistiin tutkimusperiodin aikana yhdestä kolmeen.

¹¹ Tavallisesti *Viikon puhutut ja vaietut* sekä *Viikon tapahtuma* julkaistaan joka lauantai eli neljä kertaa kuukaudessa. Kesäkuussa 2009 ne julkaistiin poikkeuksellisesti vain kolme kertaa, sillä juhannusviikonloppuna lehti ei ilmestynyt.

Taustajuttuja, poimintoja ja sanottua-palstoja, joita Helsingin Sanomat julkaisee yleensä pää- tai kakkosuutisten yhteydessä, esiintyi aineistossa yhteensä 28 kertaa.

Lukumäärät ovat kohtuullisia ottaen huomioon, että näitä juttutyyppäjä ei julkaista ulkomaanosastolla läheskään niin tiuhaan kuin uutisia. Tulosten perusteella kehitysmaaiheet saavat näkyvyyttä pääasiallisesti uutisteksteissä, mutta Helsingin Sanomissa maat esiintyvät monipuolisesti myös muissa juttutyypeissä.

7.1.3 Kirjoittajat

Uutisten taustamuuttujien kartoituksessa kiinnitettiin huomiota myös uutisten kirjoittajiin, etenkin suomalaisten toimittajien osuuteen verrattuna ulkomaisiin uutistoimistoihin. Kirjoittajajaottelusta (ks. Taulukko 7) ilmenee, että varsin merkittävä enemmistö – jopa 75 prosenttia – STT:n ja Helsingin Sanomien ulkomaan uutisista perustui kansainvälisiltä uutistoimistoilta saatuun ja suomeksi käännettyyn materiaaliin.

Taulukko 7. Kirjoittajat

Kirjoittaja	Lkm	%
Suomalainen toimittaja	148	24
Enintään 2 uutistoimistoa	267	44
Vähintään 3 uutistoimistoa	188	31
Kirjoittajaa ei mainittu	6	1
Yhteensä	609	100

Vastaavasti vain joka neljäs uutisista oli merkitty suomalaisen toimittajan tai suomalais-toimituksen (tekijätunnus STT tai HS) kirjoittamaksi. Helsingin Sanomien aineistossa oli lisäksi kuusi faktalaatikkoa, joihin kirjoittajaa ei oltu erikseen merkitty.

Suurin osa suomalaisten toimittajien kirjoittamista jutuista oli pää- tai kakkosuutisia. Siitä huolimatta ulkomaisilta uutistoimistoilta käännettyjen uutisten osuus oli kaikissa juttupituuksissa suurempi kuin suomalaisten toimittajien kirjoittamien uutisten osuus. Tulos korostaa ulkomaisten uutistoimistojen roolia kehitysmaauutisten sisällössä ja näkökulmavalinnoissa. Luvussa 8 pohditaan tarkemmin, mitä vaikutuksia uutistoimistojen suurella osuudella on uutisten sisältöön.

7.1.4 Uutisten aiheet ja koko

Kehitysmaautisten käsittelemissä aiheissa korostuivat erityisesti kansainvälinen politiikka, kehitysmaiden sisäiset konfliktit ja kehitysmaiden sisäpolitiikka, jotka yhdessä kattoivat yli puolet (58 %) juttuaiheista (ks. Taulukko 8).

Taulukko 8. Uutisten aihejakauma

Kansainvälinen politiikka	163
Kohdemaan sisäinen konflikti	118
Kohdemaan sisäpolitiikka	74
Rikos, oikeus	50
Kansainvälinen konflikti	39
Onnettomuudet, luonnonkatastrofit, luonnonolosuhteet	28
Kansainvälinen talous ja kauppa	23
Ihmisoikeudet, sensuuri	22
Koulutus, sosiaali- ja terveysasiat	19
Ympäristö, ilmasto, energia	15
Media, teknologia	15
Pakolaisuus, nälänhätä	14
Kohdemaan talous	9
Suomen ja kohdemaan suhteet	6
Muut aiheet	5
Rauhan turvaaminen	2
Liikunta ja urheilu	2
Uskonto, uskonnolliset aiheet	2
Sukupuoli, sukupuolten välinen tasa-arvo	2
Kulttuuri, taide, tiede	1
Yhteensä	609

Aineistossa korostuivat negatiiviset, kriisi- ja sotajournalismiin keskittyneet uutisaiheet. Siltä osin tulokset johtavat samoihin johtopäätöksiin kuin aiemmassa kehitysmaajournalismin tutkimuksessa (ks. luku 5.3). Uutisissa käsiteltiin kansainvälisiä ja kehitysmaiden sisäisiä konflikteja sekä erilaisia onnettomuuksia ja luonnonkatastrofeja yhteensä 185 uutisessa, jolloin kriisiuutisoinnin kokonaismäärä nousee suuremmaksi kuin kansainvälistä politiikkaa koskenut uutisointi. Negatiivisuutta ilmeni toki myös muihin aihekategorioihin koodatuissa uutisissa. Johtopäätösten tekeminen niiden yleisyydestä olisi kuitenkin harhaanjohtavaa, sillä aineiston sisällönerittelyssä ei tarkasteltu systemaattisesti uutisaiheiden positiivista tai negatiivista virittyneisyyttä.

Kärkeen yltäneiden aiheiden uutisointitiheyttä nosti erityisesti se, että uutisissa useimmiten esiintyvistä kehitysmaista kuten Iranista, Kiinasta ja Pohjois-Koreasta (ks. myös kuvio 2) kirjoitettiin ahkerasti jatkojuttuja. Iranin kohdalla jatkojuttuihin kirvoittivat etenkin maassa käydyt presidentinvaalit ja niitä seuranneet levottomuudet: *Iranin uudistusmieliset toivovat Ahmadinejadin kaatuvan vaaleissa* (HS 12.6.2009); *Ahmadinejadin uudelleenvalinta nostatti Iranissa väkivaltaisia mielenosoituksia* (HS 14.6.2009); *Iranin oppositio valitti vaalituloksesta* (STT 14.6.2009); *Iranin mielenosoitukset vaativat ensimmäisen kuolonuhrinsa* (HS 15.6.2009); *Iran kielsi uutisoinnin rajusti kahakoivassa Teheranissa* (STT 16.6.2009). Vaalilevottomuuksien ohella tutkimusperiodin aikana uutisoinnissa käsiteltiin taajaan myös Iranin ydinaseohjelmaa (*IAEA ei saanut selvyyttä Iranin ydinohjelmasta*, STT 5.6.2009; *Iranista tuli 30 vuodessa kiistelty alueellinen suurvalta*, HS 15.6.2009).

Kiina-uutisointia lisäsi tutkimusperiodille osunut Tiananmenin vuosipäivä¹², joka kirvoitti toimitukset pohtimaan muun muassa Kiinan ihmisoikeustilannetta (*Kiina varautui koviin otteisiin Tiananmenin vuosipäivänä*, HS 4.6.2009; *Kiina vangitsi tunnetun toisinajattelijan*, STT 24.6.2009) ja entisten kansalaisaktivistien kuulumisia (*Moni Tiananmenin demokratia-aktivisti hyppäsi liike-elämään*, STT 3.6.2009). Tämän teeman ohella Kiina kirvoitti toimittajia moniin maan poliittista tilannetta avaaviin uutisiin.

Pohjois-Korea puolestaan pelasi maailmanpolitiikkaa korkein panoksin pidättämällä ja tuomitsemalla pakkotyöhön kaksi amerikkalaistoimittajaa, mikä luonnollisesti nousi uutisotsikoihin myös Suomessa: *Pohjois-Korea rankaisi ankarasti kahta amerikkalaistoimittajaa* (HS 9.6.2009). Kun tähän lisätään vielä Pohjois-Korean murroksessa ollut johtajatilanne (*Nuorin poika nousemassa P-Korean Kimin seuraajaksi*, STT 2.6.2009), ei ole yllättävää, että valtio ylsi uutisointitiheydessä kolmen kärkeen.

Esimerkeistä on havaittavissa, että näitä maita koskevat jatkojutut vaikuttivat osaltaan siihen, että tietyt uutisaiheet (kuten konfliktit ja sisäpolitiikka) saavuttivat niin paljon palstatilaa. Siten eniten uutisoitujen kehitysmaiden ja niitä useimmin käsittelevien uutisaiheiden välinen suhde kulkee käsi kädessä.

¹² Tiananmenin vuosipäivällä viitataan Kiinan vuoden 1989 opiskelijamielenosoituksiin. Kiinan kommunistihallintoa vastustaneet protestit tukahdutettiin väkivaltaisesti Tiananmenin aukion eli ns. Taivaallisen rauhan aukion 4. kesäkuuta 1989.

Kansainvälistä politiikkaa koskevissa aiheissa puolestaan korostui kehitysmaiden ulkopuolisten valtioiden eli ”lännen” näkökulma. Tältä osin uutisoinnissa oli havaittavissa ”me vastaan ne” –henkistä asettelua, jonka yleisyyttä voi Kuneliuksen (1998, 169-170) tapaan perustella sen funktiolla identiteetin rakentajana. Joukkoviestimet kertovat, keitä me olemme ja keitä me emme ole. Siksi kehitysmaauutiset tietoisesti rakentavat eroa ”meidän” ja ”niiden” välille.

Tämä ajatusmalli tuntui ohjaavan osittain myös muita aiheita käsittelevää kehitysmaauutisointia, sillä lännen näkemys nostettiin esiin esimerkiksi kehitysmaiden konflikteja tai sisäpolitiikkaa koskevissa aiheissa. Länsipainotteisuus on havaittavissa muun muassa seuraavista uutisotsikoista: *Sarkozy ja Iranin edustaja keskustelevat Iranin ydinohjelmasta* (STT 2.6.2009), *Clinton ryöpytti Kiinaa Tiananmenista* (STT 3.6.2009), *Obama aloitti suhteiden lämmityksen muslimimaailmaan Saudi-Arabiassa* (HS 4.6.2009), *USA laittamassa Pohjois-Korean takaisin terrorismilistalle* (HS 8.6.2009), *Jekaterinburgin huippukokouksissa tapaavat EU:n ja USA:n haastajat* (HS 16.6.2009).

Tiettyjen uutisaiheiden toistuvuus tarkoitti myös sitä, että monet muut uutisaiheet jäivät aineistossa hyvin vähälle huomiolle. Esimerkiksi sukupuolten välistä tasa-arvoa, kulttuuria, uskontoa, rauhan turvaamista sekä liikuntaa ja urheilua koskevia uutisia julkaistiin tutkimusperiodin aikana vain yksi tai kaksi kutakin.

Suomen ja kehitysmaiden väliset suhteet olivat vain kuuden uutisen aiheena. Tulos on yllättävä, sillä esimerkiksi Räsänen (1999) tutkimassa aineistossa Suomi mainittiin jopa 69 prosentissa kehitysmaauutisista. Räsänen arveli tuloksen johtuvan siitä, että eksoottiseen ympäristöön sijoittuviin uutisiin oli ”ilmeisesti pakko saada viittauksia koti-Suomeen”. (emt., 52.) Räsänen saamien tulosten tulkinnassa tulee tosin huomioida, että hän tutki Suomen ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston matka-apurahoja saaneiden toimittajien artikkeleita. Siten rahoituskuviot ovat voineet vaikuttaa toimittajien näkökulmavalintoihin. Lisäksi kaikki juttujen kirjoittajat olivat suomalaisia.

Räsänen saamat tulokset eivät kuitenkaan ole ainoita lajissaan, sillä myös Uskali (2007, 17-18) on todennut, että ulkomaan uutisissa toistuvat usein Suomi-kytkenät (ks. myös luku 2.2). Kotimaan korostaminen kehitysmaa-aiheissa ei siis näyttäisi olevan tämän

päivän uutisoinnissa samanlainen selviö kuin vielä vuosisadan vaihteessa. Tulokseen vaikuttaa tosin epäilemättä myös se, että suuri osa tähän tutkimukseen päätyneen aineiston uutisista oli ulkomaisten uutistoimistojen käsialaa. Useiden valtioiden uutistarpeisiin toimitettavassa aineistossa Suomi-kytkennöille ei luonnollisesti ole sijaa.

Aihejakauman ohella sisällönerittelyssä tarkasteltiin myös kehitysmaauutisten kokoa. Erittelyn perusteella kehitysmaita käsittelevät uutiset ovat kooltaan pääasiallisesti pikku-uutisia (ks. Taulukko 9). Pienten uutisten osuus kehitysmaauutisista on itse asiassa varsin merkittävä: Useampi kuin kaksi kolmesta uutisesta oli kooltaan noin 1 000 merkkiä, kun taas kehitysmaa-aiheisia pääuutisia oli harvempi kuin joka kymmenes.

Taulukko 9. Uutisen koko. Lähde: Liite 3.

Uutisen koko	Lkm	%
Pääuutinen	56	9
Kakkosuutinen	111	18
Pikku-uutinen	435	72
Muu pituus	7	1
Yhteensä	609	100

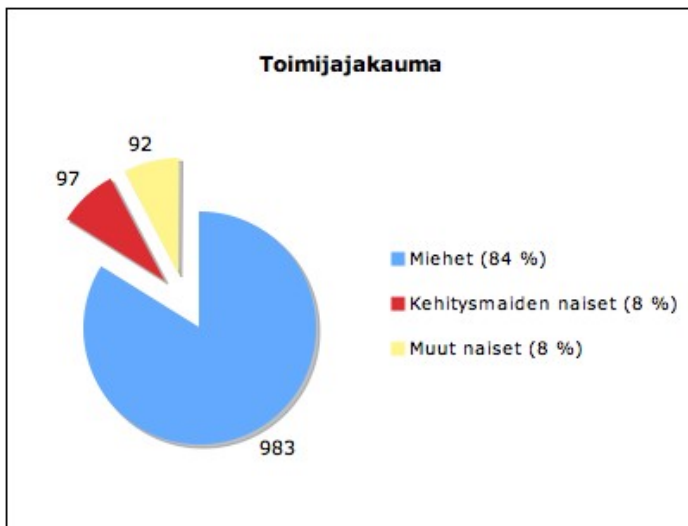
Kokoerittely paljastaa, että kehitysmaita koskevat uutiset päätyvät lukumäärällisesti melko harvoin kommentoivien juttutyypin aiheiksi. Muu pituus –kategoriaan, joka siis pitää sisällään näkökulmat sekä Helsingin Sanomien vakiojuttupalstat *Maailman merkit*, *Silminnäkijä* ja *Pallon liikkeit*, päätyi tutkimusperiodin aikana seitsemän juttua. Lukumäärään vaikuttaa se, että kyseisiä palstoja ja näkökulmia ei julkaista niin tiuhaan kuin uutisia. Lisäksi kategoriaan päätyi juttuja vain Helsingin Sanomista, sillä STT:n aineistossa ei ilmennyt yhtään kehitysmaita käsittelevää kommentoivaa juttutyyppeä.

Ulkomaan uutisten kokonaisuutta ajatellen kehitysmaa-aiheiden käsittely näyttäisi siis jäävän pääasiassa pienten uutisten varaan. Uutisen koolla on luonnollisesti vaikutusta sen varsinaiseen sisältöön. Pieneen, 1 000 merkin uutiseen mahtuu vähemmän toimijoita ja näkökulmia kuin 3 000 merkin pääuutiseen. Pikku-uutisissa aiheen pitkälle taustoittamiselle ei ole tilaa, joten asiasisällön tulee olla ytimekästä, ymmärrettävää ja yksiselitteistä. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on tietenkin se, miten kehitysmaata käsittelevän uutisen survominen pieneen muottiin vaikuttaa toimijavalintoihin. Tähän palataan seuraavassa alaluvussa.

7.1.5 Toimijat ja puhutavat

Tutkimuksen kannalta keskeisin sisällönerittelyn osuus käsitteli uutisissa esiintyviä toimijoita, erityisesti heidän sukupuoltaan ja puhutapojaan. STT:n ja Helsingin Sanomien kehitysmaauutisissa havaittiin kaikkiaan 1172 toimijaa. Heistä merkittävä enemmistö (84 %) oli sukupuoleltaan miehiä, naisten osuuden jäädessä siten 16 prosenttiin (ks. Kuvio 3). Koska tässä tutkimuksessa oleellista on kiinnittää huomio erityisesti kehitysmaista kotoisin oleviin naisiin, toimijajakaumassa erotettiin kaksi erillistä naiskategoriaa: kehitysmaiden naiset ja muut naiset. Muihin naisiin kuuluvat siten kaikki kehitysmaiden ulkopuolelta kotoisin olevat naiset.

Kuvio 3. Toimijajakauma

Kuten kuvio 3 ilmenee, kehitysmaiden naisten osuus kaikista naisista on noin puolet. Kaikista toimijoista heidän osuutensa on kahdeksan prosenttia. Käytännössä siis kahdeksan sadasta uutisissa esiintyvistä toimijasta oli kehitysmaista kotoisin oleva nainen.

Havainto on samansuuntainen aiemmista kehitysmaauutisoinnin tutkimuksista saatujen tulosten kanssa. Esimerkiksi Tolsa (2008, 81-82) havaitsi Yleisradiota koskevassa tutkimuksessaan, että uutisten toimijoista useampi kuin kolme neljästä oli miehiä, naisia oli harvempi kuin joka neljäs. Uutisissa esiintyvistä naisista kuitenkin vain puolet oli kehitysmaan kansalaisia. Toinen puoli koostui suomalaisista ja muiden maiden kansalaisista. Partasen (2009, 51) tutkimuksessa 11 haastateltavan välinen sukupuolijakauma

oli miesten hyväksi 7-4. Leukumaavaara (2008, 46) puolestaan havaitsi omia kehitysmaajournalismiin kohdistuvia työprosesseja kartoittaessaan, että kymmenessä hänen kirjoittamassaan jutussa oli yhteensä 31 haastateltavaa, joista 23 oli miehiä ja kahdeksan naisia.

Sukupuolten väliseen eroon voi etsiä selitystä esimerkiksi uutisten aihejakaumasta. Kuten aiemmin tässä luvussa todettiin, suurin osa aineiston uutisista keskittyi kriisi- ja katastrofiuutisointiin. Näissä uutisissa miesten rooli naisiin nähden korostuu. Kuten Halonen (1999, 243) huomauttaa, kehitysmaiden mies rakentuu uutisissa usein toimijaksi etenkin juuri taisteluista, katastrofeista tai kriiseistä kertovissa aiheissa. Esimerkiksi Iranin presidentinvaalien uutisoinnista rakennettiin kaksinkamppailu kahden presidenttiehdokkaan, Mahmud Ahmadinejadin ja Mirhossein Mousavin, välille. Maan levottomuuksien laajetessa kamppailu ulotettiin koskemaan myös Ahmadinejadin ja Mousavin kannattajia.

Iranin oppositio kehottaa mielenosoittajia välttämään väkivaltaa. Presidentinvaalit hävinnyt Mirhossein Mousavi toivoo, etteivät hänen kannattajansa menetä itsehillintäänsä.

-Vaaleissa ilmenneet rikkeet ovat vakavia ja niistä voi olla vihoissaan. Kohteeneksi ei pidä kuitenkaan ottaa yksittäisiä henkilöitä tai ryhmiä, Mousavi vetoaa lausunnossaan.

Presidentti Mahmud Ahmadinejadin vastaiset mielenosoitukset jatkuivat Teheranissa edelleen illalla. Marsseja kuvailtiin laajimmiksi sitten islamilaisen vallankumouksen vuonna 1979.

Silminnäkijöiden mukaan poliisien ja mielenosoittajien yhteenotot olivat paikoin verisiä. (*Iranin oppositio kielsi väkivallan*, STT 14.6.2009)

Mielenkiintoista olisikin tietää, miten harvinaisempien uutisaiheiden yleistyminen vaikuttaisi toimijajakaumaan. Pääsisivätkö naiset uutisten toimijoiksi nykyistä useammin, jos joukossa olisi enemmän esimerkiksi sukupuolten välistä tasa-arvoa, kulttuuria ja uskontoa koskevia uutisia?

Selitystä miespainotteiseen toimijajakaumaan voi etsiä myös toimijoiden edustamista tahoista. Yleisin uutisessa esiintyvä toimija oli kehitysmaan poliitikko (429 esiintymiskertaa, ks. liite 5), toiseksi yleisin länsimaan poliitikko (217) ja kolmanneksi yleisin tavallinen kansalainen (157). Kuten taulukoista 10 ja 11 käy ilmi, selvä enemmistö kehitysmaan poliitikoista oli miehiä. Nainen puolestaan esiintyi uutisissa yleensä tavallisena

kansalaisena. Tavallinen kansalainen sekä media ja joukkoviestimet olivat ainoat toimijakategoriat, joissa naiset esiintyvät lukumääräisesti miehiä useammin¹³.

Taulukko 10. Miesten useimmin edustamat tahot. Lähde: Liite 5.

Miehen rooli	Lkm	%
Kehitysmaan poliitikko	407	41
Länsimaan poliitikko	187	19
Tavallinen kansalainen	76	8
Uskonnollinen yhteisö	41	4
Kehitysmaan sotilaallinen ryhmä	40	4
Muut roolit yhteensä	232	24
Yhteensä	983	100

Taulukko 11. Naisten useimmin edustamat tahot. Lähde: Liite 5.

Naisen rooli	Lkm	%
Tavallinen kansalainen	81	42
Länsimaan poliitikko	30	16
Media, joukkoviestimet	24	13
Kehitysmaan poliitikko	22	12
Kansainvälinen järjestö	9	5
Muut roolit yhteensä	23	12
Yhteensä	189	100

Huomionarvoista on, että niin miesten kuin naistenkin joukossa länsimaiden poliitikot ovat toiseksi suurin toimijaryhmä. Tätä selittää osittain se, että monet kehitysmaita käsittelevistä uutisista kerrotaan länsimaiden näkökulmasta (vrt. alaluku 7.1.4). Näkökulmavalinta vaikuttaa myös toimijavalintoihin: Vaikka uutinen sinällään kertoo kehitysmaasta, sen ainoa toimija saattaa olla länsimaiden edustaja.

Afganistanissa viime viikko oli väkivaltaisista sitten Taleban-hallinnon kukistumisen vuonna 2001.

Koko alkuvuosi on ollut erittäin levoton. Sotilasliitto Naton tietojen mukaan kapinalliset tekivät tammi-toukokuun aikana yli 5000 hyökkäystä, kun niitä viime vuoden vastaavana aikana tehtiin runsaat 3000.

Yhdysvaltojen joukkojen komentaja, kenraali David Petraeus arvelee vaikeiden aikojen myös jatkuvan.

Syksyyn mennessä Yhdysvaltojen joukkojen määrän Afganistanissa on tarkoitus kasvaa noin 70000:een. (*Afganistanin väkivaltaisuuDET kiihtyneet ennätystasolle*, STT 12.6.2009)

¹³ Taulukossa 11 ovat mukana kaikki uutisissa esiintyneet naiset, eivät vain kehitysmaiden naiset. Tarvemmin kehitysmaiden naisten saamiin rooleihin palataan luvussa 7.2.

Tuloksista voi tehdä sen johtopäätöksen, että kehitysmaauutiset käsittelevät useimmiten erilaisia konflikteja, kriisejä tai kansainvälistä politiikkaa, ja niissä pääroolin saavat kehitysmaiden miespoliitikot tai länsimaiden poliitikot.

Sukupuoleen perustuvassa toimijajaottelussa ilmenee myös toinen mielenkiintoinen yksityiskohta, kun tarkastelu ulotetaan puhetapojen vertailuun.

Taulukko 12. Puhetavat

Puhetavat	Miehet (%)	Naiset (%)
Varsinaiset puhujat, suora esitys	26	20
Varsinaiset puhujat, epäsuora esitys	9	5
Toissijaiset puhujat	16	10
Kohteet eli mykät toimijat	49	65
Yhteensä	100	100

Kuten taulukosta 12 ilmenee, sukupuolten välisissä puhetavoissa on jonkin verran eroja. Sekä miehet että naiset esiintyvät uutisissa yleisimmin kohteina eli mykkinä toimijoina, mutta siinä missä miehistä joka toinen on kohde, naisista heitä on jopa kaksi kolmesta. Vastaavasti muiden puhetapojen kohdalla miesten osuus on naisia suurempi. Varsinaisia puhujia miehistä on useampi kuin joka kolmas, naisista yksi neljästä.

Miehet siis paitsi esiintyvät kehitysmaauutisissa naisia useammin, he myös saavat niissä äänensä kuuluviin paremmin kuin naiset. Tulokseen voi hakea selitystä taulukoissa 10 ja 11 esitetystä huomiosta, jonka mukaan uutisten suurin toimijaryhmä (kehitysmaan poliitikot) koostuu pääasiassa miehistä. Naiset puolestaan esiintyvät yleisimmin tavallisia kansalaisina. Oletettavissa on, että uutisissa varsinaista puhetta tuottavat useammin viralliset tahot kuin tavalliset kansalaiset. Tähän ajatukseen palataan luvussa 8.

Aiemmin tässä luvussa osoitettiin, että pääosa aineistoon päätyneistä kehitysmaauutisista oli kooltaan pikku-uutisia. Tämä vaikuttaa myös uutisissa tehtyihin toimijaratkaisuihin. Pikku-uutisissa esiintyi pääasiallisesti korkeintaan yksi tai kaksi toimijaa. Koska pikku-uutisten osuus kaikista kehitysmaauutisista on niin merkittävä (72 %), niiden toimijavalinnoilla on suuri merkitys kokonaistuloksiin. Siksi ei liene yllättävää, että pikku-uutisissa toimijat olivat pääasiallisesti miehiä. Naisia esiintyi useammin pää- ja kakkosuutisissa kuin pikku-uutisissa. Lisäksi siinä missä pikku-uutisissa esiintyneet

naiset olivat puhetavaltaan pääasiassa mykkiä toimijoita eli kohteita, pidemmissä uutisissa he saivat monipuolisemmin erilaisia puhetapoja. Vain hieman kärjistetyksi voisi siis sanoa, että mitä pidempi uutinen on kyseessä, sitä suuremman roolin nainen siinä saa.

Aineistosta löytyi lisäksi 170 uutista, joissa ei ollut lainkaan henkilötoimijaa. Tämä tarkoittaa, että yhdessä neljästä kehitysmaauutisesta esiintyi ainoastaan ns. sukupuollettomia toimijoita (kuten henkilöryhmiä, yrityksiä ja järjestöjä, vrt. luku 6.2). Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki näistä sukupuollettomista uutisista olivat pikku-uutisia. Tämä antaa vahvistusta päätelmälle, jonka mukaan pikku-uutisissa esiintyy säännönmukaisesti vähemmän toimijoita kuin pidemmissä uutisissa.

7.1.6 Valokuvien toimijat

Helsingin Sanomien osalta aineistosta eriteltiin varsinaisten uutisten lisäksi valokuvissa esiintyviä toimijoita. Aineistossa oli 88 uutista, jonka yhteydessä julkaistiin aiheeseen liittyvä valokuva (ks. Taulukko 13). Koska kehitysmaauutisia julkaistiin tutkimusperiodin aikana Helsingin Sanomissa kaikkiaan 235, valokuva julkaistiin siis hieman useammassa kuin yhdessä kolmesta uutisesta.

Taulukko 13. Kuvitettujen uutisten määrä

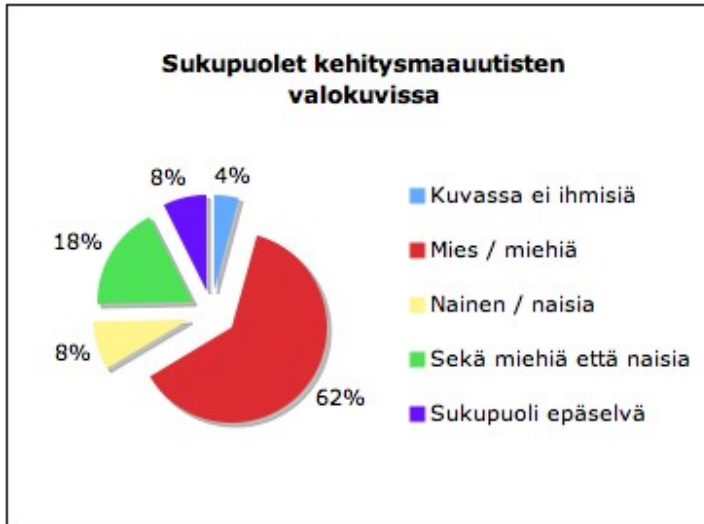
Pääuutinen	36
Kakkosuutinen	37
Pikku-uutinen	13
Muu pituus	2
Yhteensä	88

Suurin osa kuvitetuista uutisista oli pää- tai kakkosuutisia, mikä ei todennäköisesti sinänsä poikkea lehden yleisestä kuvituskäytännöstä. Kaikkiaan kehitysmaauutisten yhteydessä julkaistiin 119 valokuvaa. Luku selittyy sillä, että osa uutisista oli kuvitettu useammalla kuin yhdellä valokuvalla.

Valokuvien toimijajakaumasta on havaittavissa, että varsinaisten uutisten ohella myös uutisten kuvituksissa esiintyy enemmän miehiä kuin naisia (ks. Kuvio 4). Valokuvissa miesten osuus on tosin aavistuksen verran heikompi kuin uutistekstissä – siinä missä

uutisten toimijoista 84 prosenttia oli miehiä, valokuvissa lukema on 80 prosenttia. Osassa näistä kuvista esiintyy sekä miehiä että naisia.

Kuvio 4. Sukupuolet kehitysmaauutisten valokuvissa

Miesten naisia suurempi lukumäärä selittyy osittain uutisen sisällön kautta. Usein kuvituksessa nostetaan esiin uutistekstissä esiintyvä henkilö, ja koska uutisissa esiintyy enemmän miehiä kuin naisia, se heijastuu myös valokuvien sukupuolijakaumaan.

Mielenkiintoista on kuitenkin se, että naisia esiintyy valokuvissa useammin kuin uutistekstissä. Teksteissä esiintyvistä toimijoista 16 prosenttia oli naisia, valokuvissa 26 prosenttia. Käytännössä siis joka neljännessä kehitysmaita käsittelevässä uutiskuvassa esiintyy ainakin yksi nainen. Myös tähän lukemaan on sisällytetty kuvat, joissa esiintyy molempien sukupuolen edustajia.

Tämä huomio on samankaltainen kuin aiemmin naisten uutisesiintymistä koskevissa tutkimuksissa saadut tulokset. Esimerkiksi Leukumaavaara (2008, 46) havaitsi kartoittaessaan kehitysmaajournalismia koskevia työprosessejaan, että miehet esiintyvät pääroolissa suurimmassa osassa sanomalehtijuttujen valokuvista. Naiset olivat kuvissa paremmin esillä kuin lehtijutuissa, mutta niissäkin vähemmistönä. Myös Journalistilehden yhden päivän uutisia koskevassa selvityksessä todettiin, että uutiskuvissa miehiä on selvästi enemmän (73 prosenttia) kuin naisia (Karisto 2009).

7.1.7 Naiset sisällönerittelyn perusteella

Kaikkia toimijoita koskevan sisällönerittelyn ohella tuloksista on poimittavissa muutamia vain kehitysmaiden naisia koskevia tutkimustuloksia. Uutisaiheita koskevasta vertailusta ilmenee, että kehitysmaiden nainen päätyy uutisen toimijaksi useimmiten silloin, kun se käsittelee maan sisäpolitiikkaa (ks. Taulukko 14).

Taulukko 14. Kehitysmaiden naiset uutisaiheiden toimijoina

Kehitysmaan sisäpolitiikka	34
Kehitysmaan sisäinen konflikti	17
Kansainvälinen politiikka	9
Rikos, oikeus	7
Koulutus, sosiaali- ja terveys	6
Ihmisoikeudet, sensuuri	5
Sukupuoli, sukupuolten välinen tasa-arvo	4
Kansainvälinen talous	3
Media, joukkoviestimet	3
Ympäristö	3
Kansainvälinen konflikti	2
Pakolaisuus, nälänhätä	2
Kehitysmaan talous	1
Suomen ja kohdemaan väliset suhteet	1
Yhteensä	97

Toiseksi eniten naisia oli kehitysmaiden sisäisiä konflikteja käsittelevissä uutisissa. Vaikka kehitysmaiden miehillä siis onkin selvä hallitseva asema konfliktiuutisissa, niissä kehitysmaiden naiset pääsevät kuitenkin esille useammin kuin monissa muissa uutisaiheissa.

Sisäpolitiikkaa, kehitysmaiden sisäisiä konflikteja ja kansainvälistä politiikkaa käsittelevissä uutisissa esiintyi lähes kaksi kolmesta aineistossa esiintyneestä kehitysmaiden naisesta. Tulos ei ole yllättävä sikäli, että näitä kolmea aihetta käsiteltiin kehitysmaauutisissa muutenkin kaikkein yleisimmin.

Sisällönerittelystä ilmenee lisäksi, mitä tahoja kehitysmaiden naiset uutisissa edustavat. Heistä valtaosa oli rooliltaan tavallisia kansalaisia (ks. Taulukko 15). Hieman harvempi kuin yksi kolmesta naistoimijasta oli siis kehitysmaista kotoisin oleva tavallinen kansalainen.

Taulukko 15. Kehitysmaiden naisten edustamat tahot. Lähde: Liite 5.

Naisen edustama taho	Lkm	%
Tavallinen kansalainen	58	31
Kehitysmiaan poliitikko	22	12
Kansainvälinen järjestö	4	2,0
Kehitysmiaan kansalaisjärjestö	2	1,0
Länsimaan viranomainen	2	1,0
Liike-elämä, yksityinen sektori, työntekijät	2	1,0
Kansalaisaktivisti	2	1,0
Viihde	2	1,0
Kehitysmiaan viranomainen	1	0,5
Kehitysmiaan asiantuntija	1	0,5
Media, joukkoviestimet	1	0,5
Kehitysmaiden naiset yhteensä	97	51,5
Länsimaiden naiset	92	48,5
Kaikki yhteensä	189	100,00

Tässä välissä huomio kannattaa kiinnittää uudelleen taulukkoon 11, jossa esitettiin naisten kehitysmaauutisissa useimmiten edustamia tahoja. Kyseisellä listalla viiden kärkeen ylsivät tavallinen kansalainen, länsimaan poliitikko, media ja joukkoviestimet, kehitysmiaan poliitikko sekä kansainväliset järjestöt. Kun kyseistä taulukkoa vertaa taulukkoon 15, käy ilmeiseksi, että monet naisille yleisimmistä toimijarooleista kuuluvat länsimaiden naisille. Esimerkiksi median ja joukkoviestintien edustajina oli uutisissa kaikkiaan 22 naista, mutta heistä vain yksi on kotoisin kehitysmaista. Kansainvälisten järjestöjen yhdeksästä naisesta vastaavasti vain neljä on kehitysmaista. Länsimaiden poliitikoista luonnollisesti kaikki ovat länsimaista.

Käytännössä siis kehitysmaiden naiset esiintyvät useimmiten uutisissa joko tavallisina kansalaisina (31 % kaikista naistoimijoista) tai kehitysmaiden poliitikkoina (12 %). Taulukosta 15 on havaittavissa myös, että muissa rooleissa kehitysmaiden naisia on häviävän vähän. Esimerkiksi kehitysmaiden viranomaisia tai asiantuntijoita oli vain puoli prosenttia kaikista naistoimijoista. Jos osuuksia laskisi suhteessa kaikkiin toimijoihin (miehet mukaan lukien), tuloksena olisi mikroskooppisen pieniä lukuja.

Toinen kiinnostava elementti kehitysmaauutisoinnissa ovat uutisaiheiden näkökulmavallinnat. Kuten tässä luvussa jo todettiin, aineistossa oli paljon samoja uutisaiheita käsitteleviä jatkojuttuja. Toimijatarkastelun kannalta mielenkiintoista on, että jatkojuttujen näkökulma- ja toimijavallinnat pysyivät varsin samoina uutisesta toiseen. Uutisissa nousi-

vat esiin etenkin kunkin valtion poliittiset päättäjät ja vaikuttajat, kuten Iranin Mahmud Ahmadinejad ja Mirhossein Mousavi, Kiinan Hu Jintao sekä Pohjois-Korean Kim Jong Il ja Kim Jong Un. Heidän ohellaan uutisia dominoivat länsimaiset poliitikot, kuten Yhdysvaltain presidentti Barack Obama ja ulkoministeri Hillary Clinton sekä Israelin pääministeri Benjamin Netanjahu.

Uutisissa annettiin tosin tilaa myös kansan äänelle, mutta tavallisten kansalaisten saama rooli ja heidän sijoittumisensa uutisessa olivat lähestulkoon aina toissijaisia. Poikkeuksen tähän käytäntöön muodostivat muutamat Iranin mielenosoituksia koskevat uutiset, joissa näkökulma oli kaduille kerääntyneissä mielenosoittajissa. Tuolloin uutisessa saivat äänensä kuuluviin ensisijaisesti tavalliset kansalaiset.

Toimijavalintojen toistuvuus on epäilemättä osittain johtanut näin vahvasti miespainotteiseen uutisointiin. Kehitysmaiden (mies)poliitikkojen kierrättäminen uutisesta toiseen johtaa pakostakin siihen, että heidän roolinsa korostuu muiden toimijoiden jäädessä taka-alalle. Toimijavalintojen kapeakatseisuus antaa oman aiheensa kehitysmaauutisoinnin kritiikille. Tähän palataan luvussa 9.

7.2 Kvalitatiivinen analyysi – kehitysmaiden naistyypit

Määrällisessä sisällönerittelyssä havaituista toimijoista runsaat kahdeksan prosenttia (eli 97 toimijaa) oli kehitysmaiden naisia. Tulos tarkoittaa sitä, että analyysin toiseen vaiheeseen eli kvalitatiiviseen analyysiin päätyi yhteensä 97 naistoimijaa. Tässä alaluvussa kehitysmaiden naisten tarkastelu pohjautuu pääasiallisesti kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien kautta saatuihin tuloksiin, joiden ohella hyödynnetään myös määrällisestä sisällönerittelystä poimittuja yksityiskohtia.

Tutkimuksen lähtökohtana oli muodostaa aineistossa esiintyvistä kehitysmaiden naisista tyyppiesimerkkejä eli eräänlaisia yleistyksiä. Määrällisen sisällönerittelyn sekä semiootisten ja diskursiivisten tutkimusmenetelmien avulla aineistosta erotettiin kaikkiaan kuusi naistyyppeä, jotka on esitetty taulukossa 16.

Taulukko 16. Kehitysmaiden naisten tyypit

Läsnäolo tekstissä		
Naisen rooli	<i>Passiivinen</i>	<i>Aktiivinen</i>
<i>Kohde</i>	Sivullinen uhri	Äiti, vaimo, tytär ja sisar
Toiminnan representaatio <i>Osallistuja</i>	Tarkkailija	Kansalaisaktivisti
<i>Tekijä</i>	Selviytyjä	Vaikuttaja

Tyypittelyssä hahmotetaan, millä tavoin kehitysmaauutiset esittävät naisia ja millaisia rooleja heille niissä rakentuu. Analyysissa on otettu huomioon toimijoiden näkyvyys, puhuvat, läsnäolo tekstissä, sijoittuminen muihin toimijoihin verrattuna sekä tekstistä saatu kokonaiskuva. Toimijat on siten jaettu matriisitaulukossa kuuteen eri lokeroon kunkin naistyyppin saaman roolin perusteella. Jaottelun perusteena oli kaksi muuttujaa, läsnäolo tekstissä ja toiminnan representaatio.

Läsnäololla tekstissä on kaksi luokitteluvaihtoehtoa, passiivinen ja aktiivinen. Ne viittaavat nimensä mukaisesti siihen, esitetäänkö nainen tekstissä aktiivisena tai passiivisena. Toiminnan representaatio sen sijaan jakautuu kolmeen luokitteluvaihtoehtoon, jotka perustuvat naisen toiminnan esittämistapoihin. Kohde viittaa nimensä mukaisesti toimijaan, joka on toiminnan ja kerronnan kohteena. Osallistuja ottaa osaa uutisen tapahtumiin joko fyysisesti (ts. olemalla läsnä uutisen tapahtumapaikalla) tai ottamalla asioihin kantaa. Tekijä puolestaan on näistä kolmesta kaikkein toiminnallisimman, etenkin puheta-
pojen tasolla. Usein tekijän toiminta (ja sen aiheuttama muutos) synnyttää itse uutisen.

Naisen rooli uutisessa kasvaa, kun taulukossa edetään joko alas tai oikealle. Siten uutisissa passiivisimman roolin ja pienimmän näkyvyyden saa sivullinen uhri ja vastaavasti aktiivisimman ja osallistuvimman roolin vaikuttaja. Seuraavissa alaluvuissa pureudutaan tarkemmin kuhunkin naistyyppiin ja niiden luokitteluperusteisiin esimerkkien kautta.

7.2.1 Sivullinen uhri

Sivullinen uhri on aineistossa useimmiten nimettömänä esiintyvä kehitysmaan nainen tai naisjoukko, jonka näkyvyys uutistekstissä on pieni. Uutinen tavallisesti vain sivuaa häntä jollain tapaa. Sivullinen uhri on henkilö, jonka ympärillä asioita tapahtuu, mutta hän itse ei osallistu tai vaikuta tapahtumiin.

Tyypissä esiintyvä sana ”uhri” viittaa tyypin uutisissa saamaan rooliin. Naisilla on vähän tai ei lainkaan valtaa heidän ympärillään velloviin tapahtumiin, mutta juuri he kärsivät usein tilanteesta eniten. Naisten kärsimyksiä korostetaan etenkin konflikteja tai ihmisoikeuksia käsittelevissä uutisissa.

Kuorma-autossa ollut pommi tappoi ainakin 73 ihmistä ja haavoitti lähes kahtasataa lähellä Kirkukin kaupunkia Pohjois-Irakissa. Suurin osa uhreista oli lapsia, naisia ja vanhuksia. (*Pommi-isku romahdutti kymmeniä taloja Irakissa*, HS 22.6.2009)

Helsingin Sanomien haastattelemien lähteiden mukaan sotilaat ja poliisit ovat tappaneet alueella viime loka-marraskuun jälkeen 300-400 ihmistä. Osa on ammuttu, osa kuollut pahoinpitelyssä saamiinsa vammoihin. ”VäkivaltaisuuDET ja ihmisoikeusrikokset jatkuvat edelleen. Nuoria tyttöjä on annettu koirien revittäviksi, ja ihmisiä hakataan”, sanoo HS:n haastattelema lähde, joka turvallisuutensa takia esiintyy nimettömänä. (*Zimbabwelaiset ”veritimantit” ovat nimensä veroisia*, HS 27.6.2009.)

Kuten esimerkeistä käy ilmi, sivullisen uhrin nimeä ei tavallisesti mainita tekstissä. Tämä johtuu osittain siitä, että uutiset käsittelevät usein naisryhmää, eivät vain yksittäistä naista. Lisäksi nimettömyydellä suojellaan oletettavasti väkivallantekojen ja raiskauksien kohteeksi joutuneiden identiteettiä.

Taistelujen seurauksena Somaliassa on yli miljoona maan sisäistä pakolaista. Lisäksi sadattuhannet ovat paenneet naapurimaihin. Suurin osa pakolaisista on naisia ja lapsia, joista monet joutuvat pakomatallaan seksuaalisen tai muun väkivallan uhreiksi. (*Somalia ei sytytä lahjoittajia*, STT 10.6.2009)

Uutisen kokonaisuudessa sivullisen uhrin rooli on toissijainen etenkin silloin, kun siinä esiintyy muita toimijoita. Uutinen on rakennettu kielellisesti siten, että sivullinen uhri

on tekstissä passiivinen puheen tai kerronnan kohde. Hän ei saa ääntään lainkaan kuuluviin, vaan hän on tekstissä aina mykkä toimija (ks. myös luku 6.2).

Sivullista uhria käsittelevät uutiset koostuvat hyvin usein feministisen tutkimuksen kritisoimasta maskuliinisesta kerronnan muodosta (vrt. luku 4.2). Koska nainen esiintyy kehitysmaauutisissa miestä harvemmin, hän osoitetaan erikseen naiseksi. Tämä on havaittavissa myös edellä mainituissa uutiskatkelmissa. Kehitysmaan miesten kohdalla miehisyttä ei erikseen korosteta, päinvastoin: Useissa uutisissa sukupuoli jätetään mainitsematta oletuksella, että lukija tekee tekstistä omat johtopäätöksensä. Uutiset ovat virittäneet lukijaa tulkitsemaan esimerkiksi konfliktitilanteiden toimijat miehiksi, vaikka uutinen ei sitä suoraan kerrokaan:

Somalialaiset merirosvot vapauttivat belgialaislaivan miehistöineen sunnuntaina. Lunnaita vastaan vapautettu alus oli kaapattuna kaksi kuukautta.

Laivan omistaja maksoi lunnassumman, joka oli uutistoimisto Reutersin haastatteleman merirosvon mukaan noin kaksi miljoonaa euroa. Belgian viranomaiset kieltäytyivät vahvistamasta tietoa.

Kymmenhenkinen miehistön kerrottiin olevan hyvässä kunnossa. (*Merirosvot vapauttivat keväällä siepatun aluksen*, STT 28.6.2009)

Miehistö voi tässä tapauksessa koostua niin miehistä kuin naisistakin, mutta tulkinta ohjautuu miesten suuntaan. Miehisyys on tekstiin sisäänkirjoitettu oletus, jota ei koeta tarpeelliseksi nimetä tai osoittaa erikseen. Mies on siis tekstin normi, kun taas nainen ei.

Aineistossa esiintyvistä tavallisista kansalaisista erotettiin neljä naistyyppiä, joista sivullinen uhri on rooliltaan passiivisin. Seuraavissa kolmessa alaluvussa erittelyn kohteena ovat kolme muuta tavallisista kansalaisista muodostunutta tyyppiä: tarkkailija, selviytyjä sekä äiti, vaimo, tytär ja sisar.

7.2.2 Tarkkailija

Tarkkailijanaiset ovat astetta aktiivisempia kuin sivulliset uhrit, mutta vain tiettyyn rajaan asti. Tarkkailijoiden aktiivisuus ilmenee tyypin nimen mukaisesti ympäristön tarkkailussa ja havaintojen tekemisessä. Toisin kuin sivullinen uhri, tarkkailija saa uutisessa

useimmiten äänensä kuuluviin. Hän esittää uutisessa usein oman mielipiteensä tai näkemyksensä tapahtumista.

Muurin arvostelijoiden mukaan slummien asukkaat olisivat voineet esittää vaihtoehtoja, kuten puistoja ja käytäviä, rajaamaan alueita. Jotkut ovat kuitenkin tyytyväisiä muuriin ja siihen, että viranomaiset kerran osoittavat kiinnostusta aluetta kohtaan.
–Muuri voisi olla hyvä, jos se estäisi uusien ihmisten muuttamisen naapuriin, sanoi Neuza Maria Alves tönönsä edustalla. (*Muurin rakentaminen slummien ympärille epäilyttää Riossa*, STT 25.6.2009)

Yleensä tarkkailijan näkemys edustaa tavallisen kansalaisen mielipidettä. Kehitysmaauutisissa näyttäisi siis toistuvan muussakin uutistuotannossa yleinen käytäntö, jonka mukaan asiatietojen uskottavuus ensin vahvistetaan haastattelemalla asiantuntijaa tai vaikutusvaltaista henkilöä, minkä jälkeen asia tuodaan tavallisen kansalaisen tasolle haastattelemalla kadunmiestä hänen tuntemuksistaan. Tämän havaitsi myös Tolsa (2008) tutkiessaan kehitysmaauutisten toimijoita.

Tarkkailijana esittämä mielipide on lähtökohdiltaan kokemuspohjainen eikä se sen vuoksi saa niin suurta auktoriteettia kuin esimerkiksi asiantuntijan lausunto. Määrällisen sisällönerittelyn perusteella tarkkailija esiintyy kuitenkin vain harvoin nimettömänä. Usein tavallisen kansalaisen kokemuksilla uutiseen haetaan elävyyttä ja samaistumispintaa. Tähän viittaa myös Fairclough (1997, 215), joka erottaa nämä kaksi toimijaryhmää toisistaan nimittämällä niitä virallisiksi puheääniksi ja elämismaailman puheääniksi.

Tarkkailijoiden kommenttien arvosta uutiskokonaisuudessa kertoo kuitenkin se, että tämä toimijatyyppejä tuotti muihin tyyppisiin verrattuna suhteellisesti eniten varsinaista puhetta: Määrällisen sisällönerittelyn perusteella useammalla kuin neljällä viidestä tarkkailijasta puhe oli suoran tai epäsuoran esityksen muodossa.

Irakin kapinalliset pukeutuvat nykyään shortseihin, ja amerikkalaisia elokuvia myydään kolme kertaa enemmän kuin arabialaisia. Amerikkalaisuus jää, vaikka Yhdysvaltain joukot vetäytyvät.
–Tyllimme on muuttunut. Meikkaamme kevyemmin, käytämme vähemmän hiustuotteita ja pukeudumme vapaammin. Jopa tapamme polttaa savukkeita ja kävellä on muuttunut, turkoosiin toppiin ja farkkuhameeseen pukeutunut Shaima Ali, 20, selittää. (*Sota amerikkalaisti irakilaiset*, STT 27.6.2009).

24-vuotias liikehallintoa opiskeleva "Julie" muistaa opettajansa puhuneen kyllä Tiananmenin tapahtumista "puhemies Maon mieltä" käsittelevällä kurssilla.

"Opettaja sanoi, että kyse oli opiskelijoiden kokoontumisesta. Hän neuvoi, ettei meidän sukupolvemme pidä tehdä samoin, vaan käyttäytyä maltillisesti", Julie kertoo. (*Tiananmenin verilöyly on pimitetty kiinalaisnuorisolta*, HS 2.6.2009)

Matriisitaulukossa tarkkailija on luokiteltu passiiviseksi osallistujaksi. Ristiriitaiselta kuulostava yhdistelmä selittyy toimijoiden osallistumisen tasolla. Kuten edellä todettiin, tarkkailija tekee ympäristöstään havaintoja ja kertoo niistä mielipiteensä. Hän ei kuitenkaan vaikuta varsinaisiin tapahtumiin tai tilanteiden etenemiseen. Tarkkailija on siis enemmänkin tapahtumien kokija ja kommentoija kuin niiden aktiivinen tuottaja tai tekijä.

7.2.3 Selviytyjä

Selviytyjät on määritelty matriisitaulukossa passiivisiksi tekijöiksi. Tässä roolissa esiintyvä nainen on joutunut elämässään ikävien kokemusten kohteeksi, joihin hänellä ei ole ollut kykyä tai valtaa vaikuttaa. Siten hänen roolinsa laajemmassa, yhteiskunnallisessa mittasuhteessa on passiivinen. Selviytyjä on kuitenkin onnistunut irrottautumaan alisteisesta suhteestaan yhteiskuntaan ja representoituu uutisessa tekijänä.

Tapahtumat saivat alkunsa kipinästä Hubein maakunnassa toukokuussa, kun miesviranomaiset vaativat 21-vuotiaalta naispuoliselta hotellityöntekijältä Deng Yujialta "erikoispalvelua" eli seksiä.

Deng kieltäytyi, minkä jälkeen hänet yritettiin raiskata. Hän puolustautui lyömällä miehiä hedelmäveitsellä. Toinen viranomaisista kuoli, toinen haavoittui. Dengiä uhkasi murhasyyte ja mahdollisesti teloitus. Tapaus päättyi kuitenkin julkisuuteen ja Dengistä tuli hetkessä lukemattomien nettikansalaisten sankari.

Nettikansalaiset ovatkin nyt riemuinneet, sillä Deng on päästetty vapaaksi kotiarestiin. (*Kansannousu on siirtynyt Kiinassa nettiin*, HS 3.6.2009)

Entinen pohjoiskorealainen näyttelijä Bang Mi-sun erotettiin rajalla kahdesta lapsestaan ja myytiin kiinalaismiesten vaimoksi, kolmeen kertaan. Hän pakeni jokaisesta liitosta. Sitten poliisi sai hänet kiinni ja lähetti takaisin Pohjois-Koreaan.

Kotimaassa poliisi hakkasi hänet niin, että hänen jalkansa vammautui

pysyvästi. Bang joutui työleirille uudelleen koulutettavaksi.

”Jos voisin tavata presidentti (Barack) Obaman, kertoisin hänelle, kuinka pohjoiskorealaisia naisia myydään Kiinassa kuin karjaa. Lisäksi haluaisin, että hän tietää pohjoiskorealaisten työleirien olevan maanpäällinen helvetti”, Bang kertoi The Washington Post -lehdelle.

Bang pakeni Pohjois-Koreasta toistamiseen vuonna 2004 ja onnistui pääsemään Etelä-Koreaan. (*”Pohjoiskorealaisia naisia myydään kuin karjaa”*, HS 19.6.2009)

Selviytyjät esiintyvät uutistekstissä useimmiten varsinaisina puhujina (kuten Bang Mi-sun), mutta myös kohteina (kuten Deng Yujiao). Naisille yhteistä on kuitenkin se, että heidän selviytymistarinsa nousee uutisen keskiöön. Selviytyjät ovat uutisen ensisijaisia toimijoita, joiden kokemusten kautta heijastetaan laajempia yhteiskunnallisia ilmiöitä:

Somalialainen Habiba Ali on lopen uupunut. Sokea nainen on kävellyt paah-tavassa kuumuudessa 90 kilometriä Somalian rajalta Dadaabin pakolaisleiril-le Keniaan.

Ali maksoi 100 dollaria pakettiauton kuljettajalle, joka vei hänet ja hänen kahdeksanvuotiaan lapsenlapsensa Kismayusta Somalian ja Kenian rajalle. Siellä heitä odotti Alin poika Hussein, joka talutti sokean äitinsä 90 kilomet-rin matkan aavikon halki Dadaabin porteille.

Somalian 18 vuotta jatkunut sisällissota on vienyt Alilta kolme poikaa ja aviomiehen. Lopulta hänellä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin hylätä elä-mänsä Kismayun rannikkokaupungissa ja paeta Dadaabiin, missä hänen ai-nut elossa oleva poikansa, 21-vuotias Hussein, asuu. (*Sokea somalinainen käveli 90 kilometriä pakoon taisteluja*, STT 10.6.2009)

Bang Mi-sunin, Deng Yujiaon ja Habiba Alin tarinoiden kautta on selkeintä hahmottaa sivullisten uhrien ja selviytyjien välistä eroa. Siinä missä sivullinen uhri oli uutisen ni-metön kohde, selviytyjä esiintyy uutisessa nimellään. Lisäksi naisten saama rooli on re-portaaseissa keskeisellä sijalla, ei sivukaneettina. Viimeisenä eroavaisuutena on tarinan virittyneisyys: painotus ei ole kärsimyksen jatkumisessa, vaan selviytymisessä.

Selviytyjää käsittelevä uutinen asettuu naisen kannalle, yhteiskuntaa vastaan.

Uutiskatkelmia tarkastellessa ei juuri voi puhua objektiivisesta journalismista, sillä tekstissä korostuu naisen näkökulma. Tarkkanäköisellä havainnoinnilla uutisoinnista erottaa kuitenkin muitakin sävyjä: Selviytyjänaisten saama huomio näyttäisi perustuvan osittain vastakkainasettelulle muihin kehitysmaiden naisiin. Heidän edesottamuksensa ovat päätyneet uutisiin, koska ne ovat jollain tavalla massasta poikkeavia. Niin Deng Yujiaon vastarinta kuuliaisuutta ja tottelevaisuutta korostavassa kiinalaiskulttuurissa

kuin Bang Mi-sunin suorapuheinen lausuntokin on nostettu uutisiin todennäköisesti ainutlaatuisuudensa takia. Habiba Alin tarina taas nostaa selviytymiskamppailun elementit äärimmilleen.

Selviytyjiä esiintyi naistyypeistä kaikkein vähiten. Osaltaan se korostaa selviytymistarinoiden poikkeuksellisuutta, mutta kertoo myös kehitysmaauutisille asetetuista uutiskriteereistä. Nainen saa kertoa tarinansa silloin, kun hän on kärsinyt paljon – onnellisia tarinoita ei aineiston joukosta löytynyt.

7.2.4 Äiti, vaimo, tytär ja sisar

Neljäs naistyyppi perustuu naisten suhteeseen muihin uutistekstissä esiintyviin toimijoihin, etenkin miehiin. Äiti, vaimo, tytär ja sisar määrittävät uutistekstissä heille läheisen miehen kautta. Toisin sanoen tämän naistyyppin esiintyminen tekstissä siis perustellaan heidän kytköksillään uutiskynnyksen ylittäneisiin miehiin.

Äidin, vaimon, tyttären ja sisaren läsnäolo ja näkyvyys aineistossa vaihtelivat. Suurimassa osassa uutistekstejä heidän osuutensa oli toissijainen ja hyvin pieni. Äidit, vaimot, tyttäret ja sisaret jäivät lähes kaikissa uutisissa nimettömiksi tai nimetyiksi kohteiksi, jotka mainitaan tekstissä kerran tai kaksi. Lisäksi naisten näkyvyys tekstissä oli riippuvainen heidän suhteestaan miehiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että nainen tuskin esiintyisi uutisessa lainkaan, ellei hän sattuisi olemaan läheinen uutisen ensisijaiselle toimijalle (eli miehelle).

Kävelyjä puistossa vaimon ja kahden tyttären kanssa. Aterioita pienessä pitseriassa Pariisin lähiössä. Seitsemän ja puolen vuoden vankeuden jälkeen.

Lakhdar Boumedienen onni koostuu arkisista asioista.

”Minulle on tärkeintä olla vaimoni ja lasteni kanssa. En ole edes käynyt Pariisin keskustassa”, algerialaislähtöinen Boumediene, 43, kertoo kahvilassa Pariisin eteläpuolella. (*”Yritän unohtaa Guantánamon helvetin”*, HS 14.6.2009)

Kiinan kommunistinen keskushallinto on rahoittanut Benzhon ja muiden kylälaisten uusia taloja.

Aiemmin Benzho sanoo asuneensa hökkelissä, joka uhkasi romahtaa. Kiinan hallitus kuitenkin kustansi Benzholle ja hänen jalkavaivoistaan kärsivälle siskolleen, 56-vuotiaalle Changwolle, 5 500 euroa maksaneen talon. (*Kiinan kommunistijohto saa rahalla ystäviä Tiibetissä*, HS 28.6.2009)

Kohteiden eli mykkien toimijoiden ohella äidit, vaimot, tyttäret ja sisaret saivat muutamassa uutisessa myös toisenlaisia puhetapoja. Toisessa ääripäässä naisen puhe esiintyy tekstissä suorana esityksenä ja hän nousee uutisen ensisijaiseksi toimijaksi – toki edelleen miehen rinnalla:

Kymmenvuotias Yilong ei osaa puhua. Hänen sisarensa Yimei, 13, osaa vain yhden sanan. Molemmat lapset viettävät päivänsä leikkien kotinsa sisäpihal-
la, sillä he tarvitsevat koko ajan äitinsä apua.

–Molemmat näyttivät normaaleilta syntyessään, mutta kumpikaan ei osanut kävellä tai puhua vielä vuoden ikäisenä, lasten isä Hu Yongliang kertoo.

Hun lapsille yhteiskunnalta ei kuitenkaan liikene apua. Lasten äiti Wang Caiying kertoo, että yhteisöltäkään ei tukea heru.

–En koskaan anna lasten lähteä kotoa, sillä en halua ihmisten nauravan heille. He pysyvät tällä sisäpihalla joka päivä.

Äitiä surettaa etenkin Yilong-pojan kohtalo.

–Hän ei osaa pitää huolta itsestään, joudun tekemään kaiken hänen puolestaan. (*Kiinalaislapset maksavat talouskasvun hinnan*, STT 29.6.2009)

Rooliltaan äiti, vaimo, tytär ja sisar ovat aktiivisia kohteita. He ovat uutisissa useimmiten puheen ja kerronnan kohteina, taka-alalle sijoittuneina, miehen ollessa ensisijaisessa roolissa. Heidän läsnäolonsa tekstissä on kuitenkin aktiivisempi kuin kolmen ensin mainitun toimijatyypin. Äiti, vaimo, tytär ja sisar –tyypin toiminta ei tosin ulotu esimerkiksi politiikan tai yhteiskunnallisen toiminnan saralle. Sen sijaan aktiivisuus ilmenee kodin piirissä äidille, vaimolle, tyttärelle tai sisarelle ominaiseksi katsotuissa tehtävissä, kuten kodin- ja lastenhoidossa. Tämä on nähtävissä myös edellä mainitussa esimerkissä. Äiti, vaimo, tytär ja sisar –tyyppi on selkein esimerkki naisen sijoittumisesta yksityisen tilan alueelle (vrt. luku 4.2).

Naisen määrittely miehen kautta on yleisintä, kun nainen on rooliltaan tavallinen kansalainen ja hänelle läheinen mies vaikutusvaltaisessa asemassa. Mielenkiintoiseksi tilanteen tekee se, että naisen määrittely miehen kautta ulottuu myös muihin matriisitaulukossa esitettyihin naistyyppeihin – myös aktiivisiin ja itsenäisiin naishahmoihin.

Intian parlamentin puhemieheksi on noussut ensimmäistä kertaa naispoliitikko ja syrjittyjen dalitien edustaja. Kansanedustajat valitsivat Meira Kumarin yksimielisesti tehtävään keskiviikkona.

Kongressipuolueen johtaja Sonia Gandhi esitti puoluetoveriaan tehtävään, ja valinta sai myös hindunationalistisen BJ-puolueen tuen.

Meira Kumar, 64, on politiikan veteraani ja entinen diplomaatti. Hänet on valittu parlamenttiin viidesti kongressipuolueen edustajana. Hänen isänsä Babu Jagjiwan Ram oli tunnettu kastittomien dalitien puolustaja ja Intian entinen varapääministeri. (*Intian parlamentissa puhetta johtaa nainen*, STT 3.6.2009)

Mehsudin verkostoa syytetään monista itsemurhaiskuista. Hyökkäyksiin uskotaan kuuluneen presidentti Asif Ali Zardarin vaimon, entisen pääministerin Benazir Bhutton murha joulukuussa 2007. (*Pakistan pommitti Taleban-johtajan tukikohtaa*, HS 14.6.2009)

Kahdessa yllä mainitussa esimerkeissä mainitut naiset kuuluvat toimijatyypiltään vaikuttajiin, joihin palataan myöhemmin tässä luvussa. Heidät on nostettu esiin myös tässä toimijatyypissä, jotta äiti, vaimo, tytär ja sisar –viittausten yleisyys käy ilmi. Aineiston uutisissa naisen määrittelemine miehen kautta ei näyttäisi tarvitsevan erityisiä perusteita: Naisen roolista äitinä, vaimona, tyttärenä tai sisarena muodostuu naiselle samanlainen titteli kuin toiminnasta ”puhemiehenä” tai ”pääministerinä”.

Meira Kumaria ja Benazir Bhuttoa koskevissa uutisissa esiin nostetaan erityisesti naiselle läheisen miehen vaikutusvalta. Kokonaisuus johtaa tulkintaan, jonka mukaan omillaan menestyvän naisen takana on vaikutusvaltainen mies. Aineistossa esiintyi kuitenkin eräs joukosta poikkeava uutinen, joka julkaistiin Helsingin Sanomissa 12. kesäkuuta.

Musavi otti vaimon vaaliaseeksi

Yksi ehdokkaista Iranin presidentinvaaleissa on ottanut käyttöönsä poikkeuksellisen vaaliaseen. Uudistusmielisen linjan pääehdokka Mir Hossein Musavi on kolmeen vuosikymmeneen ensimmäinen poliitikko, joka kampanjoi vaimo rinnallaan.

Puoliso Zahra Rahnavard tunnetaan isoäitinä, maalarina ja entisenä yliopiston kanslerina. Innokkaimmat ovat kutsuneet häntä Iranin Michelle Obamaksi. ”En ole Michelle Obama. Olen Zahra Rahnavard”, hän sanoi uutistointo AP:n mukaan.

Rahnavard on puhunut naisten oikeuksista ja vakuuttanut miehensä laventavan niitä. ”Miksi naisia ei ole presidenttiehdokkaina tai ministereinä?” hän kysyi kuulijoilta Tabrizissa brittilehti The Sunday Telegraphin mukaan.

Musaville vaimo on tuonut nostetta, minkä uudelle kaudelle yrittävä presidentti Mahmud Ahmadinejadkin on huomannut. Tv-väittelyssä Ahmadinejad kyseenalaisti Rahnavardin akateemisen pätevyyden.

Huomautus kostautui: Ahmadinejad sai julkisesti nuhteita ylimmältä johtajalta imaami Ali Khameneilta.

Kyseisessä uutisessa mainitun naisen, Zahra Rahnavardin, saama rooli on varsin ristiriitainen. Uutisteksti rakentaa naisesta (miehen) toiminnan objektia etenkin sen alkupuolella. Muotoilu korostaa miehen valintaa: Hän ”on ottanut käyttöönsä poikkeuksellisen vaaliaseen”, naisen.

Myöhemmin tekstissä Rahnavard kuitenkin nousee puhetekojensa kautta objektista subjektiksi, tekijäksi. Kommenteista muodostuu kuva itsenäisestä, mielipiteitä omaavasta naisesta. Tekstin sisäinen ristiriita syntyy siis vaimoasettelun ja toimijan oman aktiivisuuden välille. Naisen olemassaolo uutisessa määrittyy selvästi suhteessa mieheen – hänestä tuskin olisi kirjoitettu, ellei hän olisi presidenttiehdokkaan vaimo. Rahnavardin esittämä yhteiskuntakritiikki kuitenkin kyseenalaistaa sen, miksi hänet uutistekstin alussa alistetaan miehen toiminnan kohteeksi. ”Ottiko” Musavi todella vaimonsa vaaliaseeksi, kuten teksti antaa ymmärtää? Vai oliko kampanjaan osallistuminen Rahnavardin oma päätös?

Uutisen sanavalinnat ovat varsin erikoisia. Se korostaa miehen päätösvaltaa naisesta, sillä mies voi ”ottaa naisen käyttönsä”. Samalla uutisen naistoimija nostaa esiin iranilaisnaisten yhteiskunnallisen aseman, josta lukija voi tehdä omat tulkintansa. Viittaus naisten oikeuksien laventamiseen ja naisen esittämä kritiikki naisehdokkaiden puuttumiseen presidentinvaaleissa antavat ymmärtää, että naisten asemassa on parantamisen varaa. Uutinen rakentaa Rahnavardille aktiivisen ja mielipiteellisen roolin, joka kuitenkin lähtökohtaisesti määrittyy miehelle alistaiseksi. Siten uutinen vahvistaa stereotypioita iranilaisnaisen alistaisesta suhteesta mieheen: Vaimo on miehensä omaisuutta. Vaikka naisella on oma mielipiteensä, kunnian ja hyödyn siitä saa lopulta mies: ”Musaville vaimo on tuonut nostetta.”

Äiti, nainen, tytär ja sisar –tyypin yleisyys on omiaan tukemaan feministitutkijoiden esittämää kritiikkiä ns. äiti-myyttiä kohtaan. Feministikriitikkojen mukaan äiti-myytti on edelleen yksi suurimpia naista kontrolloivia myyttejä patriarkaalisessa yhteiskunnassa. Äiti-myytti rakentaa esimerkinomainen mallin, jonka mukaan tiettyjen yhteisön jäsenten odotetaan käyttäytyvän. Tämä myytti toimii vallankäytön välineenä tukemalla patriarkaattista yhteiskuntakuvaa, jota myös media tuottaa. Naiseuden ja äitiyden ihannointi naista ylistämällä samanaikaisesti myös alistaa naista. (Auvinen 1979, 183-189.)

7.2.5 Kansalaisaktivisti

Viides aineistosta erotettu naistyyppi nimettiin tässä tutkimuksessa kansalaisaktivistiksi. Tärkeää on huomata, että sanalla kansalaisaktivisti ei tässä viitata vain määrällisessä analyysissä käytettyyn luokitteluryhmään (toimijoiden edustamana tahona, vrt. liite 2). Sen sijaan keskeinen ominaisuus tyyppin toimijoille on, että he osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnalliseen toimintaan. Neljänteen naistyyppiin kuuluvat siten esimerkiksi julki-suudessa säännöllisesti esiintyvä kansalaisaktivisti, presidentinvaaleissa äänestävä tavallinen kansalainen ja mielenosoitukseen osallistuva satunnainen opposition kannattaja.

Internetin blogit ja keskustelupalstat tulivat Dengin puolustuspuheen-
vuoroja. Asianajajat ja kansalaisaktivistit matkustivat Dengin luo tarjoamaan
palveluksiaan. Pekingissä naismielenosoittaja pukeutui lakanoihin, joihin oli
kirjoitettu "Kuka tahansa voi olla seuraava Deng Yujiao". (*Kansannousu on
siirtynyt Kiinassa nettiin*, HS 3.6.2009)

Kansalaisaktivisti on tavallisia kansalaisia sisältävistä toimijatyypeistä uutistekstin tasolla kaikkein aktiivisin. Tyyppi esitetään kodin puolella, ottamassa osaa yhteiskunnallisiin tapahtumiin. Usein hän on tapahtumien keskipisteessä. Toimijatyyppin aktiivisuus nousee esiin myös puhutavassa. Vaikka osa aktiivisen kansalaisen roolin saaneista naisista esiintyy uutisissa nimettöminä kohteina (kuten edellä mainitussa uutiskatkelmassa), useampi kuin yksi neljästä kansalaisaktivistista sai uutisissa mielipiteensä kuuluviin suoran tai epäsuoran esityksen muodossa.

Parlamenttivaalien katsotaan ratkaisevan, jatkaako maa länsimielisellä tiellä.
Vaaleissa ovat vastakkain Yhdysvaltain tukemat sunnimuslimit ja Syyrian ja
Iranin tukemat Hizbollah-vetoiset shiit.
–Kohtalomme Libanonissa on olla kallellaan joko länteen tai Iraniin, ja tämän
vuoksi nämä vaalit ovat niin tärkeät, selitti Beirutissa äänestänyt Simone
Kosremelli. (*Libanonissa jonotettiin vaaliurnille*, STT 7.6.2009)

Nykyisen presidentin Mahmud Ahmadinejadin kannattajat ovat vähissä, kun
nuoret teheranilaiset ajelevat presidentinvaalien alla kaupungilla osoittamas-
sa kannatusta suosikkiehdokkailleen. Autot on teipattu täyteen vaalimainok-
sia, ja innokkaimmilla tarrat peittävät jopa auton ikkunat.
–Aion käydä äänestämässä, mutta vain siksi, että haluan nähdä vallassa ke-
net tahansa paitsi Ahmadinejadin. Hän on pilannut tämän maan, sanoo 25-

vuotias sosiologian opiskelija Mina Sedaqati.

Monet nuoret pelkäävät, että Ahmadinejadin toinen kausi vaikeuttaisi entistä enemmän Iranin ja länsimaiden välejä sekä tiukentaisi pukeutumis- ja käyttäytymissäästöjä, joita valvoo pelätty moraalipoliisi.

–Miten voin tuntea oloni turvalliseksi maassa, jonka presidentti sallii naisten pidätykset sen perusteella, millaisia vaatteita he käyttävät, Sedaqati kysyy.

(Nuoret ja naiset ratkaisemassa Iranin vaalit, STT 11.6.2009)

Kansalaisaktivistien merkitys korostuu uutisissa silloin, kun kyseessä on suuren väkijoukon edustaja. Mielipiteen uskottavuus siis rakentuu taustajoukkojen suuruuden mukaan – esimerkiksi Iranin mielenosoituksia käsittelevissä uutisissa väkijoukon kooksi mainittiin ”satojatuhansia ihmisiä”. Aineistossa esiintyi siten myös uutisia, joissa kansalaisaktivistien rooli kasvoi erityisen merkittäväksi. Mielenkiintoista on, että näissä esimerkeissä naisten roolia ja naiseutta korostettiin tehokkeinoin – tiedostaen ja tiedostamatta.

Mielenosoituksissa muistettiin levottomuuksissa kuolleita kahdeksaa opposition kannattajaa. ”Kuolema diktaattorille! Missä ovat meidän äänemme!” mielenosoittajat rikkoivat hiljaisuuden.

Joukossa oli vapaamielisten nuorten lisäksi kokonaisia perheitä ja mustiin huntuihin pukeutuneita naisia.

”Kun kuulin vaalituloksesta, tunsin vain vihaa. He pettivät meidät”, mustaan chador-kaapuun pukeutunut Saman Qahremani, 21, sanoi.

Hänestä on tärkeää näyttää hallitukselle, että iranilaiset kaikista yhteiskuntaluokista ovat vihaisia. *(Sadattuhannet iranilaiset osoittivat mieltään mustiin pukeutuneina, HS 19.6.2009)*

Myös sanomalehti The New York Timesin ja uutistoimisto AP:n tavoittamat silminnäkijät kertoivat väkivallasta. New York Timesin lähde kertoi nähneensä, kun 19-vuotiasta naista ammuttiin kaulaan. Kuolonuhreista ei keskiviikkoiltana raportoitu.

CNN:n mukaan silminnäkijöiden kertoma todistaa siitä, että naisten rooli protesteissa on kasvanut. ”Naiset näyttävät uskomatonta roolia kadulla, niin määrällisesti kuin vaikuttavuudessaan”, yksi oppositiopuolueeseen kuulunut protestoija kertoi. *(Mielenosoittajat ja hallinnon joukot ottivat rajusti yhteen Teheranissa, HS 25.6.2009)*

Merkittävimmäksi kansalaisaktivistin rooli muodostuu eräissä Iranin presidentinvaalien jälkeisiä levottomuuksia käsittelevissä uutisissa, joissa naisesta rakennetaan yhteiskunnallisia ilmiöitä kuvaava symboli.

Iranilaisen Neda Agha-Soltanin kuolema Teheranin keskustan mielenosoituksissa viikonloppuna levisi miljoonien ihmisten nähtäväksi alle kahdessa vuorokaudessa.

Amatöörikuvaaja tallensi 27-vuotiaan musiikinopiskelijan ampumisen, minkä seurauksena Agha-Soltanista tuli Iranin presidentinvaalien vastaisten protestien ikoni. *(Kuolleesta musiikinopiskelijasta tuli Iranin protestien symboli, HS 24.6.2009)*

Kansalaisaktivistin puheiden sisällöllä on yhteisiä ominaisuuksia tarkkailijan kanssa, sillä kummankin puhe perustuu mielipiteisiin ja kokemuksiin. Kuten tarkkailijan kohdalla, myös kansalaisaktivistin kommenteissa korostetaan, että kyseessä on ”kansan” tai ”tavallisen ihmisen” mielipide. Sen totuudenmukaisuus jätetään lukijaan päätettäväksi ja tulkittavaksi. Poikkeuksen muodostavat yhteiskunnassa arvostetun aseman saavuttaneet kansalaisaktivistit, joille rakentuu uutisissa asiantuntijaa lähestyvä asema.

Alkuperäisväestön oikeuksia ajava, Nobel-rauhanpalkittu aktivisti Rigoberta Menchú teki 1999 tutkintapyynnön Guatemalan intiaaniväestöön kohdistuneesta kansanmurhasta, terrorismista ja kidutuksesta vuosina 1978-86. Guatemala ei ole suostunut luovuttamaan Espanjaan seitsemää entistä kenraalia ja ministeriä. *(Näiden oikeustapausten jatko on Espanjassa epävarmaa, HS 17.6.2009)*

7.2.6 Vaikuttaja

Matriisitaulukon kuudes eli viimeinen toimijatyyppe on vaikuttaja. Nimensä mukaisesti tämän tyypin toimijat ovat aktiivisia tekijöitä, jotka ovat mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja toiminnassa. Ryhmään kuuluvat henkilöt ovat siten esimerkiksi kehitysmaiden poliitikkoja, asiantuntijoita ja virkamiehiä sekä liike-elämän ja järjestöjen edustajia.

Vaikuttaja sai kehitysmaauutisten kuudesta naistyyppistä monipuolisimman kattauksen erilaisia puhetapoja. Vaikuttajanaiset edustivat uutisissa nimittäin ainoana tyyppinä kaikkia neljää puhetapaa (suoraa ja epäsuoraa esitystä, toissijaista puhetta sekä mykkiä toimijoita eli kerronnan kohteita). Mielenkiintoista on, että vaikuttavuudestaan huolimatta tämän tyypin toimijat eivät ylety uutisen varsinaisiksi puhujiksi läheskään aina,

päinvastoin. Kaksi kolmesta vaikuttajasta esiintyi uutisessa kerronnan kohteena eli mykkänä toimijana.

Gabon valitsi väliaikaisen presidentin maanantaina kuolleen presidentti Omar Bongon tilalle. Afrikan pitkäaikaisimman presidentin seuraajaksi tulee senaatin puhemies Rose Francine Rogombe, joka vannoi virkavalan keskiviikkona. Perustuslain mukaan väliaikaisella presidentillä on 45 päivää aikaa järjestää vaalit. (*Naispresidentti korvaa yli 40 vuotta hallinneen Bongon*, STT 10.6.2009)

Yhdysvallat on ensimmäistä kertaa nimittänyt erikoislähettilään muslimimaihin. Intialaissyntyisen Farah Pandithin tehtäviin kuuluu Yhdysvaltain ja muslimimaiden suhteiden hoitaminen.

Jo lapsena Yhdysvaltoihin muuttanut Pandith on kotoisin Intian Kashmirista. Ulkoministerin perjantaisen lausunnon mukaan Pandithilla on henkilökohtaista kokemusta siitä, miten islaminuskoiset maahanmuuttajat voivat onnistuneesti sopeutua amerikkalaiseen yhteiskuntaan.

Ennen lähettilääksi nimittämistä Pandith työskenteli eurooppalaisten muslimiyhteisöjen erikoisasiantuntijana. (*Yhdysvallat nimesi erikoislähettilään muslimimaihin*, STT 27.6.2009)

Siinä missä selviytyjien tai tarkkailijoiden puhe perustuu kokemukseräisiin mielipiteisiin, vaikuttaja esiintyy uutisessa asiantuntijan roolissa. Vaikuttajilla on siten suuri painoarvo uutisen uskottavuuden luomisessa; heidän lausuntojaan käytetään uutisessa kerrottujen faktojen vahvistamiseen.

Papua-Uuteen-Guineaan kuuluva Carteret on uppoamassa Tyynenmeren aalloihin.

Aallot huuhtovat jo monin paikoin paratiisisaarten yli. Asiantuntijoiden mukaan on todennäköistä, että saariryhmä on asuinkelvoton vuoteen 2015 mennessä. Saarten noin 3000 asukkaasta monet ovat jo joutuneet lähtemään.

–Asukkaat pelkäävät, koska he eivät tiedä, mitä seuraavaksi tapahtuu. He voivat olla minä päivänä hyvänsä veden varassa, kertoi uudelleenasettamisohjelmaa johtava Ursula Krakova New York Times -lehdelle. (*Bonnin kokous sanelee ilmastopolitiikan tulevaisuuden*, STT 2.6.2009)

Kymmenet tuhannet iranilaisen oppositioryhmän kannattajat kokoontuivat lauantaina suurmielenosoitukseen Pariisiin. Maanpaossa olevan NCRI-järjestön väkeä oli saapunut paikalle Saksaa, Belgiaa ja Hollantia myöten. Paikalla oli myös NCRI:n johtaja Maryam Rajavi, joka antoi täyden tukensa

Iranissa velloville mielenilmauksille.

–Iranin kaduilla räjähtänyt pyhä viha eroaa kaikista aiemmista mielenosoituksista ja protesteista. Uskonnollinen diktatuuri ja kaikki sen sortorakenteet on purettava, Rajavi sanoi. (*Iranin oppositio järjesti suurmarssin Pariisissa*, STT 20.6.2009)

Vaikuttaja on toimijatyypeistä kaikkein aktiivisin. Aktiivisuus syntyy paitsi naistyyppin omaamasta vaikutusvallasta, myös tavasta, jolla toiminnallisuus osoitetaan uutisessa. Siinä missä kansalaisaktivisti on luonteeltaan tapahtumiin osallistuva osapuoli, vaikuttaja on aktiivisimmillaan tapahtumien alullepanija:

Pieniä puuntaimia istutetaan erityisen paljon tänään perjantaina eri puolilla maailmaa, kun YK viettää maailman ympäristöpäivää. Metsien häviäminen maapallolta kiihdyttää ilmaston lämpenemistä. Puukampanja alkoi Keniassa, jossa rauhannobelisti Wangari Maathai perusti puunistuttajien liikkeen. Maathain ideasta versoi laaja kampanja, jonka tavoitteena oli istuttaa miljardi puuta vuonna 2007. Se onnistui, ja sen jälkeen YK:n ympäristöohjelma Unep nosti tavoitteen seitsemään miljardiin: jokainen puu symboloi yhtä maapallon asukasta. (*Puuntaimien istutuskampanja kiihtyy tänään maailman ympäristöpäivänä*, HS 5.6.2009)

Vaikka Kiinan demokratisoituminen ei ole häävisti edennytkään, aktivistit eivät ole vielä heittäneet pyyhettä kehään.

–Kiina on matkalla demokratiaan ja oikeusvaltioon. Ennen uskoin vielä näkeväni tämän toteutuvan, mutta enää en ole niin varma, sanoo Tiananmenin verilöylyssä lapsensa menettäneiden Tiananmenin äidit -järjestön perustaja Zhang Xianling. (*Moni Tiananmenin demokratia-aktivisti hyppäsi liike-elämään*, STT 3.6.2009)

Vaikuttajia esiintyi kaikista naistyypeistä määrällisesti kaikkein eniten. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että määrällisessä sisällönerittelyssä suurimmaksi toimijaryhmäksi nousseet tavalliset kansalaiset jakaantuivat kvalitatiivisessa analyysissä useaan eri toimijatyyppeihin. Naisvaikuttajien lukumäärä kehitysmaautisten kokonaisuudessa missään nimessä ole runsas. Pohdiskelun aihetta antaa myös heidän puhetajojensa painottuminen mykiksi toimijoiksi eli kohteiksi.

7.3. Yhteenvetoa

Kvantitatiivisen analyysin perusteella selvä enemmistö kehitysmaauutisten toimijoista on miehiä; kehitysmaiden naisia on vain kahdeksan sadasta. Naiset myös ovat uutisten kohteina eli myykinä toimijoina miehiä useammin. Uutisten asiantuntijalausunnot – eli poliitikkojen, järjestöjen ja viranomaisten kommentit – otetaan pääasiassa miehiltä ja länsimaisilta toimijoilta. Naiset taas edustavat uutistekstissä yleisimmin tavallisen kansalaisen ääntä.

Analyysin pohjalta on perusteltua väittää, että toimijajakaumaan vaikuttavat osaltaan uutisten aiheet ja koko. Suurin osa aineiston uutisista keskittyy kriisi- ja konfliktiuutisointiin, joissa miesten on todettu saavan naisia suuremman toimijaroolin. Kehitysmaiden nainen päätyy uutisen toimijaksi yleisimmin silloin, kun se käsittelee maan sisäpolitiikkaa.

Helsingin Sanomien ja STT:n kehitysmaauutisointi on myös pääasiallisesti pikkuuutisten varassa. Useampi kuin kaksi kolmesta aineiston uutisesta on kooltaan noin 1000 merkkiä, siinä missä kehitysmaa-aiheista kirjoitettuja pääuutisia on harvempi kuin joka kymmenes. Pienissä uutisissa toimijana on useammin mies kuin nainen.

Tuloksista on havaittavissa lisäksi, että nainen päätyy hieman useammin uutisen kuvitukseen kuin varsinaisen uutistekstin toimijaksi. Lukija houkutellessaan uutisen ääreen usein valokuvan kautta, ja tähän työhön nainen näyttäisi kelpaavan useammin kuin itse uutisen lähteeksi.

Jopa 75 prosenttia aineiston ulkomaan uutisista perustuu kansainvälisiltä uutistoimistoilta saatuun ja suomeksi käännettyyn materiaaliin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että uutisten aihe- ja toimijaratkaisut on tehty pitkälti ulkomaisissa uutistoimistoissa. Valmiiseen materiaaliin on vaikeaa vaikuttaa, jos toimittajalla ei ole aiheeseen muita tietolähteitä, kuten omia haastateltavia. Kyseenalaista tosin on, olisiko uutisten sukupuolijakauma yhtään sen tasaisempi, vaikka niistä suurempi osa olisikin suomalaistoimittajien kirjoittamia.

Kehitysmajournalismin tutkimuksessa on aiemmin saatu hyvin samansuuntaisia tuloksia kuin tässä tutkimuksessa. Määrällisen sisällönerittelyn osalta tulokset vahvistavat esimerkiksi Anderssonin & Ådahlin (1993), Uskalin (2007) ja Tolsan (2008) päätelmiä siitä, että kehitysmajournalistit ovat sävyiltään pääasiallisesti negatiivisesti virittyneitä ja keskittyvät kriisi- ja konfliktiuutisointiin. Myös Leukumaavaaran (2008) ja Tolsan (2008) huomiot kehitysmajournalistien ja niiden kuvituksen toimijajakaumasta ovat hyvin samansuuntaisia kuin tämän työn tuloksissa esitetyt.

Kvalitatiivisessa analyysissä kehitysmaiden naisista hahmotettiin kuusi toimijatyyppeä, joita tarkasteltiin naisten aktiivisuuden, puhetapojen ja toiminnan kautta. Kartoituksessa hahmottui kolme passiivista ja kolme aktiivista toimijaluokkaa, joiden rooli vaihteli mykstä toimijasta eli kohteesta osallistujaan ja tekijään. Kokonaisuudessa aineistosta on hahmotettavissa enemmän passiivisia toiminnan kohteita kuin aktiivisia tekijänaisia. Vaikka vaikuttajien ja kansalaisaktivistien roolissa korostuu positiivisella tavalla naisten aktiivisuus, aineiston naiset ovat useammin kuitenkin uutisen taka-alalle painuneita tavallisia kansalaisia. He esiintyvät uutisissa sivullisina uhreina, tarkkailijoina sekä äidin, vaimon, tyttären ja sisaren rooleissa.

Tutkimustulokset puhuvat melko synkkää kieltä kehitysmaiden naisten roolista kehitysmajournalismissa. Kehitysmajournalistien esittämä maailma on varsin miehinen maailma. Uutisten esittämässä maailmassa kehitysmaiden kansalaisista vain kahdeksan prosenttia. Kehitysmajournalistien maalaama kuva kohteestaan on siis ainakin siinä suhteessa vääristynyt.

8 MIKSI NÄIN?

Journalismia on helppo kritisoida sen vääristymistä ja puutteista. Perusteluita vaille jäävien moitteiden sijaan hedelmällisempää on kuitenkin pohtia, miten ja miksi nämä vääristymät ja puutteet syntyvät. Tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia voi tarkastella esimerkiksi journalistisen kulttuurin kautta. Koska uutisten toimintaympäristönä ovat kehitysmaat, myös niiden kulttuuri limittyy olennaisesti jutuntekoon. Tässä luvussa kartoitetaan journalistisiin työprosesseihin vaikuttavia tekijöitä ja pohditaan, millä tavoin ne heijastuvat varsinaiseen journalistiseen tekstiin.

8.1 Journalistinen kulttuuri

8.1.1 Mitä uutiselta odotetaan?

Ensimmäiseksi journalistisen kulttuurin vaikutuksia voi lähteä purkamaan pureutumalla uutisen perusaineisiin. Millainen uutisen on oltava, jotta se on uutinen? Mitkä ovat hyvän, ts. julkaisukelpoisen (kehitysmaa)uutisen ainekset?

Uutistyö rakentuu pääosin rutiineille ja ennako-oletuksille, jotka vaikuttavat uutisen muodostumiseen sen eri vaiheissa. Ne vaikuttavat paitsi varsinaiseen kirjoitusprosessiin, myös aineiston ja haastateltavien hankintaan. (Halonen 1999, 36.) Tyypillisin tapa hahmottaa uutisen rakennetta on pureutua niin sanottuihin uutiskysymyksiin, joihin uutistekstin odotetaan vastaavan. Kysymyksiä on yhteensä kuusi: *kuka, mitä, missä, milloin, miksi ja miten* (Manoff & Schudson 1986, 3). Seuraavassa avaan lyhyesti kunkin uutiskysymyksen vaikutuksia uutistekstiin ja siten myös kehitysmaauutisiin.

Kuka. Viestimillä on valta päättää, kuka saa julkisuudessa oman äänensä kuuluviin. Joukkoviestimistä voidaankin löytää useita toimijoita, joilla käytännössä tarkoitetaan usein jutun haastateltavia tai lähteitä. Toimija voi olla joko henkilö tai instituutio. He

saavat äänensä kuuluviin joko suorana esityksenä tai toimittajan referoinnin kautta. (Raittila & Kuttilainen 2000, 57.)

Uutiset ovat voimakkaasti henkilöityneitä. Yksinkertaistetusti voisi sanoa, että uutisissa esiintyy pääasiassa tunnettuja ja lukijalle jo ennestään tuttuja ihmisiä. Heitä ovat muun muassa poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset vaikuttajat. (Sigal 1986, 12.) Uutisen lähteeksi yltävän henkilön on oltava jollain tapaa tärkeä, oli se sitten hänen virkansa, asiantuntemuksensa tai ajankohtaisuutensa perusteella.

Uutisjournalismille erityisen silmiinpistävää on sen nojautuminen virallisiksi koettuihin lähteisiin. Esimerkiksi lähestulkoon kaikki Yhdysvaltain presidentti Barack Obaman lausunnot päättyivät poikkeuksetta tämänkin tutkimusaineiston uutisiin. Muun muassa Shoemaker & Reese (1996, 48) sekä Fairclough (1997, 69) ovat havainneet, että uutisia dominoi lopulta melko pieni joukko valtaapitävässä asemassa olevia ihmisiä kuten hallituksen edustajia, viranomaisia, ammattiliittojen edustajia ja eri alojen asiantuntijoita. Vastaavasti tavalliset ihmiset ovat harvemmin uutisen varsinaisena lähteenä, pikemminkin tapausesimerkkinä. Heidän roolinsa on antaa kasvot yhteiskunnallisille muutoksille (Sigal 1986, 13).

Fairclough erottaa nämä kaksi toimijaryhmää toisistaan nimittämällä niitä virallisiksi puheääniksi ja elämismaailman puheääniksi. Virallisen puheäänien lähteenä voi olla esimerkiksi poliisi; elämismaailmassa ääneen pääsevät tavalliset ihmiset. (Fairclough 1997, 215; Fairclough 1989, 49-50.)

Myös kehitysmaauutisten toimijat näyttäisivät jakaantuvan Sigalin ja Faircloughin teorioiden mukaisesti. Erona on, että virallisten puheäänien merkittävyys on, jos mahdollista, vieläkin suurempi. Tavallisen kansalaisen ääntä on vaikea tavoittaa etenkin, jos uutinen naputellaan Suomessa sijaitsevassa toimituksessa. Suurin osa kehitysmaauutisten toimijoista oli siten virallisia lähteitä (poliitikkoja), joista monilla on jo ennestään vakiintunut asema uutislähteinä – ajatellaanpa vaikka Barack Obamaa, Benjamin Netanjahua tai Hillary Clintonia.

Journalismin taipumusta nojautua virallisiin lähteisiin on kritisoitu muun muassa sillä perusteella, että se todistaa mediainstituutioiden olevan osa taloudellista ja siten tarkoi-

tushakuista järjestelmää. Väitteen lähtökohtana on median kaupallistuminen, jonka myötä sen on oltava taloudellisesti kannattava. Tästä näkökulmasta katsoen median tuottavuus on sidoksissa vallitsevaan taloudelliseen ja poliittiseen järjestelmään. (McQuail 1994, 82.) Mediasta puhutaan usein vallan vahtikoirana, mutta haluaako se todella kääntyä sitä kättä vastaan, joka sitäkin ruokkii? Ainakin Fairclough (1997, 69) uskoo, että viranomaislähteisiin nojaavan uutisoinnin tuloksena on pääasiallisesti vallitsevan järjestelmän mukainen maailmankuva. Vaikka mediaorganisaatioilla on periaatteellinen mahdollisuus haastaa vallitsevia valtajärjestelmiä, se hyvin harvoin käyttää tätä valtaa, ainakaan avoimesti (Jansen 2002, 172).

Mitä. Uutinen käsittelee yleensä yhtä teemaa tai aihetta kerrallaan. Aiheita sinänsä on loputtomiin – miten uutistoimitus siis päättää, mistä se kertoo seuraavan päivän lehdessä? Romano (1986, 38) esittää ytimekkäästi tekijät, jotka tekevät aiheesta uutisoinnin arvoisen: Se tuntuu kertomisen arvoiselta. Se myy lehtiä. Kilpailijatkin kertovat siitä. Siitä on aina kerrottu. Se on mahdollista saada kirjoitettua jutuksi ennen kuin lehti menee painoon.

Kaikki nämä hieman kärjistetytkin väittämät esittävät varsin päteviä huomioita uutisajattelusta. McQuail (1994, 269) esittää oman näkemyksensä vieläkin ytimekkäämmiin. Hänen mukaansa uutiset syntyvät yksinkertaisesti aiheista, jotka ovat huomionarvoisia ja helposti huomattavia. Sen vuoksi media säännöllisesti etsii uutisaiheita oikeusaloista, poliisilta, sairaaloista ja lainsäädäntöelimistä, joihin huomionarvoiset tapahtumat yleensä ensin heijastuvat.

Kriitikot ovat tarjonneet asiaan erilaisen näkökulman huomauttamalla, että uutisia ei vain etsitä ja löydetä, vaan niitä tehdään. Objektiivisuutta siis rakennetaan tietoisesti käyttämällä esimerkiksi kerronnallista muotoa, kehystämällä käytäntöjä tiettyyn muotoon ja tukeutumalla organisaatioissa tuttuihin käytäntöihin. Itse uutinen on lopulta usein yhteneväinen yhteiskunnassa vallitsevan merkityksellisyjärjestelmän kanssa – se siis nostaa etualalle yhteiskunnassa tärkeinä pidettyjä asioita ja henkilöitä. Tämä huomio on mediakriitikille hyvin keskeinen, sillä tavallisestihan uutinen esitetään ikään kuin se olisi yksiselitteinen ja luonnollinen kuvaus tapahtumista. Uutinen on kuitenkin aina historiallisesti ja sosiaalisesti kulttuuriin sidottu formaatti. (Jansen 2002, 166.)

Yhteiskunnan vaikutus journalismin tuotantoon on nähtävissä vielä selkeämmin tarkasteltaessa, mistä joukkoviestimet eivät kerro. McQuailin (1994, 271) mukaan uutiset eivät pääsääntöisesti kerro esimerkiksi kaukaisista ja poliittisesti mitättömistä valtioista, eliittiin kuulumattomista henkilöistä, pitkäkestoista ja draamattomista tapahtumista (kuten sosiaalisesta muutoksesta) tai kovin monista ”hyvistä” uutisista. Kärjitetysti voisi sanoa, että kielteinen uutinen on merkittävämpi ja suurempi uutinen kuin myönteinen uutinen – ainakin median itsensä mielestä.

Yhteiskuntaa, politiikkaa ja taloutta koskeviin, merkittäviin uutisiin viitataan usein termillä ”kova uutinen”. Kovuus viittaa tavallisesti uutisen yhteiskunnalliseen merkittävyyteen. Kovilla uutisilla on vakiintunut arvostus etenkin journalistien ammattikunnan keskuudessa, mutta merkkejä muutoksistakin on nähtävillä. Utistutuotannossa korostetaan yhä useammin myös ns. human interest -aiheita, toisin sanoen aiheita, jotka kiinnostavat yleisöä ja ovat lähellä tavallista ihmistä. Kovien uutisten ja human interest -uutisten välille vedetään tosin usein tiedostettu tai tiedostamaton raja, jossa ensin mainitut ovat arvoasteikossa korkeammalla. Ironista kyllä, human interest -aiheet kiinnostavat lukijaa usein enemmän kuin uutiset politiikasta tai taloudesta. (emt., 269-270.) Human interest -juttujen yleistymisen voi nähdä olevan yhteydessä journalismin kaupallistumiseen. Yleisölle halutaan kirjoittaa aiheista, joiden lukemisesta se on valmis maksamaan. Syytä on pohtia, millaisia vaatimuksia tämä asettaa kehitysmaajournalismille ja sen sisällölle.

Kuten luvussa 5.3 osoitettiin, kehitysmaauutisten kohdalla negatiivisuus korostuu. Lännen näkökulmasta huomionarvoisimpia ovat äkilliset, negatiiviset uutistapahtumat, kuten kriisit ja konfliktit. McQuailin teoria uutisten huomioarvosta ei siis ole kovin kaukaa haettu. Kehitysmaauutinen on useimmin myös ”kova” uutinen (Pietiläinen 1998a, 36-37) – pehmeät uutiset kaukaisesta ja poliittisesti mitättömistä valtioista eivät ole kyllin merkittäviä saadakseen palstatilaa. Kehitysmaauutisointia onkin kritisoitu tästä negatiivisuuden korostumisesta (Uskali 2007, 26). Kriitikkojen mukaan kielteiset ja shokeeraavat uutiset päätyvät todennäköisemmin sanomalehden etusivulle kuin sinänsä yhtä merkittävät myönteiset uutiset.

Kritiikki on varmasti monelta osin paikkansapitävää. Ainakin tästä tutkimuksesta saadut tulokset näyttäisivät vahvistavan tätä näkemystä. Äkilliset, negatiiviset uutistapahtumat,

kuten Iranin levottomuuksiin johtaneet presidentinvaalit tai poikkeuksellisen suuret maanjäristykset, yltävät nopeasti päivän pääuutisiksi. Toimituksissa näiden uutisten arvoa tosin ei mielellään perustella negatiivisuudella, vaan merkittävyydellä.

Missä. Uutisen sijainti eli tapahtumapaikka mainitaan usein heti jutun alussa (Hallin 1986, 109). Mihin uutinen siis maantieteellisesti sijoittuu?

Kysymys ei ole lopulta niin yksinkertainen kuin ensi silmäyksellä vaikuttaisi. Hallinin (emt., 111-112) mukaan paikan määrittelyllä on viisi funktiota. Ensimmäisenä Hallin nostaa esiin paikan merkityksen auktoriteettina, sillä se antaa uutiselle uskottavuutta – ajatellaanpa vaikka paikkojen ”Washington” tai ”Valkoinen talo” luomia miellelyhtymiä. Lukija myös tulkitsee uutisen sisältöä sen mukaan, mihin se sijoittuu. Vaikka sijainnin ilmaiseminen on uutisissa pääasiassa muodollisuus, sillä on yhä erityinen merkitys esimerkiksi televisiouutisissa. Toimittajan sanat saavat suuremman painoarvon, kun hän esiintyy ”paikan päällä”.

Toinen paikan funktioista on lukijalle hyödyllisen tiedon tarjoaminen. Paikallislehdessä julkaistu uutinen voi esimerkiksi kertoa, missä naapuruston kokous pidetään. Näissä tapauksissa paikan ilmaisen toivotaan rohkaisevan ihmisiä toimintaan. (emt., 111, 115.)

Kolmantena funktiona toimii sosiaalisten yhteyksien rakentaminen. Uutisessa mainitun henkilön kotikaupungin mainitseminen luo kyseisessä kaupungissa asuville tunteen siitä, että he ovat osa tapahtumia. Yhteisöllisyyden rakentaminen onkin yksi sanomalehden tärkeimpiä sosiaalisia funktioita. (emt., 111, 118.)

Paikka antaa uutiselle tarvittaessa myös puitteet. Ne eivät aina ole sisällön kannalta merkittäviä, mutta joskus puitteet antavat uutiselle kaivattua syvyyttä ja elävyyttä. Ne myös tekevät asiasta lukijalle konkreettisemmän ja herättävät tunteita. Hallinin mukaan puitteiden luomiseen törmää harvemmin poliittisessa uutisoinnissa, sen sijaan feature-jutuissa niiden korostaminen on yleisempää. Puitteiden kuvailu voi olla kiinnostavaa lukijoille, mutta siinä on myös vaaransa. Se voi luoda lukijan mielessä stereotyyppioita: Sen sijaan, että juttu edistäisi syvällistä ymmärtämistä tapahtumien historiallisista tekijöistä, se hävittää ne täysin. (emt., 111, 125-126.) Lienee sanomattakin selvää, että ris-

kin paikka piilee erityisesti kehitysmaiden kohdalla, sillä ne ovat länsimaan toimittajalle kulttuurisesti kaukaisia ja vieraita toimintaympäristöjä.

Viidentenä ja viimeisenä funktiona Hallin mainitsee paikan subjektina eli varsinaisena toimijana. Uutisen paikka eli sijainti voi olla myös aiheen pääosassa, kun se on perusteltua. Esimerkiksi Hallin nostaa kansallisesti tärkeän tapahtuman, joista raportoidessaan toimittajat usein kuvailevat ympäristöään. (emt., 133.)

Kehitysmä on uutisen sijaintina eli paikkana lännen näkökulmasta katsottuna kaukainen. Se selittää osittain myös, miksi kehitysmaita koskeva uutiselta vaaditaan niin paljon, jotta se ylittää julkisuuteen: Fyysisesti kaukana olevat aiheet eivät vain kiinnosta yleisöä yhtä paljon kuin naapurin tapahtumat.

Milloin. Journalismin sähköistyttyä uutisten ajankohtaisuus on saanut jatkuvasti kasvavan painoarvon. Kuten Schudson (1986, 79-80) varsin tarkkanäköisesti huomauttaa, journalistin ihannevastaus kysymykseen ”Milloin?” kuuluisi: ”Juuri hetki sitten – niin äskettäin, ettei kukaan muu vielä edes tiedä sen tapahtuneen.” Uutistuotannossa mikään ei merkitse enemmän kuin ison uutisen kertominen ennen kaikkia muita.

Kilpailu uutisnopeudessa on siirtynyt yhä enemmän internetiin ja muihin sähköisiin medioihin. Klikkauksista kilpailevilla sivustoilla korostetaan uutisten tuoreutta otsikoilla *Juuri nyt!* tai *Uusimmat*¹⁴. Seuraavan päivän sanomalehdessä uutinen on auttamatta jo ”vanha” – ainakin toimitusten mielestä. Schudson (emt., 80-81) väittää, että paine tähän uutiskilpailuun syntyy juuri toimituksissa; lukija ei piittaa pätkeäkään siitä, mikä media kertoo aiheesta ensimmäisenä.

Schudson erottaa uutiskerronnassa kolme aikamuotoa. Uutiset kertovat ensinnäkin siitä, mitä *on tapahtunut*. Toisaalta monia uutisoinnin arvoisiksi katsottuja aiheita seurataan mediassa säännöllisesti, vaikka niissä ei olisikaan tapahtunut mitään suurta muutosta. Tuolloin toimittajat kirjoittavat siitä, mitä asiassa *tapahtuu parhaillaan*, pyrkien pitämään aiheen tuoreena hakemalla siihen uusia näkökulmia. Kolmannen näkökulman

¹⁴ Tämän työn kirjoitusvaiheessa keväällä 2010 Iltalehti käytti internet-sivuillaan vastikään päivitettyjen uutisotsikoiden ohessa tekstilaatikkoo *Juuri nyt!*. Samaa tekstiä käytti myös Helsingin Sanomat, tosin ilman huutomerkkiä. Esimerkiksi MTV3, Helsingin Sanomat ja Keskiuomalainen olivat koonneet uusimmat uutisensa etusivulleen *Tuoreimmat* tai *Uusimmat* -otsikon alle.

mukaan median katse on suuntautunut tulevaisuuteen eli siihen, mitä *tulee tapahtumaan*. (emt., 82-97.)

Lehtonen (1996, 22) painottaa näistä aikamuodoista etenkin viimeiseksi mainitun merkitystä. Lehtosen mukaan sanomalehdet eivät enää kerro niinkään siitä, mitä on tapahtunut, vaan yhä enemmän siitä, mitä tulee tapahtumaan. Tämä on erotettavissa myös aineiston uutisissa, joskin ei niin merkittävässä roolissa kuin Lehtonen uskoo. Kehitysmaiden kohdalla uutisoinnissa korostuu enemmänkin se, mitä on tapahtunut. Selittävä tekijä voi olla se, että kehitysmaauutisen on oltava poikkeuksellisen voimakas ollakseen ”kiireinen”. Voimakkaat maanjäristykset, äkilliset konfliktit tai useita henkiä vaatineet onnettomuudet ylittävät ajankohtaisuuden kynnyksen ja yltävät usein myös nettiin. Muilla kehitysmaa-aiheilla ei sen sijaan ole kiirettä.

Miksi. Kuka, mitä, missä ja milloin ovat uutiskysymyksistä kenties ne kaikkein selkeimmät. Niihin vastataan usein tiiviisti jo uutisen ensimmäisessä lauseessa. Miksi on uutiskysymyksenä monimutkaisempi, sillä se vaatii asian taustoittamista ja selittämistä. Careyn (1986, 167) mukaan miksi on uutiskysymyksistä kaikkein subjektiivisin, sillä se on usein näkymätön ja abstrakti.

Koska journalismi on vahvasti henkilöitynyttä, uutiset vastaavat tähän kysymykseen usein selittämällä siinä esiintyvien henkilöiden motiiveja (emt., 180). Toisaalta miksi kattaa uutistapahtuman kahta eri puolta: Sen syitä, mutta myös oletettuja seurauksia. Syitä ja motiiveja toimittajat pystyvät tavallisesti selittämään taustatietojensa avulla, mutta seurausten selittämisessä he ovat usein riippuvaisia asiantuntijoiden lausunnoista. (emt., 177.)

Kuten tässä tutkielmassa on aiemmin todettu, sähköisen median myötä uutiset vanhentuvat yhä nopeammin. Suuren uutistapahtuman osuessa kohdalle televisio ja internet uutisoivat asiasta pitkin päivää. Seuraavan päivän sanomalehdessä uutisen yhä harvemmin näkee muodossa ”näin on tapahtunut”. Sen sijaan uutiseen on haettu jo uusia näkökulmia: Juttu voi lähteä liikkeelle esimerkiksi siitä, miksi näin tapahtui ja mitä tapahtuneesta seuraa. Pärjätäkseen hektisessä uutiskilpailussa sanomalehtien tulee panostaa yhä enemmän uutisten perusteelliseen taustoittamiseen, syyn ja seurausten selittämiseen.

Kehitysmääuutisoinnissa syiden ja seurausten esittäminen on ongelmallista. Koska kehitysmääuutiset ovat pääsääntöisesti kooltaan pikku-uutisia (ks. luku 7.1 ja taulukko 9), aiheen taustoittamiselle ei jää palstatilaa. Vaarana on, että kehitysmääuutisen kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät jäävät pimentoon ja uutinen vain esittää stereotyyppien mukaiset kuvaukset tapahtumista (ks. myös luku 3.4).

Miten. Uutisten syiden ja seurausten ohella juttujen taustoittamiseen kuuluu olennaisena osana myös tapahtumien kuvailu: Miten onnettomuus tapahtui? Kuinka henkilö menehtyi? Careyn mukaan uutiskysymyksenä miten ei ole yhtä tärkeä kuin mitä tai kuka. Toisaalta se kuitenkin tuo uutiseen syvyyttä ja yksityiskohtia. Parhaimmillaan tapahtumien kuvailu vastaa paitsi kysymykseen miten, myös kysymykseen miksi. Kuvailusta siis muodostuu selitys tapahtuneelle. (emt., 149.)

Careyn (emt., 149-150) mukaan uutiskysymyksistä miksi ja miten ovat useimmiten ne kysymykset, joihin lukijat toivovat vastausta kaikkein eniten. Haluamme paitsi tietää, myös ymmärtää, ja ymmärrykseen yltäminen riippuu uutisen syvyydestä. Tätä syvyyttä tavoitellaan selittämällä tapahtumien syitä ja kulkua. Ironista kyllä, juuri näihin kahteen kysymykseen on epätodennäköisintä saada kattava vastaus.

Kehitysmääuutisissa näihin kysymyksiin tarjotaan vastaus vaihtelevasti. Pikku-uutisessa syyn ja seurausten selittäminen sekä tapahtumien kuvailu rajataan tavallisesti uutisen ulkopuolelle. Rajaus on olosuhteiden sanelema pakko, sillä tuhanteen merkkiin mahtuu usein vastaus vain olennaisimpiin kysymyksiin: Mitä tapahtui, missä tapahtui, kenelle tapahtui. Uutisaiheiden jatkoseurannassa kahteen viimeiseen uutiskysymyksiin on kuitenkin etsitty jo vastauksia.

Uutiskysymysten kautta on erotettavissa useita kehitysmääuutisiin vaikuttavia tekijöitä. Uutisen aihe ja sen keskeinen henkilöhahmo vaikuttavat esimerkiksi siihen, kirjoitetaanko aiheesta lainkaan uutista. Tapahtumapaikka asettaa lisää odotuksia uutiselle: Yhden ihmisen kuolema autopommi-iskussa Bagdadissa ei ole uutinen, mutta sadan ihmisen hengen vaativa isku sen sijaan todennäköisesti on.

Uutiskysymysten ohella uutiseen liittyvät olennaisesti myös uutiskriteerit, joihin perehdyttiin ulkomaan uutisia käsittelevässä luvussa 2. Kuten Mäkilä (2002, 33-34) on osoittanut, uutiskriteerit eivät juurikaan anna kehitysmaita käsitteleville aiheille mahdollisuuksia päästä julkisuuteen. Galtungin ja Rugen kriteereistä löytyy Mäkilän mielestä syy myös siihen, miksi mediaan kuitenkin lopulta päätyneet kehitysmaauutiset ovat laadullisesti niin yksipuolisia:

Kehitysmaa on harvoin muulla tavalla ajankohtainen kuin jonkin laajamittaisen luonnonmullistuksen tai poliittisen/sotilaallisen kriisin takia. Tällaiset tapahtumat taas ovat suhteellisen yksiselitteisiä, varsinkin, jos ongelmien syitä ei pohdita kovin laajasti. Helpointa on tietysti yksinkertaistaa asia eri lahkojen, heimojen tms. kahinoinniksi, ja henkilöidä kriisi johtajiin. Ja kun jokin kriisi kerran pääsee uutisiin, sen seuranta jatketaan, jolloin siitä tulee myös ennustettava, mutta länsimaisesta katsantokannasta epätavallinen – sota ei kuulu länsimaisen ihmisen normaaliin elämänpiiriin. Jatkuessaan riittävän pitkään kriisi saattaa laajentua, jolloin sillä alkaa olla vaikutuksia myös globaalissa mittakaavassa.

Edellä esitetyt näkökulmat pureutuvat varsinaisen uutisen sisältöön. Kuten pohdinnasta ilmenee, uutiskysymysten painotukset ja uutiskriteerit vaikuttavat merkittävästi kehitysmaauutiseen. Ne muun muassa määrittelevät sen, onko aihe uutinen lainkaan ja jos on, kuinka *merkittävä* se on.

Journalistisen tekstin lainalaisuudet eivät tietenkään synny itsestään, vaan ne muodostuvat toimituksellisessa työssä. Seuraavissa alaluvuissa pohditaan, miten journalistisen työn taustalla piilevät voimat muokkaavat kehitysmaauutista.

8.1.2 Uutistoimistot ja lännen näkökulma

Joukkoviestinnän tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota eri mediatalojen sisältöjen yhdenmukaisuuteen. Samankaltaisuus ei ole sattumaa, vaan joukkoviestimet seuraavat toisiaan uutisaiheista päättäessään ja käyttävät toisiaan lähteinäkin. Vaikutusvaltaiset joukkoviestimet vaikuttavat muiden viestinten sisältöihin. (Rosenberg 1998, 115.) Yhdenmukaisuutta ilmeni myös STT:n ja Helsingin Sanomien aineistossa: Ulkomaan uutisissa esiintyi useita aiheita, jotka esitettiin samoilla uutiskärjillä ja näkökulmavalinnoilla. Yhdenmukaisuutta ei voi selittää edes sillä, että Helsingin Sanomat on STT:n asiakas: Helsingin Sanomissa julkaistuista kehitysmaauutisista vain 16 oli merkitty STT:n kirjoittamaksi. Kun ottaa huomioon, että Helsingin Sanomissa julkaistiin tutkimuspe-

riodin aikana kaikkiaan 235 kehitysmaauutista, STT:n osuus on hyvin pieni. Sisältöjen yhdenmukaisuuteen on siis haettava syytä muualta. Eniten sitä selittää ulkomaisten uutistoimistojen suuri osuus kehitysmaauutisten kirjoittajina (ks. luvut 2.2, 6.2 sekä 7.1). Tulos, jonka mukaan jopa 75 prosenttia tämän aineiston uutisista on uutistoimistojen käsialaa, on varsin häkellyttävä.

Tulokseen voi hakea syytä muun muassa mediatalojen taloudellisista paineista. Suomalaisen joukkoviestintien toimintaresurssien supistuessa kirjeenvaihtajaverkostoa on pienennetty ja uutisia kirjoitetaan yhä useammin Suomessa sijaitsevassa toimituksessa. Samalla luonnollisesti viestintien riippuvuus ulkomaisista uutistoimistoista on kasvanut. (Pietiläinen 1998b, 51, 99.) STT supisti kirjeenvaihtajaverkostoaan viimeksi lakkauttamalla Tallinnan kirjeenvaihtajan toimen loppuvuodesta 2009. Helsingin Sanomat ei ole vastaaviin toimenpiteisiin ryhtynyt. Kuten luvussa 6.2 todettiin, Kiinaa lukuun ottamatta STT:llä ja Helsingin Sanomilla ei kuitenkaan ole kirjeenvaihtajia kehitysmaissa. Valinnan perusteena ovat epäilemättä paitsi uutisoinnin priorisointi, myös taloudelliset lähtökohdat. Rantasen (1998, 51) mukaan uutistoimistojen toiminnan laajentuminen osoittaa, että läntisille uutiskriteereille on lähestulkoon universaali hyväksyntä. Samalla niiden lukumääräinen vähentyminen kertoo yhä suuremmasta keskittymisestä.

Uutistoimistojen käyttäminen tarjoaa luonnollisesti myös etuja suomalaisille joukkoviestimille. Ne mahdollistavat monipuolisen ja nopean uutisten massatuotannon pienillä resursseilla. Niitä myös pidetään luotettavina ja tasapuolisina. (Uskali 2007, 90.) Uutistoimistoilla on kuitenkin myös heikkouksia. Muun muassa maailman johtavaa uutistaloa Reutersia on arvosteltu länsimaisen itsekkäistä uutiskriteereistä (emt., 93-95). Uutistoimistojen käyttäminen heijastuu myös uutistoimituksen käytännön työhön: Jos toimitusten resurssit valuvat käännöstyöhön, on selvää, että omalle uutishankinnalle ja vaihtoehtoisten näkökulmien etsimiselle ei jää aikaa.

Kuten luvussa 5.3 todettiin, ulkomaan uutisten painotus riippuu pitkälti siitä, millaiset taloudelliset ja kulttuuriset suhteet maiden välillä vallitsevat (Pietiläinen 1998b, 107). Koska Suomella ei juuri ole taloudellisia kytköksiä kehitysmaihin (kehitysyhteistyötä lukuun ottamatta), sen painoarvo on journalistisesti pieni. Kehitysmaa-aiheita myös tuodaan lukijalle läheisemmäksi käyttämällä niissä länsimaisia haastateltavia ja näkökulmia.

Länsi-näkökulman painottuminen on tavallaan ymmärrettävää, sillä media haluaa tietää, mikä sen julkaisuympäristössä on oleellista ja lukijoita kiinnostavaa. Ongelmallista tilanteessa on se, että yleisön on vaikea kaivata sellaista, mistä se ei tiedä.

8.1.3 Deadline ja kiire

Kehitysmaajournalismiin vaikuttavat myös monet toimittajan työn käytännöt, joilla on suuri vaikutus päivittäisessä uutistyössä. Näistä keskeisimpiä ovat uutiselle asetettu deadline ja sen myötä työn hektisyys.

Muun muassa Ruandassa juttumatkalla ollut Helsingin Sanomien valokuvaaja Sami Kero myönsi Kumppani-lehden haastattelussa (Jaakkola & Peltari 2007), että kehitysmaautisointiin vaikuttaa erityisesti kiire. Keron mukaan kahden viikon matkalta saatetaan tehdä jopa kymmenen lehtijuttua. ”Ei sellaisella vauhdilla pääse sisälle ihmisen elämään, ei Kouvolassa eikä Kigalissa”, Kero sanoi lehden haastattelussa.

Kehitysmaautisten toimijajakaumaa voikin selittää deadline ja kiireen asettamalla käytännön pakolla: Toimittajan on usein turvaututtava helpoimmin tavoitettavissa olevan haastateltavan kommentteihin. Kuten Rosenberg (1998, 115) huomauttaa, uutisen aiheet ja sisältö määräytyvät pitkälti sen mukaan, mitä lähteitä hänellä on käytettävissään jutuntekohetkellä. ”Taustoituksen tekeminen, kenties aikaavievin osuus, ja uudenlaisten näkökulmien pohtiminen tai epätavalliset lähteet saavat jäädä, kun kerran on kiire”, toteaa myös Mäkilä (2002, 26).

Huomionarvoista on, että suurinta osaa kehitysmaautisista ei tehdä Sami Keron tavoin paikan päällä, vaan Helsingissä tai muualla Euroopassa sijaitsevissa uutistoimistossa. Tuolloin toimittajan on vielä vaikeampaa löytää uutiseen vaihtoehtoisia haastateltavia deadline häämöttäessä. Mäkilän (emt., 26) lainaama Sipola on kuvannut ulkomaantoimittajan arkea osuvasti:

Työ on pitkälti rutiininomaista puurtamista, jota tehdään ripeässä tahdissa (--) suurin osa ajasta kuluu uutistoimistojen välittämien uutisten muokkauseen ja kääntämiseen.

8.1.4 ”Kirjoita juttu aidsista”

Toimittaja eli uutisen varsinainen kirjoittaja on vain yksi osa mediakonsernin ketjussa. Uutisaiheet tulevat usein ”ylhäältä” – toimittaja siis kirjoittaa siitä, mistä esimies haluaa hänen kirjoittavan, ei välttämättä siitä, mistä hän itse haluaisi kirjoittaa. Vaikeimmassa asemassa toimittaja on silloin, kun muun toimituksen suhtautuminen esimerkiksi sukupuolta koskeviin juttuaiheisiin on kielteistä. Epätasa-arvoa koskevia asenteita on vaikeaa muuttaa, jos mediaorganisaation kulttuuri tukee niitä. (Gallagher 2002, 9.)

Esimerkiksi Mäkilä (2002, 60) on havainnut, että mediakentän asenteilla on vaikutusta kehitysmaita koskevien juttuaiheiden muodostumiseen. Namibiassa juttumatalla olleet toimittajat saivat Mäkilän havaintojen mukaan helpoimmin myydyksi juttuja, jotka koskivat suomalaisia ulkomailla tai aidsia.

Räsänen (1999, 84) havaintojen mukaan Suomen ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosaston matka-apurahan turvin kehitysmaitiin matkustaneista suomalaistoimittajista jopa 60 prosenttia kertoi jutuissaan Suomen kehitysyhteistyöstä. Kuten luvussa 7.1 todettiin, tässä tutkimuksessa Suomen ja kohdemaan välisiä suhteita käsitteli vain 6 juttua – noin prosentti kaikista jutuista. Kirjoittajina tosin olikin enemmän ulkomaisia uutistoimistoja kuin suomalaistoimittajia.

Toimittaja siis tietää, kuka hänen leipänsä maksaa.

Usein kehitysmaa-aiheet myös toistavat itseään, sillä uutistyyölle olennaiseksi tehtäväksi on muodostunut aiheiden jatkoseuranta. Tutkimusperiodin aikana STT ja Helsingin Sanomat seurasivat tiiviisti muun muassa Iranin mielenosoitusten etenemistä ja Pohjois-Koreassa vangittujen amerikkalaistoimittajien kohtaloa.

Päiväjärjestyksessä keskeisiksi nouseviin aiheisiin panostaminen siirtää pakostakin monet muut aiheet taka-alalle. Suuren osan aiheista toimitus sivuuttaa rutiinomaisesti, perehtymättä niihin sen kummemmin, mutta yleisö ei sitä onneksi tiedä: Se tietää vain aiheista, jotka päätyvät seuraavan päivän lehteen.

8.2 Kun kehitysmaa kohtaa länsimaan toimittajan

Partasen (2009, 3) lainaama Hofstede määrittelee kulttuurin ihmismielessä opituksi ohjelmoinniksi, joka erottaa ihmisryhmien tai luokkien ihmiset toisistaan. Kun eri kulttuuripiireistä saapuvat ihmiset kohtaavat, syntyy helposti yhteentörmäyksiä ja väärinkäsityksiä (emt., 7-8). Journalistinen kulttuuri ja kehitysmaiden kulttuuri eivät suinkaan aina kohtaa kitkattomasti. Tilanteen on kiteyttänyt osuvasti Namibiassa työskennellyt Partanen (2009, 88):

Työpäiväkirjaani kirjoittamani turhautumisen tunteet ja journalististen käytäntöjen arvostelu kertovat vaikeuksista, joita ulkopuolinen vieraassa kulttuurissa kohtaa. Kritiikki kertoo siitä, että sopeutuminen namibialaiseen journalistiseen kulttuuriin ei sujunut mutkattomasti, että turhauduin usein ja että koin riittämättömyyden tunteita.

Mistä Partasen kokema turhautuminen ja riittämättömyyden tunne syntyvät? Suurimaksi tekijäksi näyttävät nousseen länsimaisen kulttuurin ja kehitysmaan kulttuurin väliset erot. Kehitysmaiden kulttuurissa vaikuttavia tekijöitä ja niiden heijastumista toimittajan työhön pohditaan tässä luvussa.

8.2.1 Sananvapaus

Kehitysmaissa työskentelyyn ja niistä raportointiin vaikuttavat kunkin maan sananvapaus tilanne ja erilaiset julkisuuskäsitykset. Esimerkiksi diktatorisissa valtioissa sensuuri voi olla tiukkaa ja haastateltavien saaminen siksi vaikeaa. Toimittajat ilman rajoja – järjestön ylläpitämässä, median vapautta mittaavassa indeksissä hännänhuippuina olivat vuonna 2008 Eritrea (sija 173), Pohjois-Korea (172) ja Turkmenistan (171). Tutkimusaineistoissa usein esiintyneistä valtioista Kiina oli sijalla 167, Iran sijalla 166, Irak 158 ja Afganistan 156 (Reporters Without Borders 2008).

Vuosien 2009 ja 2010 lukuja ei oltu päivitetty järjestön sivuille vielä tämän tutkielman kirjoitusvaiheessa, mutta jo vuoden 2008 tiedot antavat osviittaa maiden tämänhetkisestä sananvapaus tilanteesta. Aineistoissa eniten uutisoidut kehitysmaat sijoittuivat ainakin vuonna 2008 kahdenkymmenen heikointa mediavapautta edustavan maan joukkoon. Aiheellista on siis kysyä, olisiko suomalaistoimittajilla edes ollut mahdollisuuksia kirjoittaa omia (ei uutistoimistojen materiaaliin perustuvia) uutisia kyseisistä maista?

Vaikka toimittajalla olisi journalistista kunnianhimoa kirjoittaa erilaista näkökulmaa esille tuovia uutisia, aina se ei olosuhteista johtuen ole mahdollista.

Toimittajat ilman rajoja –järjestön (emt.) mukaan median vapauteen eniten vaikuttava tekijä vuonna 2008 oli rauha. Rauhan aikaan maa on poliittisesti vakaa eikä se osallistu sotaan omalla maallaan tai vieraassa valtiossa. Vastaavasti epävakaassa valtiossa median vapauksia rajoitetaan herkemmin. Aineistossa tämä kävi ilmi esimerkiksi Iranin mielenosoitusten kohdalla, jolloin median toimintaa rajoitettiin ja uutisten näkökulmat olivat pakostakin kapeita. Sensuurista tehtiin jopa oma uutisaiheensa, kun siitä johtuen juuri muuta uutisoitavaa ei ollut: Helsingin Sanomissa 17.6.2010 julkaistun uutisen otsikko julisti: *Vaalilevottomuuksien repimä Iran yritti estää tiedonkulun ulkomaille.*

8.2.2. Aikakäsitys

Kehitysmaissa työskenteleviltä toimittajilta edellytetään myös sopeutumista erilaisiin aikakäsityksiin. Namibiaan suuntautuneella juttumatkalla Partanen (2009, 84) havaitsi, että kohdemaan haastateltavilla oli joustavat käsitykset esimerkiksi haastattelujen aikataulusta. Partasen mukaan yhden jutun työstäminen kerrallaan oli käytännössä mahdollista, koska ikinä ei tiennyt, milloin sovittu haastattelu onnistuu.

Länsimaisessa, kiireeseen orientoituneessa kulttuurissa kasvaneelle kehitysmaan rento aikakäsitys voi olla uusi, haastava tuttavuus. Kuten Partasen (emt., 8) lainaama Hofstede on todennut, uudesta kulttuurista toiseen siirtyminen voi aiheuttaa toimittajalle kulttuurishokin. Vierasmaalainen voi oppia tiettyjä symboleita ja rituaaleja, kuten tavan tervehtiä tai paikallisen aikakäsityksen, mutta niiden takana piilevät arvot ja asenteet pysyvät näkymättömissä.

8.2.3 Sukupuolikysymysten sietämätön vaikeus

Tässä tutkimuksessa keskeiseen rooliin nostettiin kehitysmaauutisten sukupuolijakauma ja sukupuolten (erityisesti naisten) saamat roolit. Miehet siis paitsi esiintyivät kehitysmaauutisissa useammin kuin naiset, he myös saivat niissä äänensä paremmin kuuluviin. Samalla havaittiin, että suurin osa uutisten toimijoista on kehitysmaiden poliitikkoja, jotka syystä tai toisesta ovat pääasiassa miehiä.

Ennen kuin tuloksen syytää toimittajien niskoille, on syytä tarkastella, millä tavalla kehitysmaiden moninaiset kulttuurit ja yhteiskuntarakenteet vaikuttavat naisten mahdollisuuksiin saada ääntään kuuluviin mediassa.

Naisiin on todettu joka puolilla maailmaa kohdistuvan sukupuoleen perustuvaa syrjintää (Mattila et al. 2007, 245). Usein syyttävällä sormella on haluttu osoittaa erityisesti kehitysmaita, vaikka kyseessä on globaali ongelma. Naisen asemaan liittyvissä kysymyksissä osa kehitysmaista (kuten eräät Aasian ja Afrikan maat) on ottanut vahvasti kantaa naisten oikeuksien puolesta, kun taas eräät pohjoisen maat (kuten Yhdysvallat ja Puola) ovat vastustaneet naisten oikeuksiin liittyviä sitoumuksia (emt., 248).

Olisi silti naiivia todeta, että sukupuolten asemalla kehitysmaissa ei ole merkitystä toimittajan työn kannalta. Tämänkin tutkimuksen tuloksista on havaittavissa, että suurin osa uutisten haastattelemista valtaapitävistä henkilöistä (kuten poliitikoista) on miehiä. Eliittilähteiden käyttö ei ole vain kehitysmaauutisointia määrittelevä piirre, vaan se pätee journalismissa yleensä – kuten aiemmin tässä luvussa todettiin. Kestää aikansa, ennen kuin sukupuolten tasa-arvossa saavutetut parannukset yltävät yhteiskunnan ylimpiin kerroksiin asti. Sukupuoleen liittyvät kysymykset juurtuvat kunkin kehitysmaan yksilöllisiin ominaisuuksiin, kuten historiaan ja perinteeseen, taloudellisiin oloihin sekä poliittiseen vakauteen.

Kivikuru & Pietiläinen kirjoittivat vuonna 1998 teoksensa *Utisia yli rajojen* esipuheessa, että sukupuolikysymys on yllättävän herkkä aihe kansainvälisessä uutistoiminnassa. Sukupuoleen liittyvät kysymykset herättävät epävarmuutta ja vaivautuneisuuttakin. Jenni Leukumaavaara pohtii pro gradu –työssään (2008, 47), miksi hänen Tansaniassa ja Ruandassa tekemiinsä juttuihin päätyi enemmän mies- kuin naistoimijoita:

Olin myös epävarma lähestymään naista/vaimoa, jos mies oli jo haastateltavana. Kyllä juttukeikalla usein tuli mietittyä, mikä oli niin paljon tärkeämpää Suomessa kuin paikallisen kulttuurin perusnäkökulmiin tutustuminen. Tietämättömyys ja epävarmuus johtivat usein siihen, ettei uskaltanut kysyä asioista, jotka mahdollisesti voivat olla vaikeita tai aiheuttaa ongelmia lähtöimme jälkeen. Kenties ylivarovaisuus on parempi kuin kukkulan kuninkaana hyppiminen, mutta toisaalta se voi johtaa siihen, ettei saa lainkaan tyydyttäviä vastauksia kysymyksiinsä.

Kehitysmaissa naisen asema näyttäytyy erilaisena kuin meille tutussa länsimaisessa kulttuurissa. Kulttuureja ei kuitenkaan kukaan voi arvottaa paremmiksi tai huonommiksi, sillä olemme kaikki oman kulttuurimme kuvia.

Matkan jälkeen olemme miettineet, mistä miesvaltaisuus voisi johtua. Osasyynsä on kulttuurilla. Sekä Tansaniassa että Ruandassa mies on perheen pää. Usein haastattelutilanteet menivät jonkun muun kuin meidän hallinnassamme ja me puolestamme tartuimme usein siihen ensimmäiseen mahdolliseen haastateltavaan, etenkin, jos kiire oli kuvioissa mukana. (Leukumaavaara 2008,47.)

9 LOPUKSI

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, millaisia representaatioita kehitysmaauutiset rakentavat kehitysmaiden naisista sekä sitä, miten nämä representaatiot syntyvät uutisen syntyprosessissa. Nämä tavoitteet saavutettiin.

Kehitysmaauutisointiin vaikuttavat pitkälti samat lainalaisuudet kuin uutistyöhön yleensä. Kehitysmaalle ei voi antaa erivapauksia vain sillä perusteella, että ”ne ansaitsevat enemmän huomiota” – uutinen on uutinen, sitä määrittelevät samat kriteerit aiheesta riippumatta. Painotus vain muuttuu. Meitä toimittajia on monenlaisia, mutta journalistisissa syyllistymme kaikki samaan syntiin. Kiire, resurssipula ja saatavilla olevan tiedon rajallisuus johtavat siihen, että uutisoinnista muodostuu rutiininomaista.

Mihin rutiininomaisuus sitten johtaa? Kriittisin silmin katsottuna ainakin yhdenmukaisiin sisältöihin ja samoihin näkökulmiin. Uutisaihetta ei voi jättää huomioimatta, koska kilpailijakin uutisoi siitä. Kommentit puolestaan on otettava niiltä, joiden sanalla on jo painoarvoa. Rutiini johtaa kierteeseen, jossa samoja näkökulmia ja uutislähteitä hyödynnetään uutisesta toiseen. Uutinen taas itsessään rakentuu sille ominaiseen kaavamaiseen pohjaan uutiskärkineen ja -kriteereineen, jossa ei juuri ole tilaa luovuudelle.

Kehitysmaauutisoinnissa rutiininomainen puurtaminen yhdistettynä toimituksen ikuisen kiireeseen luo laatuongelmia lopputulokselle eli journalistiselle tuotteelle. Kehitysmaiden kohdalla uutisoinnin kohteena ovat valtiot ja kulttuurit, joihin nähden olemme pakostakin ulkopuolisia – länsimaalaisia. Kuinka objektiivisesti voimme esittää maan kulttuurin ja yhteiskuntarakenteen, kun perehdymme aiheeseen vain parin tunnin ajan, tai kenties yhden työpäivän verran?

9.1 Olipa kerran vieraalla maalla, kaukana lännestä...

Ulkomaanuutisoinnin näkökulma on Suomessa kiistattoman länsimaalainen (ks. esim. luvut 5.3 ja 8.1). Suomalaistoimittajat kantavat tältä osin kortensa kekoon, mutta vielä suurempi rooli on kansainvälisillä uutistoimistoilla. Tämä länsimainen näkökulma rakentaa toiseutta kahdellakin tasolla. Kaukana lännestä sijaitseva kehitysmaa edustaa ”niitä muita”, ja kehitysmaan edustaja siten etnistä toiseutta. Muut kulttuurit määritellään yhä länsimaalaisuudesta poikkeaviksi ja sille alisteisiksi (Rantonen 1994, 133; ks. myös luku 5.1).

Nainen on taas sukupuolellisesti toinen (ks. luku 4.1), myös mediassa. Joukkoviestinnän sukupuolijakauman vääristyneisyys on osoitettu useissa tutkimuksissa. Esimerkiksi Yleisradion televisiouutisten nais- ja mieskuvasta vuonna 1995 tehty tutkimus osoitti, että televisiouutisten toimijoista kaksi kolmasosaa oli miehiä (Halonen 1999). Toisessa samana vuonna tehdyssä tutkimuksessa ulkomaanuutisten toimijoiden havaittiin olevan 70-prosenttisesti miehiä (Pietiläinen 2008b). Tässä tutkimuksessa mitattu vääristymä on vieläkin suurempi, sillä yli neljä viidestä kehitysmaauutisen toimijasta oli miehiä.

Kehitysmaan naisessa yhdistyy siten kaksi toiseutta. Kehitysmaissa, joissa tarve tasa-arvoiselle mediakäsittelylle olisi kenties suurin, media siis sortuu diskriminoimaan naisia tavallistakin enemmän.

Yleisradion, MTV3:n ja Helsingin Sanomien uutistoimijoita tutkinut Halonen (1999, 286) havaitsi, että uutisten tarjoamat representaatiot ovat – Connellin luomaa termiä käyttäen – hegemonisen maskuliinisuuden mukaisia. Uutiset siis rakentavat feminiinisiä ja maskuliinisia stereotyyppisiä. Halosen tarkkanäköinen havainto pätee myös tässä tutkimuksessa. Aineistossa esiintyi monta ”äidin” tittelin saanutta toimijaa, mutta ei yhtään ”isää”.

Aineistosta ei voi tehdä luotettavia johtopäätöksiä keskittymällä vain aineistosta löydettyihin naistyyppisiin, sillä silloin unohtuisi se olennaisin: Valtaosassa uutisista ei esiintynyt yhtään kehitysmaan naista. Nainen on kehitysmaauutisen näkymätön sukupuoli.

9.2 Mitä kurjempi, sitä herkempi

Konflikti- ja kriisiuutisoinnista näyttää muodostuneen lähestulkoon synonyymi kehitysmaauutisoinnille. Naisen näkökulma korostuu usein konflikti- tai kriisitilanteessa. Mitä kurjempi (naisen) tilanne on, sitä herkullisemmän uutisen siitä saa.

Merkkillistä kyllä, uutiset rakentavat samaa esitysmallia myös aktiivisille naistoimijoille. Miten uutisen tulkinta olisi muuttunut esimerkiksi silloin, jos Zahra Rahnavardista kertovaa Helsingin Sanomien uutista (ks. luku 7.2) ei olisikaan otsikoitu *Musavi otti vaimon vaaliaseeksi*, vaan esimerkiksi *Vaimo tukee Musavia vaalikampanjassa*? Uutinen on osuva esimerkki siitä, ettei naista suinkaan aina alisteta kehitysmaassa, vaikka uutinen sellaisen kuvan rakentaisikin. Naista alistetaan myös suomalaistoimituksessa.

Uutisista päätellen kehitysmaiden naisilla ei ole paljonkaan sanottavaa. Naisista jopa kaksi kolmasosaa esiintyi jutuissa mykkinä toimijoina eli kohteina. Nainen tosin saa kertoa tarinansa silloin, kun hän on a) kärsinyt itse paljon tai b) ollut todistajana konflikteissa tai kriiseissä. Kuten luvussa 7.2 todettiin, onnellisia tarinoita ei naisten kertomana aineiston joukosta löytynyt.

Miksi emme osaa rakentaa kehitysmaista positiivista naismallia? Miksi sorrumme aina samaan uhriasetelmaan? Etelän feministit ovat todistaneet, että kehitysmaan nainen ei ole pelkkä alistettu, mykkä objekti. Silti yhä rakennamme tiedotusvälineissä naisesta kuvaa miehen omaisuutena, avuttomana uhrina tai kokemusperäisenä toimijana (tieto-peräisen toimijan sijaan). Eikö olisi jo aika keksiä jotain uutta?

9.3 Hei, osaan minäkin puhua

Edellä esitetty kehitysmaan naisen esittämismalli ei juurikaan herätä positiivisia mielikuvia. Kolikon kääntöpuolta edustavat osallistuvat, vaikuttavat naishahmot. Heidän esiintymisensä on osoitus siitä, että kehitysmaiden naisten roolit eivät suinkaan rajoitu kotiin tai miehen taustalle.

Kehityksmaan naisesta on moneksi. Poliitikot, kansalaisvaikuttajat, järjestöjen edustajat ja presidentinvaaleissa äänestämään kiirehtivät naiset osoittavat, että uutisiin on tarjolla myös vaihtoehtoisia naismalleja. Naisia, jotka eivät lopulta ole kulttuurisesti tai yhteiskunnallisesti niin kaukana meistä suomalaisista. Eroavaisuuksien ja toiseuden rakentamisen sijaan naisen osallisuus uutisessa voisi olla normi, jota ei suuremmin tarvitsisi edes miettiä.

Parantamisen varaa kuitenkin on – naisvaikuttajien rooli voisi olla kehitysmaauutisissa huomattavasti suurempikin. Hämmäntävän suuri osa naisvaikuttajista oli tämän aineiston uutisissa mykkänä toimijana. Miespolitiikoilta oli haettu (vai saatu?) uutiseen varsinainen kommentti suhteellisesti useammin kuin naispolitiikolta. Kertooko se olosuhteiden pakosta vai toimittajan laiskuudesta?

Miksi kehityksmaan nainen ei saa uutisessa ääntään kuuluviin silloinkaan, kun hän olisi siihen asemansa ja virkansa puolesta oikeutettu?

9.4 Kohti parempaa journalismia

Feministinen tutkimus on poliittista. Se pyrkii haastamaan vallitsevia hierarkioita ja paljastamaan naisen alisteisen aseman yhteiskunnan eri osissa. Parhaimmillaan se myös yltää muutoksiin. (ks. luku 4.1.) Lähtökohta tämän tutkimuksen tekemiselle oli eittämättä feministinen, mutta tutkimusprosessissa objektiivisuus nostettiin poliittisuuden edelle. Muutoksiin ei voi yltää, ellei tieto ole uskottavaa ja luotettavaa.

Millaisiksi kehitysmaiden representaatiot tulevaisuudessa muodostuvat? Löytyykö konflikti- ja kriisidiskurssille haastajaa? Median diversiteetti eli erilaisten uutiskohteiden ja –lähteiden monipuolisuus on yksi journalismin tärkeimmistä arvoista myös tulevaisuudessa (Hachten 2005, 174). Muutos on toimittajien käsissä.

Yksittäisen uutistoimittajan voi olla vaikeaa muuttaa uutisjournalismiin sitkeään juurtuneita työprosesseja ja toimituskulttuureja, kuten myös Sana (1996, 122) on huomauttanut.

Toimittajat tavallaan joutuvat valitsemaan, ovatko työyhteisössään ”in” vai out”. Kysymys onkin silloin siitä, millä tavoin ylipäätään toimituksessa kyettään analysoimaan journalistista työprosessia ja kohdistamaan kritiikkiä.

Sanan (emt., 125) tavoin korostaisinkin toimitusten päälliköille ja tuottajille kuuluvaa vastuuta, sillä he määrittelevät talon työkuulttuurin ja pelisäännöt. Journalismin laadun kannalta on olennaista, että sen normiksi muodostuu viestinnän monimuotoisuus, ei rutiinimaisuus.

Tässä työssä olen paikoin ladannut täyslaidallisen kritiikkiä uutisten tuotantoa ja uutisisältöjä kohtaan. Joku voisi pitää tätä epärealistisena: Eihän toimittajan työssä pysty käsittelemään jokaista aihetta tuhannesta eri näkökulmasta. Eihän uutisissa voi huomioida kaikkia mahdollisia osapuolia. Eihän siihen ole edes aikaa: Deadline hengittää niskaan ja merkkimäärätkin tulevat vastaan. Tai: Eihän tällaisia nyt tule mietittyä.

Tässä ongelma piileekin. Niin kauan kuin otamme journalismin itsestäänselvytenä, muutoksia on turha odottaakaan. Median sisällön valtavirta luo yleisölle agendaa, päiväjärjestystä (Sana 1996, 225). Tällä hetkellä kehitysmaiden naiset eivät pääsääntöisesti tuohon päiväjärjestykseen kuulu. Kuuluvatko huomenna?

LÄHTEET

- Andersson, Pasi & Ådahl, Björn (1993): Huono uutinen – hyvä juttu? Kehitysmaauutisointi Suomessa. Helsinki: Ulkoasianministeriön kehitysyhteistyöosaston tiedotusyksikkö.
- Auvinen, Riitta (1979): Ylistämällä alistettu. Teoksessa Eskola, Katariina, Haavio-Mannila, Elina & Jallinoja, Riitta (toim.): Naisnäkökulmia. Helsinki: WSOY.
- Belsey, Catherine & Moore, Jane (1997): The Story So Far. Teoksessa The Feminist Reader. Essays in Gender and the Politics of Literary Criticism. 2. painos. London: Macmillan Press Ltd.
- Carey, James W. (1986): The Dark Continent of American Journalism. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): Reading the News. A Pantheon Guide to Popular Culture. New York: Pantheon Books.
- Carter, Cynthia, Branston, Gill & Allan, Stuart (1998): Setting New(s) Agendas. Teoksessa Carter, Cynthia, Branston, Gill & Allan, Stuart (toim.): News, Gender and Power. London: Routledge.
- Connell, R.W. (1987): Gender & Power. Cambridge: Polity Press.
- De Beauvoir, Simone (2000): Toinen sukupuoli. Suom. Annikki Suni. 4. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- De Lauretis, Teresa (2004): Itsepäinen vietti. Toim. Anu Koivunen, suom. Tutta Palin ja Kaisa Sivenius. Tampere: Vastapaino.
- Edwards, Rosalind (1996): White Woman Researcher – Black Woman Subjects. Teoksessa Wilkinson, Sue & Kitzinger, Celia (toim.): Representing the Other. A Feminism & Psychology Reader. London: SAGE Publications.
- Fairclough, Norman (1989): Language and Power. New York: Longman Inc.
- Fairclough, Norman (1997): Miten media puhuu. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.
- Gallagher, Margaret (2002): Women, Media And Democratic Society: In Pursuit Of Rights And Freedoms. Lebanon: United Nations Division for the Advancement of Women (DAW).

- Geraghty, Christine (2000): *Representation and Popular Culture: Semiotics and the Construction of Meaning*. Teoksessa Curran, James & Gurevitch, Michael (toim.): *Mass Media and Society*. London: Oxford University Press.
- Gledhill, Christine (1997): *Genre and Gender: The Case of Soap Opera*. Teoksessa Stuart, Hall (toim.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
- Gross, Larry (2001): *Out of the Mainstream: Sexual Minorities and the Mass Media*. Teoksessa Durham, Meenakshi Gigi & Kellner, Douglas M. (toim.): *Media and Cultural Studies*. Malden, MA: Blackwell.
- Hachten, William A. (2005): *The Troubles of Journalism. A Critical Look at What's Right and Wrong With the Press*. 3. painos. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hall, Stuart (1997a): Introduction. Teoksessa Stuart, Hall (toim.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
- Hall, Stuart (1997b): The Spectacle of the "Other". Teoksessa Stuart, Hall (toim.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
- Hall, Stuart (1997c): The Work of Representation. Teoksessa Stuart, Hall (toim.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
- Hallin, Daniel C. (1986): *Cartography, Community, and the Cold War*. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): *Reading the News. A Pantheon Guide to Popular Culture*. New York: Pantheon Books.
- Halonen, Irma Kaarina (1999): *Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.
- Hamilton, Peter (1997): *Representing the Social: France and Frenchness in Post-war Humanist Photography*. Teoksessa Stuart, Hall (toim.): *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE Publications.
- Hoikkala, Tommi (1990): Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- hooks, bell (2001): *Eating the Other: Desire and Resistance*. Teoksessa Durham, Meenakshi Gigi & Kellner, Douglas M. (toim.): *Media and Cultural Studies*. Malden, MA: Blackwell.

- Huilaja, Aino (2007): Seremonioita mangopuun katveessa. Monikulttuurisuus ja kehityksmaakonteksti journalistisen haastattelun muokkaajina. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Jaakkola, Marie & Pelttari, Antti (2007): Median kehityksmaakuvat. Kumppani-lehti 06–07/2007. WWW-dokumentti, viitattu 7.3.2010.
http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2007_6-7/5810
- Jansen, Sue Curry (2002): *Critical Communication Theory. Power, Media, Gender, and Technology*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Jännäri, Pentti (2007): Tarkastelussa Helsingin Sanomien sarjakuvat. Pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Karisto, Ilkka (2009): Jokapäiväiset miestenlehtemme. Journalisti 4.6.2009.
- Karvonen, Erkki (2005a): Kognitiivinen informaation prosessointi. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. WWW-dokumentti, viitattu 9.10.2009.
<http://www.uta.fi/viesverk/johdviest/tietoinformaatio/kognitiivinen.html>.
- Karvonen, Erkki (2005b): Merkitykset ja kulttuuri: Semiotiikka ja merkit. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. WWW-dokumentti, viitattu 22.1.2010.
<http://www.uta.fi/viesverk/johdviest/merkkulttuuri/semiotiikka.html>.
- Kiljunen, Kimmo (1991): *Sinä ja maailman köyhät*. Helsinki: WSOY.
- Kitzinger, Celia & Wilkinson, Sue (1996): *Theorizing Representing the Other*. Teoksessa Wilkinson, Sue & Kitzinger, Celia (toim.): *Representing the Other. A Feminism & Psychology Reader*. London: SAGE Publications.
- Kivikuru, Ullamaija (1996): Kysymys muunnelmiseen: Orientti vai globalisaatio? Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): *Sopulilippuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kontsas, Anne & Olsson, Eveliina (2005): *Toiseus. Pohjoistuulia sukupuolesta ja marginaaleista*. Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, naistutkimusyksikkö. WWW-dokumentti, viitattu 13.11.2009.
ktk.ulapland.fi/pohjoistuulia/pdf/toiseus.pdf.
- Koponen, Juhani (2007a): *Kehityksmaatutkimus – tieto ja toiminta*. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari & Kervinen, Anna: *Kehityksmaatutkimus. Johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus.

- Koponen, Juhani (2007b): Kehitysmaat ja maailman ymmärtäminen. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari & Kervinen, Anna: Kehitysmaatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus.
- Kosunen, Pia-Kristiina (2006): Kuvat ovat läsnä, kun kirjoitan. Matkalla representaation kautta runoon. Kirjallisuuden pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos.
- Kunelius, Risto (1998): Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Juva: WSOY.
- Lehtonen, Mikko (1996): Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Leppäranta, Riina (2009): Yhden Demin sukupuoli: Sukupuolen rakentuminen tyttöjenlehti Demissä. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.
- Leukumaavaara, Jenni (2008): Tähtäimessä kehitysmaa. Kuvaajan ja toimittajan työprosessin analyysi Tansaniasta ja Ruandasta. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Lidchi, Henrietta (1997): The Poetics and Politics of Exhibiting Other Cultures. Teoksessa Stuart, Hall (toim.): Representation. Cultural Representations and Signifying Practices. London: SAGE Publications.
- Liljeström, Marianne, Anttonen, Anneli & Lempiäinen, Kirsti (2000): Nykyfeminismin ajattelijoina: Johdatus teemaan. Teoksessa Anttonen, Anneli, Lempiäinen, Kirsti & Liljeström, Marianne (toim.): Feministejä – Aikamme ajattelijoina. Tampere: Vastapaino.
- Luostarinen, Heikki (1996a): Citizen Kane ja infokratia: Kriitikot, motiivit ja keinot. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Luostarinen, Heikki (1996b): Ikkunoita kritiikin historiaan. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Lämsä, Anna-Maija (2010): Naisjohtajuuden tutkimus: Feminismi ja johtajuus. Naiset ja johtajuus –verkko-opetusmateriaali. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. WWW-dokumentti, viitattu 10.3.2010.
http://www.jyu.fi/economics/naisjohtajuus/Naisjohtajuuden_tutkimus.htm.

- Löytty, Olli (1994): Niilin lähteillä – tutkimusmatka länsimaiseen Afrikka-diskurssiin. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.): Me ja muut. Tampere: Vastapaino.
- Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (1986): Reading the News. New York: Pantheon Books.
- Marshall, Catherine & Rossman, Gretchen B. (1995): Designing Qualitative Research. 2. painos. London: SAGE Publications.
- Mattila, Päivi, Seppänen, Maaria, Vainio-Mattila, Arja & Vuola, Elina (2007): Kehityksen sukupuoli, sukupuolen kehitys. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari & Kervinen, Anna: Kehitysmatkatutkimus. Johdatus perusteisiin. Helsinki: Gaudeamus.
- McQuail, Denis (1994): Mass Communication Theory. An Introduction. London: SAGE Publications.
- McRobbie, Angela (2001): Feminism, Postmodernism and the 'Real Me'. Teoksessa Durham, Meenakshi Gigi & Kellner, Douglas M. (toim.): Media and Cultural Studies. Malden, MA: Blackwell.
- Mediatalo ESA (2009): Ulkomaan uutisten yhteistoimitus. WWW-dokumentti, viitattu 9.3.2010.
http://www.esakonserni.fi/mediataloesa/tiedotepalsta/index.tmp?id=378;sivu_id=402;pager_current=.
- Melin, Harri & Roine, Mira (1998): Luokkien ja sosiaalisten jakojen tutkimus. Sukupuolijärjestelmä. WWW-dokumentti, viitattu 17.11.2009.
<http://www.uta.fi/tyt/avoin/verkko-opinnot/sosiologia/luku6.html#sukupuoli>.
- Mohanty, Chandra Talpade (2001): Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses. Teoksessa Durham, Meenakshi Gigi & Kellner, Douglas M. (toim.): Media and Cultural Studies. Malden, MA: Blackwell.
- Mulvey, Laura (2001): Visual Pleasure and Narrative Cinema. Teoksessa Durham, Meenakshi Gigi & Kellner, Douglas M. (toim.): Media and Cultural Studies. Malden, MA: Blackwell.
- Mustranta, Maria (2007): Maailmalta Keski-Suomeen. Kehitysmatkatutkimuksen uutisvalinta Keski-suomalaisessa ja STT:ssä. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Mäkelä, Klaus (1990): Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

- Mäkikoskela, Riikka (2008): Representaation käsitteestä. Taidekasvatuksen verkkolehti Synnyt 3/2008. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. WWW-dokumentti, viitattu 19.1.2009. http://arted.uiah.fi/synnyt/index.php?page=3_2008.
- Mäkilä, Kimmo (2002): Kehityskohteena kehitysmaauutisointi. Kehitysmaauutisoinnin ongelman selvittelyä diskurssianalyysin keinoin. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- OECD (2009): History of DAC lists of aid recipient countries. WWW-dokumentti, viitattu 25.11.2009. http://www.oecd.org/document/55/0,3343,en_2649_34447_35832055_1_1_1_1,00.html.
- Okin, Susan Moller (1998): Gender, the Public, and the Private. Teoksessa Phillips, Anne (toim.): *Feminism & Politics*. New York: Oxford University Press.
- Partanen, Minttu-Maaria (2009): Yhden lehtiön varassa. Namibialaislehden journalistinen kulttuuri suomalaistoimittajan silmin. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Pelkonen, Päivi (2009): Naisista naisille: Urheilevien naisten representaatiot suomalaisissa naistenlehdissä. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Phillips, Anne: Introduction. Teoksessa Phillips, Anne (toim.): *Feminism & Politics*. New York: Oxford University Press.
- Pietilä, Veikko (1973): *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietiläinen, Jukka (1998a): Ulkomaanuutistutkimuksen vaiheita ja tuloksia. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.): *Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pietiläinen, Jukka (1998b): Ulkomailta Suomeen: Määrällinen analyysi. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.): *Uutisia yli rajojen. Ulkomaan uutisten maisema Suomessa*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pulkkinen, Tuija (2000): Judith Butler – sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksessa Anttonen, Anneli, Lempiäinen, Kirsti & Liljeström, Marianne (toim.): *Feministejä – Aikamme ajattelijoita*. Tampere: Vastapaino.

- Pyykkönen, Miikka (2000): Identiteetti liikkeessä: Vastakulttuurinen identiteetti ja representaation politiikka. Sosiologian pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Raittila, Pentti & Kuttilainen, Tommi (2000): Rasismi ja etnisyys Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999. Tampere: Juvenes Print.
- Rantanen, Terhi (1998): Globaali uutisvälitys. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.): Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Rantonen, Eila (1994): Länsimaisen estetiikan rasismi. Teoksessa Kylmänen, Marjo (toim.): Me ja muut. Tampere: Vastapaino.
- Rea, Jeannie (1997): The Feminisation of Poverty: An International Perspective. Teoksessa Hughes, Kate Pritchard (toim.): Contemporary Australian Feminism. Melbourne: Longman.
- Reporters Without Borders (2008): Press Freedom Index 2008. WWW-dokumentti, viitattu 12.3.2010. <http://www.rsf.org/en-classement33-2008.html>.
- Rolin, Kristina (2005): Mitä feministinen tietoteoria ja tieteenfilosofia ovat? Teoksessa Oksala, Johanna & Werner, Laura (toim.): Feministinen filosofia. Helsinki: Gaudemus.
- Romano, Carlin (1986): The Grisly Truth about Bare Facts. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): Reading the News. A Pantheon Guide to Popular Culture. New York: Pantheon Books.
- Rosenberg, Jyrki (1998): Uutislähteet päiväjärjestyksen rakentajina ja portteina. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija & Pietiläinen, Jukka (toim.): Uutisia yli rajojen. Ulkomaanuutisten maisema Suomessa. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Räsänen, Sanna-Marja (1999): Myönteisen kehitysmaauutisen metsästys. Minkälaisia juttuja toimittajat kirjoittavat matkoilta, joita Ulkoasianministeriön kehitysyhteistyösasto on rahoittanut? Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006a): Diskurssianalyysi. Kvali-MOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto. WWW-dokumentti, viitattu 22.1.2010. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html.

- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006b): Koodaus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. WWW-dokumentti, viitattu 9.12.2009.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006c): Tyypittely. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. WWW-dokumentti, viitattu 9.12.2009.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_5.html.
- Saarinen, Jarkko (1999): Junamaatti. Tiedon representaatiot käytettävyyden tekijänä. Psykologian pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.
- Sana, Elina (1996): ”Riittää kun et vastusta”. Tasa-arvotyö mediakriittisenä muutosvälineenä Yleisradiossa. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Sanoma News Oy (2009): Helsingin Sanomat. WWW-dokumentti, viitattu 7.10.2009.
<http://www.sanomaneews.com/Content.aspx?f=2234>.
- Sanomalehtien Liitto (2009a): Median käyttö. WWW-dokumentti, viitattu 9.11.2009.
<http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?s=134>.
- Sanomalehtien Liitto (2009b): Sanomalehtien liitettyjä ominaisuuksia. WWW-dokumentti, viitattu 9.11.2009. <http://www.sanomalehdet.fi/index.phtml?s=136>.
- Schudson, Michael (1986): Deadlines, Datelines, and History. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): Reading the News. A Pantheon Guide to Popular Culture. New York: Pantheon Books.
- Sederholm, Eeva (2002): Juttukierrätystä ja konsernijournalismia. Teoksessa Perko, Touko, Salokangas, Raimo & Luostarinen, Heikki (toim.): Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto.
- Seppänen, Janne (2001): Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Tampere: Vastapaino.
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996): Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content. 2. painos. New York: London Publishers USA.
- Sigal, Leon V. (1986): Sources Make the News. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): Reading the News. A Pantheon Guide to Popular Culture. New York: Pantheon Books.

- Sirkkilä, Hannu (1999): Maskuliinisuuden representaatio parisuhdevisailuissa. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Sirkkunen, Esa (2002): Yksi uutinen – monta puntaria. Aivovoimistelua sanomalehtiutuksen ympärillä. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- STT (2009a): Kansallinen uutistoimisto. WWW-dokumentti, viitattu 7.10.2009.
<http://www.stt.fi/fi/mika-on-stt/kansallinen-uutistoimisto/>
- STT (2009b): Asiakkaat. WWW-dokumentti, viitattu 7.10.2009.
<http://www.stt.fi/fi/mika-on-stt/asiakkaat.html>.
- Suikkanen, Risto, Saloniemi, Aira & Holma, Aino (2008): Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2008. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- Tolsa, Maria (2008): Selkkauksia, sisäpolitiikkaa ja kadunmiesten ääniä. Teemat ja toimijat Ylen radiouutisten kehitysmaauutisissa. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Turtiainen, Tanja (2009): Ruumiillisuus tyttöjen lehtien neuvontapalstoilla. Journalistiikan pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.
- Ulkoasiainministeriö (2009): YK:n vuosituhattavoitteet. WWW-dokumentti, viitattu 8.12.2009. <http://www.vuosituhattavoitteet.fi/>
- Unicef (2006): The State of the World's Children 2007. Women and Children: The Double Dividend of Gender Equality. New York: The United Nations Children's Fund (Unicef).
- Uskali, Turo (2002): Kriittisyys – nykyjournalismin selkäranka. Viisi käytännön neuvoa hyvän journalismin lisäämiseksi. Teoksessa Perko, Touko, Salokangas, Raimo & Luostarinen, Heikki (toim.): Median varjossa. Jyväskylä: Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto.
- Uskali, Turo (2007): Ulkomaan uutisten uusi maailma. Tampere: Vastapaino.
- Van Dijk, Teun A. (1993): Principles of Critical Discourse Analysis. Teoksessa van Dijk, Teun A. (toim.): Discourse & Society 4(2). London: SAGE Publications.
- Vehmas, Raino (1964): Sanomalehtiemme ulkomaanaineisto. Turun yliopiston sosiologian laitos. Sarja-B:10.

Virranta, Riikka (2007): Suomi-ilmiö. Aasian suurten kehitysmaiden nousu suomalaisen talousjournalismin parrasvaloihin. Pro gradu –työ, Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos.

Werner, Laura (2005): Feministinen filosofia likaisena ajatteluna. Teoksessa Oksala, Johanna & Werner, Laura (toim.): Feministinen filosofia. Tampere: Gaudeamus.

LIITTEET

Liite 1. OECD:n kehitysmaaluokitus

Liite 2. Aineiston koodausrunko

Liite 3. Uutisten aihejakauma ja koko

Liite 4. Kehitysmaiden esiintyminen

Liite 5. Toimijoiden edustama taho

Liite 1. OECD:n kehitysmaluokitus

DAC List of ODA Recipients Effective for reporting on 2009 and 2010 flows

Least Developed Countries	Other Low Income Countries (per capita GNI < \$935 in 2007)	Lower Middle Income Countries and Territories (per capita GNI \$936-\$3 705 in 2007)	Upper Middle Income Countries and Territories (per capita GNI \$3 706-\$11 455 in 2007)
Afghanistan Angola Bangladesh Benin Bhutan Burkina Faso Burundi Cambodia Central African Rep. Chad Comoros Congo, Dem. Rep. Djibouti Equatorial Guinea Eritrea Ethiopia Gambia Guinea Guinea-Bissau Haiti Kiribati Laos Lesotho Liberia Madagascar Malawi Maldives Mali Mauritania Mozambique Myanmar Nepal Niger Rwanda Samoa São Tomé and Príncipe Senegal Sierra Leone Solomon Islands Somalia Sudan Tanzania Timor-Leste Togo Tuvalu Uganda Vanuatu Yemen Zambia	Côte d'Ivoire Ghana Kenya Korea, Dem. Rep. Kyrgyz Rep. Nigeria Pakistan Papua New Guinea Tajikistan Uzbekistan Viet Nam Zimbabwe	Albania Algeria Armenia Azerbaijan Bolivia Bosnia and Herzegovina Cameroon Cape Verde China Colombia Congo, Rep. Dominican Republic Ecuador Egypt El Salvador Former Yugoslav Republic of Macedonia Georgia Guatemala Guyana Honduras India Indonesia Iran Iraq Jordan Kosovo 3 Marshall Islands Micronesia, Federated States Moldova Mongolia Morocco Namibia Nicaragua Niue Palestinian Administered Areas Paraguay Peru Philippines Sri Lanka Swaziland Syria Thailand *Tokelau Tonga Tunisia Turkmenistan Ukraine *Wallis and Futuna	*Anguilla Antigua and Barbuda 1 Argentina Barbados 2 Belarus Belize Botswana Brazil Chile Cook Islands Costa Rica Croatia Cuba Dominica Fiji Gabon Grenada Jamaica Kazakhstan Lebanon Libya Malaysia Mauritius *Mayotte Mexico Montenegro *Montserrat Nauru Oman 1 Palau Panama Serbia Seychelles South Africa *St. Helena St. Kitts-Nevis St. Lucia St. Vincent and Grenadines Suriname Trinidad and Tobago 2 Turkey Uruguay Venezuela

*Territory.

(1) Antigua & Barbuda and Oman exceeded the high income country threshold in 2007. In accordance with the DAC rules for revision of this List, both will graduate from the List in 2011 if they remain high income countries until 2010.

(2) Barbados and Trinidad & Tobago exceeded the high income country threshold in 2006 and 2007. In accordance with the DAC rules for revision of this List, both will graduate from the List in 2011 if they remain high income countries until 2010.

(3) This does not imply any legal position of the OECD regarding Kosovo's status.

Tutkimukseen ei otettu mukaan listassa esiintyviä Euroopan valtioita: Albania, Bosnia-Hertsegovina, Kosovo, Kroatia, Moldova, Montenegro, Serbia, Turkki, Ukraina ja Valko-Venäjä.

Liite 2. Aineiston koodausrunko

Osastokohtaiset taustatiedot:

- A. Ulkomaanuutisten määrä
- B. Kehitysmaita koskevien ulkomaanuutisten määrä

Juttukohtaiset taustatiedot:

C. Päivämäärä (kuudella numerolla, esim. 010609)

D. Väline

- 01 Helsingin Sanomat
- 02 STT
- 03 STT:n juttu Helsingin Sanomissa

E. Juttunumero

F. Jutun otsikko

G. Jutun käsittelemä(t) kehitysmää(t)

H. Juttutyyppi

- 01 Uutinen
- 02 Reportaasi tai henkilöhaastattelu
- 03 Näkökulma/kommentti
- 04 Taustajuttu
- 05 Faktalaatikko/tietokulma
- 06 Poiminta
- 07 Uutisanalyysi
- 08 Arvostelu (kirja- tms.)
- 09 Maailman ihmisiä
- 10 Viikon puhutut ja vaietet
- 11 Pallon liikkeet
- 12 Sanottua
- 13 Viikon tapahtuma
- 14 Silminnäkijä
- 15 Maailman merkit

I. Jutun koko ja/tai sijainti

- 01 Pääuutinen
- 02 Kakkosuutinen
- 03 Pikku-uutinen
- 04 Muu pituus

J. Aihe

- 01 Kansainvälinen politiikka
- 02 Kansainvälinen talous ja kauppa
- 03 Kansainvälinen konflikti (rajat ylittävä välivalta, sodankäynti, aseet)
- 04 Kohdemaan sisäpolitiikka, valtionhallinto, päätöksenteko
- 05 Kohdemaan sisäinen konflikti, sisällissota, terrorismi, selkkaukset
- 06 Kohdemaan talous (elinkeinot, velkaantuminen, kuluttaminen)
- 07 Rauhan turvaaminen, rauhan solmiminen
- 08 Ihmisoikeudet, sensuuri
- 09 Pakolaisuus, nälänhätä
- 10 Koulutus, sosiaali- ja terveystieteet (väestönkasvu, sairaudet)
- 11 Sukupuoli, sukupuolten välinen tasa-arvo
- 12 Suomen ja kohdemaan suhteet (kehitysyhteistyö, kauppa)
- 13 Ympäristö, ilmastonmuutos, energia
- 14 Onnettomuudet, luonnonkatastrofit, luonnonolosuhteet
- 15 Rikos, oikeus
- 16 Kulttuuri, taide, tiede
- 17 Liikunta ja urheilu
- 18 Uskonto, uskonnolliset aiheet
- 19 Media, teknologia
- 20 Muut aiheet

K. Jutun kirjoittaja

- 01 Suomalainen toimittaja
- 02 Ulkomaalainen toimittaja
- 03 Tekijää ei nimetty, tekijätunnisteissa mainittu enint. kaksi uutistoimistoa
- 04 Tekijää ei nimetty, tekijätunnisteissa mainittu väh. kolme uutistoimistoa

L. Jutussa esiintyvien toimijoiden edustama taho

- 01 Kehityksmaan viranomainen tai virkamies
- 02 Kehityksmaan sotilaallinen ryhmittymä (esim. kapinallis- tai sotilasryhmät)
- 03 Kehityksmaan poliitikko
- 04 Kehityksmaan asiantuntija
- 05 Kehityksmaan kansalaisjärjestö tai vain kohdemaassa toimiva järjestö
- 06 Länsimaan viranomainen tai virkamies
- 07 Länsimaan sotilaallinen ryhmittymä
- 08 Länsimaan poliitikko, EU tai sen edustajat
- 09 Länsimaan asiantuntija
- 10 Kansainvälinen järjestö (esim. Punainen Risti, YK alajärjestöineen)

- 11 Suomalainen viranomainen, virkamies tai sotilashenkilö
- 12 Suomalainen poliitikko
- 13 Suomalainen asiantuntija
- 14 Suomalainen järjestö (esim. Kirkon ulkomaanapu)
- 15 Liike-elämä, yksityinen sektori, työntekijät
- 16 Media, joukkoviestimet
- 17 Uskonnollinen yhteisö
- 18 Viihde (esim. elokuvat, musiikki)
- 19 Kansalaisaktivisti
- 20 Tavallinen kansalainen
- 21 Muu, mikä?

M. Toimijan sukupuoli

- 01 Nimetty nainen
- 02 Nimetön nainen
- 03 Nimetty mies
- 04 Nimetön mies
- 05 Sukupuoleton

N. Puhetavat

- 01 Varsinaiset puhujat, suora esitys
- 02 Varsinaiset puhujat, epäsuora esitys
- 03 Toissijaiset puhujat
- 04 Kohteet eli mykät toimijat

VAIN HELSINGIN SANOMAT:

0. Kuvien määrä jutun yhteydessä (kpl)

P. Kuvan toimijoiden sukupuoli

- 00 Kuvassa ei ihmisiä
- 01 Mies / miehiä
- 02 Nainen / naisia
- 03 Sekä miehiä että naisia
- 04 Sukupuoli epäselvä

Liite 3. Uutisten aihejakauma ja koko

Aihe	Pää-uutinen	Kakkos-uutinen	Pikku-uutinen	Muu pituus	Yhteensä
Kansainvälinen politiikka	11	29	121	2	163
Kansainvälinen talous ja kauppa	1	5	17		23
Kansainvälinen konflikti	5	4	29	1	39
Kohdemaan sisäpolitiikka	9	17	48		74
Kohdemaan sisäinen konflikti	9	22	86	1	118
Kohdemaan talous	1	1	7		9
Rauhan turvaaminen			2		2
Ihmisoikeudet, sensuuri	5	5	10	2	22
Pakolaisuus, nälänhätä	3	3	8		14
Koulutus, sosiaali- ja terveysasiat	3	2	14		19
Sukupuoli			2		2
Suomen ja kohdemaan suhteet	1	2	3		6
Ympäristö, ilmasto, energia	1	3	11		15
Onnettomuudet, luonnonkatastrofit, luonnonolosuhteet	1	5	22		28
Rikos, oikeus	2	7	41		50
Kulttuuri, taide, tiede		1			1
Liikunta ja urheilu			2		2
Uskonto, uskonnolliset aiheet			2		2
Media, teknologia	3	4	7	1	15
Muut aiheet	1	1	3		5
Yhteensä	56	111	435	7	<u>609</u>

Liite 4. Kehitysmaiden esiintyminen

	Valtio	Uutismainintojen määrä
	Iran	128
	Kiina	97
	Pohjois-Korea	65
	Afganistan	58
	Irak	47
	Pakistan	44
	Kuuba	37
	Palestiina	34
	Somalia	31
	Meksiko	22
	Egypti	19
	Venezuela	16
	Honduras	15
	Nigeria	15
	Myanmar	14
	Georgia	13
12 uutista/valtio	Intia, Libanon, Nicaragua, Syyria	48
11 uutista/valtio	Jemen, Kirgisia, Palau	33
	Zimbabwe	10
	Peru	9
8 uutista/valtio	Argentiina, Brasilia, Indonesia, Kolumbia, Libya	40
	Etelä-Afrikka	7
6 uutista/valtio	Bolivia, Gabon, Kenia, Sudan, Thaimaa	30
5 uutista/valtio	Chile, Ecuador, Kongon demokraattinen tasavalta	15
4 uutista/valtio	Armenia, Liberia, Mali, Mosambik, Ruanda, Sri Lanka, Tansania	28
3 uutista/valtio	Algeria, Filippiinit, Haiti, Kazakstan, Komorit, Niger, Sambia, Sierra Leone, Uzbekistan	27
2 uutista/valtio	Bangladesh, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Guinea-Bissau, Kamerun, Madagaskar, Nepal, Tadžikistan, Tšad	20
1 uutinen/valtio	Azerbaidzhan, Burkina Faso, Djibouti, Eritrea, Ghana, Itä-Timor, Kambodzha, Keski-Afrikan tasavalta, Kongon tasavalta, Makedonia, Malawi, Malesia, Marokko, Mauritius, Mongolia, Namibia, Oman, Papua-Uusi-Guinea, Senegal, Seychellit, Togo, Uganda, Uzbekistan	23
Yhteensä	88 valtiota	945

Yleisesti kehitysmaat	24
Lähi-itä	19
Afrikka	10
Amerikan valtiot	5
Aasia	3
Karibian valtiot	1

Liite 5. Toimijoiden edustama taho

	Nimetty nainen	Nimetön nainen	Nimetty mies	Nimetön mies	Yhteensä
Kehitysmaan viranomainen		1	19	2	22
Kehitysmaan sotilaallinen ryhmä			33	7	40
Kehitysmaan poliitikko	20	2	407		429
Kehitysmaan asiantuntija	2		15		17
Kehitysmaan kansalaisjärjestö	3				3
Länsimaan viranomainen	3		25	3	31
Länsimaan sotilaallinen ryhmä			13	1	14
Länsimaan poliitikko, EU	29	1	187		217
Länsimaan asiantuntija			24		24
Kansainvälinen järjestö	9		30		39
Suomalainen viranomainen	1		6		7
Suomalainen poliitikko			6		6
Suomalainen asiantuntija			8		8
Suomalainen järjestö	3		5		8
Liike-elämä, yksityinen sektori, työntekijät	3	1	21		25
Media, joukkoviestimet	24		10		34
Tavallinen kansalainen	27	54	41	35	157
Uskonnollinen yhteisö			41		41
Kansalaisaktivisti	2		13		15
Viihde	4		5		9
Muu			12	14	26
Yhteensä	130	59	921	62	1172